

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA GEOGRAFIE

Bc. Jan MROSEK

REGIONÁLNÍ DISPARITY
ZEMÍ VISEGRÁDSKÉ SKUPINY

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Martin JUREK, PhD.

Olomouc 2013

Bibliografický záznam

- Autor (osobní číslo):** Bc. Jan Mrosek (R110139)
Studijní obor: Regionální geografie
- Název práce:** Regionální disparity zemí Visegrádské skupiny
Title of thesis: Regional disparities in countries of the Visegrad Group
- Vedoucí práce:** RNDr. Martin Jurek, PhD.
Rozsah práce: 75 stran, 28 vázaných příloh
- Abstrakt:** Tato diplomová práce se zabývá regionálními disparitami zemí Visegrádské skupiny na úrovni regionů NUTS 2 s důrazem na jejich vývoj v období vstupu do Evropské unie. Jednotlivé disparity budou popsány pomocí zvolených ukazatelů, v závěru bude nastíněn také celkový stav regionů pomocí souhrnného indexu disparit a shlukové analýzy. Pro ucelenější pohled na celou problematiku se část práce zaměří na podobu regionální politiky v zemích Visegrádské skupiny a na fungování a výsledky evropské kohézní politiky.
- Klíčová slova:** regionální disparity, Visegrádská skupina, analýza, regionální politika
- Abstract:** This diploma thesis analyses regional disparities in countries of the Visegrad Group at the level of regions NUTS 2 with accent on their progress in time in period of accession to the EU. Particular disparities will be described using chosen indicators and then general level of the regions will be described using complex index of disparities and cluster analysis. For better view of whole issue part of the thesis will analyse regional policy in countries of the Visegrad Group and European cohesion policy.
- Keywords:** regional disparities, Visegrad Group, analysis, regional policy

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením RNDr. Martina Jurka, PhD., a uvedl jsem veškeré knižní i elektronické zdroje, které jsem použil.

V Olomouci: dne 10. 4. 2013

.....

Bc. Jan Mrosek

Děkuji RNDr. Martinu Jurkovi, PhD., za rady, připomínky a trpělivost při vypracování této diplomové práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan MROSEK**
Osobní číslo: **R110139**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Regionální disparity zemí Visegrádské skupiny**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je analyzovat regionální disparity v územích států Visegrádské skupiny, tj. Polska, Česka, Slovenska a Maďarska na úrovni jejich administrativních regionů. Rozbor disparit se zaměří na vybrané socioekonomické charakteristiky těchto územních jednotek, přičemž vedle analýzy současné situace bude zkoumán i vývoj v čase, rámcově od roku 2000. Výsledky analýzy budou prezentovány v grafech a v tematických mapách, s doprovodným textovým komentářem a diskuzí.

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Rozsah pracovní zprávy: **20 000 - 24 000 slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

BLAŽEK, Jiří; UHLÍŘ, David. Teorie regionálního rozvoje. Praha : Karolinum, 2002. 211 s. ISBN 8024603845

Polský statistický úřad (<http://www.stat.gov.pl/>)

Český statistický úřad (<http://www.czso.cz/>)

Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>)

Maďarský statistický úřad (<http://www.ksh.hu/>)

MOLLE, Willem. European Cohesion Policy. London : Routledge, 2007. ISBN 9780415438124

Časopis Regionální disparity. ISSN: 1802-9450.

Regionální rozvoj (<http://www.regionálnírozvoj.cz/>)

Štatistický úrad Slovenskej republiky (<http://www.statistics.sk/>)

Vedoucí diplomové práce: **RNDr. Martin Jurek, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **24. listopadu 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **10. dubna 2013**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 24. listopadu 2011

Obsah

1	Úvod	10
2	Cíle práce	11
3	Rešerše literatury	12
4	Metodika	16
4.1	Stanovení zkoumané úrovně územního členění	16
4.2	Regionální disparita – vymezení pojmu	17
4.3	Výběr ukazatelů regionálních disparit	18
4.4	Souhrnný index disparit	19
4.5	Shluková analýza	20
4.6	Analýza pomocí průměrné odchylky od mediánu	22
4.7	Vytvoření grafické části	22
5	Charakteristika území zemí Visegrádské skupiny	23
5.1	Důvody založení	23
5.2	Současný význam	23
5.3	Organizační struktura a financování	24
5.4	Konflikty mezi zeměmi V4	24
5.5	Administrativní členění a členění dle jednotek NUTS	25
5.6	Postavení zemí Visegrádské skupiny v rámci Evropské unie	27
5.7	Přijetí eura	28
6	Regionální politika zemí Visegrádské skupiny	29
6.1	Regionální politika zemí V4 po roce 1989	29
6.2	Současná regionální politika zemí V4 ve vztahu k EU	30
6.2.1	Fondy k podpoře regionálního rozvoje	31
6.2.2	Regionální politika EU 2000-2006	31
6.2.3	Regionální politika EU 2007-2013	33
6.2.4	Euroregiony	35
6.3	Dosažené cíle a vize regionální politiky EU v zemích V4	36
6.3.1	Polsko	36
6.3.2	Česko	37
6.3.3	Slovensko	37
6.3.4	Maďarsko	37
7	Regionální disparity zemí Visegrádské skupiny	39
7.1	Ekonomické disparity	39
7.1.1	Hrubý domácí produkt	39
7.1.2	Příjem domácností	41
7.1.3	Nezaměstnanost	42

7.1.4	Rozvoj turismu	44
7.2	Demografické disparity.....	45
7.2.1	Pohyb obyvatel	45
7.2.2	Plodnost	46
7.2.3	Naděje na dožití	47
7.2.4	Hustota zalidnění	47
7.2.5	Počet obyvatel	48
7.3	Disparity v kvalitě života a rozvoji společnosti.....	49
7.3.1	Nakládání s odpadem.....	49
7.3.2	Zdravotnická péče.....	50
7.3.3	Terciární vzdělání	51
7.3.4	Věda a výzkum	53
8	Komparace regionů NUTS 2 zemí Visegrádské skupiny	55
8.1	Komparace na základě souhrnného indexu disparit	55
8.1.1	Souhrnný index disparit 2000-2004	55
8.1.2	Souhrnný index disparit 2005-2009	58
8.1.3	Syntéza prvního a druhého období	60
8.2	Komparace na základě shlukové analýzy	60
8.2.1	Typologie regionů NUTS 2 zemí V4 2000-2004	61
8.2.2	Typologie regionů NUTS 2 zemí V4 2005-2009	62
8.2.3	Syntéza prvního a druhého období	64
8.3	Analýza pomocí průměrné odchylky ukazatelů od mediánu	65
8.4	Souhrn výsledků	66
8.5	Náměty k řešení zjištěného stavu regionů	67
9	Závěr.....	68
10	Summary.....	70
11	Použité zdroje	72
12	Seznam příloh.....	75

Použité zkratky:

CZ	Česko
ESF	Evropský sociální fond
EU	Evropská unie
EU-15	„Evropská patnáctka“ (země EU do přístupu nových členů v roce 2004)
EU-27	„Evropská sedmadvacítka“ (všechny země EU od roku 2007)
HDP	Hrubý domácí produkt
HND	Hrubý národní důchod
HU	Maďarsko
NATO	Severoatlantická aliance
NUTS	Nomenklatura územních statistických jednotek (z francouzského <i>Nomenclature des Unites Territoriales Statistique</i>)
OP	Operační program
PL	Polsko
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SK	Slovensko
V4	Visegrádská čtyřka resp. Visegrádská skupina

Poznámka:

V textu práce se vyskytuje velmi často výraz „regiony hlavních měst“, čímž jsou myšleny regiony, jejichž součástí je hlavní město (tedy regiony Mazovské vojvodství, Praha, Bratislavský kraj a Střední Maďarsko).

1 Úvod

Tato diplomová práce se zabývá regionálními disparitami socioekonomických ukazatelů ve středoevropském prostoru, konkrétně ve čtyřech bývalých postkomunistických zemích – v Polsku, Česku, Slovensku a Maďarsku. Tyto čtyři státy mají v mnoha ohledech společnou historii, společný vývoj, směřování a cíle po pádu komunismu v roce 1989. Zásadní je v tomto ohledu společný vstup do Evropské unie v roce 2004 a společné směřování v evropském prostoru. Proto se také tyto státy sdružily v roce 1991 do uskupení zvaného Visegrádská skupina (Polsko, Maďarsko a Československo – od roku 1993 Česko a Slovensko).

Samozřejmě je v mnoha ohledech vývoj v těchto státech jiný. Například to, jak se jednotlivé země vypořádaly a stále vypořádávají s finanční krizí vypuklou v roce 2008, na Slovensku ekonomický vývoj ovlivnil vstup do eurozóny v roce 2009, atd.

Právě ony rozdíly, disparity ve stavu a vývoji regionů jsou stěžejní oblastí, která byla v této diplomové práci zkoumána. V období vstupu do EU se disparity mezi jednotlivými regiony dostaly výrazně do povědomí a staly se celospolečenským tématem, které stále nabývá na důležitosti, kterou mu přikládá i samotná EU. Proto je stále více zmiňována na různých úrovních regionální politiky, v evropském kontextu nazývaná spíše politikou soudržnosti (více zdůrazňuje význam sociální, hospodářské a územní soudržnosti regionů v EU).

2 Cíle práce

Hlavní cílem této diplomové práce bylo rozebrat stav zemí Visegrádské skupiny na úrovni regionů NUTS 2 v období vstupu do Evropské unie pomocí vybraných socioekonomických ukazatelů. Tyto ukazatele byly rozebrány také v delším časovém období tak, aby bylo možné zachytit i vývoj v zemích V4 v tomto období. Jako časové období bylo zvoleno desetileté období 2000-2009. Počátek období zachycuje státy V4 v procesu postupných příprav na vstup do EU, střední část období etapu vstupu do EU, konec období zachycuje státy po několika letech fungování v prostředí EU (čerpání z dotačních titulů, implementace legislativy, vstup do Schengenského prostoru, atd.) a také v počátcích finanční krize.

Dalším z cílů této práce bylo vyhodnocení celkového stavu zemí V4 a jejich regionů NUTS 2 pomocí dvou metod. První z nich byl souhrnný index disparit, který měl ukázat pomocí vybraných ukazatelů celkový stav regionů NUTS 2 zemí V4, určit tedy, které regiony jsou na tom nejlépe a které naopak nejhůře. Jako druhá metoda byla provedena shluková analýza, která měla naopak vytvořit typologii regionů NUTS 2, nastínit tedy podobnost některých regionů, sloučit regiony se stejnými problémy a pozitivy v určených oblastech. Tyto dvě metody byly ještě doplněny o analýzu disparit pomocí průměrné odchylky od mediánu, která měla zjistit, v jaké oblasti vykazují regiony největší disparity a poukázat na vývoj disparit v čase.

V rámci této práce bylo také rozebráno, jak funguje v jednotlivých zemích V4 regionální politika, jaké možnosti jim v této oblasti poskytuje vstup do Evropské unie a jak funguje spolupráce mezi zeměmi v rámci uskupení V4.

3 Rešerše literatury

V zemích V4 se regionálními disparitám (většinou v rámci regionální politiky a regionálního rozvoje) věnují státní instituce (příslušná ministerstva) či pracovní skupiny a pracovníci na nižších administrativních úrovních (kraje, vojvodství, okresy, atd.).

V Česku se regionálními disparitami zabývá také několik dalších pracovišť. Jedním z nich je tým, který vydává periodikum *Regionální disparity*, které zpracovávají pracovníci z VŠB-Technické univerzity Ostrava a Slezské univerzity v Opavě. Tento výzkumný tým se od roku 2007 zabývá tématem regionálních disparit. Články a příspěvky k tomuto tématu vychází formou časopisu, který je vydáván v rámci řešení výzkumného úkolu *Regionální disparity v územním rozvoji České republiky*. Tento projekt se zaměřuje na nalezení nových metod zkoumání regionálních disparit a zdokonalení těch současných, dále také vypracovává metodiku ke zmírňování jejich působení. Výsledky tohoto zkoumání jsou používány v praxi při vyjednávání podmínek dotací EU či při realizaci rozvojových plánů měst a obcí či mikroregionů.

V jednotlivých číslech časopisu lze nalézt velké množství příspěvku podnětných pro tuto práci, a to ze čtyř různých pohledů. K prvotnímu seznámení s tématem bylo důležité prostudovat teoretický základ k tématu regionálních disparit. V tom byly užitečné příspěvky od Miroslava Hučka *Vznik a příčiny územních nerovností*, od Karla Skokana *Regionální disparity a soudržnost v Evropské unii*, od Aloise Kutscherauera *Disparity a jejich vliv na územní rozvoj země* či další. Druhou oblastí byly metody zkoumání regionálních disparit a jejich identifikace. Tímto se zabývají ve svém článku *Metodologické přístupy k identifikaci zdrojů regionálních disparit* Jaroslav Jánský, Stanislav Hubík a Iva Živělová či v článku *Teorie metodologie a klasifikace regionálních disparit* Miroslav Hučka, Alois Kutscherauer a Jan Suchánek.

Třetím pohledem byly matematické a statistické metody k výpočtu disparit a metody k jejich kartografickému zobrazení. Tímto tématem se zabývaly např. Iva Galvasová a Kateřina Chabičovská ve své práci *Metodické přístupy ke kartografickému znázornění disparit v krajích*, Pavel Tuleja v příspěvku *Možnosti měření regionálních disparit – nový pohled*. Poslední oblastí, která dotvořila ucelený náhled na téma regionálních disparit, byla praktická aplikace poznatků a případové studie. Touto oblastí se zabýval Karel Skokan na příkladu Rakouska, Lukáš Melecký na příkladu Maďarska, Pavel Tuleja na příkladu Česka či na nižší úrovni Jaroslav Kovárník na příkladu regionu NUTS 2 Severozápad.

V rámci projektu vzniklo také několik rozsáhlejších studií. Jednou z nich je práce týmu Karla Skokana *Regionální disparity v mezinárodním srovnání*, která představuje přístupy a praxi v EU v pojetí a identifikaci regionálních disparit a která se snaží popsat stav disparit ve středoevropském prostoru. Na toto dílo navazuje případová studie Karla Skokana, která se zabývá celkovým pohledem na regionální disparity ve středoevropských zemích ve srovnání Německa a Rakouska s nově přistoupivšími zeměmi (Polsko, Slovensko a Maďarsko) ve studii *Komparativní analýza pojetí, přístupů a využití regionálních disparit v regionálním managementu pěti středoevropských zemí*. Poslední zmíněnou prací vázanou na výzkumný úkol *Regionální disparity v územním rozvoji České republiky*, jsou *Regionální disparity* od Aloise Kutscherauera a kolektivu, která obsahuje komplexní pohled na problematiku regionálních disparit, jak z pohledu teoretického a metodologického, tak z praktického náhledu na příkladu celé EU se zaměřením na země V4 a Rakousko.

V Česku se disparitám věnuje také společnost *GaREP*, jejíž náplní je především problematika regionální politiky a regionálního rozvoje. Poskytuje služby (strategie rozvoje, poradenství, žádosti o dotace, analýzy území, atd.), jak pro veřejný sektor (MMR, svazky obcí, obce), tak i pro sektor soukromý. Významnou postavou GaREPU je Iva Galvasová. V Praze na Univerzitě Karlově se regionálními disparitami zabývá Jiří Blažek a David Uhlíř ve společném díle *Teorie regionálního rozvoje*, ve kterém se snaží vystihnout současné dynamicky se měnící globální prostředí a nastínit možná řešení pro regionální rozvoj.

Na Slovensku se problematice regionálních disparit věnuje *Slovenská akademie věd a Ekonomická univerzita v Bratislavě*. Tyto instituce se zaměřují na výzkum a analýzy regionálních disparit, na podporu malého a středního podnikání a sociální problémy. Ze slovenských autorů zaměřujících se na problematiku regionálních disparit lze zmínit Dušana Slobodu, který se ve své publikaci *Slovensko a regionálne rozdiely* zaměřuje na teoretické přístupy k regionálním disparitám, ale také na praktický pohled na disparity na Slovensku především z ekonomického a sociálního pohledu. K dalším patří například dvojice René Matlovič a Kvetoslava Matlovičová, kteří se snažili zanalyzovat současný stav slovenských regionů, ale také efektivitu současné slovenské regionální politiky ve svém díle *Regionálne disparity a ich riešenie na Slovensku v rozličných kontextoch*. Tato dvojice se disparitami na Slovensku či v jeho krajích zabývala i v dalších svých dílech.

Polským autorem, který se zabývá ve své činnosti regionálními disparitami, je Andrei I. Lobatch v jednom ze svých článků *EU membership and growing regional disparities: Poland's strategy options to optimise structural transfers from the Union*. Snaží se identifikovat oblasti, ve kterých vykazují polské regiony výrazné disparity a jaký vliv na ně má evropská regionální politika. Výsledkem studie jsou scénáře budoucího vývoje polských regionů – pozitivní, neutrální a negativní. Dalším autorem, kterého ho lze zmínit, je Grzegorz Gorzelak a jeho dílo *Strategies of Polish regions in the process of European integration* nebo *Strategic Choices and Poland's Regional*.

V maďarské odborné literatuře, která se věnuje přístupu k regionálnímu rozvoji a regionálním disparitám, se dá identifikovat silný nacionální vliv a subjektivní zaujetí na regionální disparity v regionu, ze kterého autoři pochází či v něm působí. Jedním z nejdůležitějších autorů je Péter Szaló, který byl mj. členem maďarské delegace v procesu přistoupení k EU, později se podílel na vytváření maďarské regionální politiky v Národním rozvojovém úřadu či na Ministerstvu pro místní samosprávu a regionální rozvoj. Z jeho publikací lze zmínit studii *Regional Development. Regional development task for the coming years*. Dalším autorem je György Enyedi, který dochází k závěru, že stupeň disparit mezi regiony zůstává v Maďarsku relativně stabilní a více než regionální politikou jsou ovlivňovány úrovní otevřenosti ekonomiky a globalizací. Další významný autor László Faragó, který je spoluautorem druhého regionálního rozvojového plánu, sleduje především časový vývoj disparit na území Maďarska a rozdělení území dvěma osami regionálního rozvoje – vertikální (protíná zemi na Dunaji) a horizontální (prochází středem území). Tyto osy rozvoje se během času výrazně proměnily – vertikální se přesunula směrem na východ a horizontální úplně zanikla. Posledním zde zmíněným maďarským autorem je József Nemes Nagy, který se zabývá disparitami v období transformace ve svém díle *Regional disparities in Hungary during the period of transition to a market economy*.

Z autorů mimo státy V4 se daným tématem zabývá, např. trojice Adalgiso Amendola, Floro Ernesto Caroleo, Gianluigi Coppola, která se spolupodílela na studii *Regional disparities in Europe*. Jedná se o velmi propracovanou studii rozebírající regionální disparity především z matematicko-statistického pohledu. K dalším autorům patří také Salvador Barrios a Eric Strobl, kteří se na regionální disparity zaměřili ve svém článku *The dynamics of regional inequalities*, ve kterém dávají důraz především na rozdíly v HDP mezi zeměmi EU v různých obdobích druhé poloviny 20. století. V oblasti regionální politiky a politiky soudržnosti se pohybuje také Willem Molle ve své publikaci

European cohesion policy, která se zabývá teoretickými (vznik problémů a podoba politiky) i praktickými (implementace do praxe, zhodnocení dopadů) aspekty intervencí EU v oblasti ekonomické, sociální i územní.

Regionálními disparitami se zabývá také několik kvalifikačních prací na vysokých školách. Geografický pohled na regionální disparity se dá vysledovat u prací z katedry geografie UP v Olomouci, např. Adam Sedlák (zaměřeno na Německo), Václav Čapek (Itálie), Zuzana Horáková (Francie). Naopak Ekaterina Andrusenko (zaměřeno na Rusko) z VŠE v Praze z katedry Mezinárodního obchodu se zaměřuje především na ekonomickou stránku věci. Nejzajímavější prací pro tuto diplomovou práci je studie Martiny Malíkové z VŠE v Praze, která zkoumá disparity Česka a Slovenska, i když se omezuje jen na čtyři vybrané ekonomické ukazatele pro kraje Česka a Slovenska (HDP, čistý disponibilní důchod domácnosti, tvorba hrubého fixního kapitálu a míru nezaměstnanosti). Podnětná je také část zabývající se metodami hodnocení disparit, kde autorka doporučuje také zpracování dat pomocí geografických informačních systémů, které ovšem ve své práci sama nevyužívá. Ve své práci používá metodu semaforu, která zjednodušeně řečeno dělí jednotky dle vybraného ukazatele na nadprůměrnou, průměrnou a podprůměrnou hodnotou (zelená, žlutá a červená barva).

Tato diplomová práce využívá k hodnocení regionálních disparit shlukovou analýzu. Touto metodou a dalšími metodami používanými v geografii se u nás zaobírá např. Eva Heřmánková ve svém díle *Vybrané vícerozměrné statistické metody v geografii*.

4 Metodika

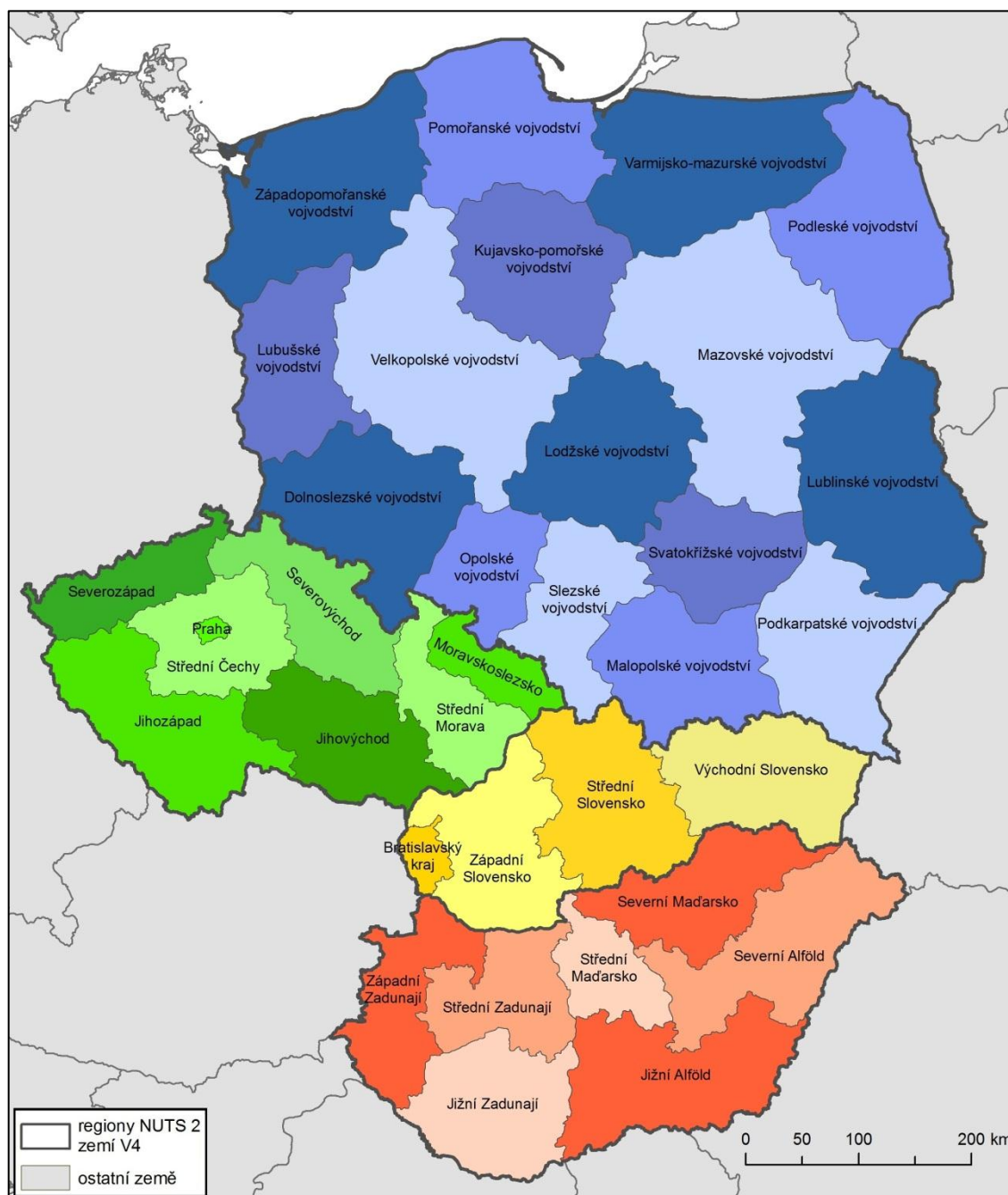
4.1 Stanovení zkoumané úrovně územního členění

K tomu, aby bylo možné zkoumat regionální disparity zemí V4, bylo nutné stanovit úroveň administrativního členění daných zemí, na které se budou vybrané disparity zkoumat. Pro dobrou porovnatelnost a přístupnost dat bylo nejpříhodnější zvolit dělení dle EU na NUTS regiony, konkrétně regiony NUTS 2, které jsou vhodné počtem zkoumaných regionů (35) a přístupností dat (viz Tab. 1 a Obr. 1).

Tab. 1 Regiony NUTS 2 v zemích V4 (vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: European Commission, 2012a)

	kód	název	český název	NUTS I
Polsko	PL11	Łódzkie	Lodžské vojvodství	Region Centralny
	PL12	Mazowieckie	Mazovské vojvodství	Region Centralny
	PL21	Małopolskie	Malopolské vojvodství	Region Południowy
	PL22	Śląskie	Slezské vojvodství	Region Południowy
	PL31	Lubelskie	Lublińské vojvodství	Region Wschodni
	PL32	Podkarpackie	Podkarpatské vojvodství	Region Wschodni
	PL33	Świętokrzyskie	Svatokřížské vojvodství	Region Wschodni
	PL34	Podlaskie	Podleské vojvodství	Region Wschodni
	PL41	Wielkopolskie	Velkopolské vojvodství	Region Połnocno-Zachodni
	PL42	Zachodniopomorskie	Západopomořanské vojvodství	Region Połnocno-Zachodni
	PL43	Lubuskie	Lubužské vojvodství	Region Połnocno-Zachodni
	PL51	Dolnośląskie	Dolnoslezské vojvodství	Region Południowo-Zachodni
	PL52	Opolskie	Opolské vojvodství	Region Południowo-Zachodni
	PL61	Kujawsko-Pomorskie	Kujavsko-pomořanské vojvodství	Region Połnocny
	PL62	Warmińsko-Mazurskie	Varmijsko-mazurské vojvodství	Region Połnocny
	PL63	Pomorskie	Pomořanské vojvodství	Region Połnocny
Česko	CZ01	Praha	Praha	Česko
	CZ02	Střední Čechy	Střední Čechy	Česko
	CZ03	Jihozápad	Jihozápad	Česko
	CZ04	Severozápad	Severozápad	Česko
	CZ05	Severovýchod	Severovýchod	Česko
	CZ06	Jihovýchod	Jihovýchod	Česko
	CZ07	Střední Morava	Střední Morava	Česko
	CZ08	Moravskoslezsko	Moravskoslezsko	Česko
Slovensko	SK01	Bratislavský kraj	Bratislavský kraj	Slovensko
	SK02	Západné Slovensko	Západní Slovensko	Slovensko
	SK03	Stredné Slovensko	Střední Slovensko	Slovensko
	SK04	Východné Slovensko	Východní Slovensko	Slovensko
Maďarsko	HU10	Közép-Magyarország	Střední Maďarsko	Közép-Magyarország
	HU21	Közép-Dunántúl	Střední Zadunají	Dunántúl
	HU22	Nyugat-Dunántúl	Západní Zadunají	Dunántúl
	HU23	Dél-Dunántúl	Jižní Zadunají	Dunántúl
	HU31	Észak-Magyarország	Severní Maďarsko	Alföld és Észak
	HU32	Észak-Alföld	Severní Alföld	Alföld és Észak
	HU33	Dél-Alföld	Jižní Alföld	Alföld és Észak

Obr. 1 Regiony NUTS 2 země V4 (vlastní zpracování, 2012)

4.2 Regionální disparita – vymezení pojmu

Pojem regionální disparita je především v posledním desetiletí velmi frekventovaným pojmem. Dosud ale nebyla vytvořena celistvě chápaná teorie o regionálních disparitách, ani nebyl přesně vymezen tento pojem. K základnímu uchopení pojmu je tedy zmíněno těchto dvou definic:

Dle Kutscherauera (2007): „*Regionální disparita je rozdílnost nebo nerovnost znaků, jevů či procesů majících jednoznačné územní umístění (lze je alokovat ve vymezené územní struktuře) a vyskytujících se alespoň ve dvou entitách této území struktury.*“

Dle Hučka (2007): „*Disparitou rozumíme každou rozdílnost či nerovnost, jejíž identifikace a srovnávání má nějaký smysl (sociální, ekonomický, politický apod.). Regionální disparitou pak rozumíme rozdílnost nebo nepoměr různých jevů či procesů mající jednoznačné územní umístění (lze ji alokovat ve vymezené územní struktuře) a vyskytující se alespoň ve dvou entitách této územní struktury.*“

Z obou definic vyplývá, že pojmem regionální disparita se myslí nerovnost, odchylka od průměru, standardu v rámci nějakého území. Velmi často se na disparity nahlíží jen z hlediska ekonomického, ovšem disparity se nachází i v oblastech sociálních, demografických, technologických, atd. To také v poslední době zdůrazňuje EU ve své politice soudržnosti, která se nesnaží odstranit jen ekonomické disparity, ale i ty další. Regionální disparity mohou mít velké množství příčin, z hlavních lze zmínit: přírodní podmínky, demografickou situaci, ekonomickou strukturu, mobilitu pracovní síly a kapitálu, politická rozhodnutí a jiné (Hučka, 2007).

4.3 Výběr ukazatelů regionálních disparit

Pro zkoumání disparit bylo potřeba nejdříve vybrat oblasti, které budou řešeny a u nich určit konkrétní ukazatele, které budou podrobně zkoumány. Všechny čtyři státy jsou členy Evropské unie a pro potřebu kvalitního srovnání dat (stejná metodika vytváření dat) bylo tedy snahou vycházet z ukazatelů, které používá samotná Evropská unie k hodnocení států. Do roku 2003 se používalo velké množství strukturálních ukazatelů. V roce 2003 vydala Evropská komise ve své Jarní zprávě zjednodušený seznam 14 ukazatelů, který měl hodnotit země, jak plní plány Lisabonské strategie. Postupem času ale byly znovu přidávány další ukazatele (European Union, 2005).

Proto byly zvoleny podobné obecné oblasti, které používala či používá Evropská unie a vybrány ukazatele, které by nejvíce vystihovaly danou oblast. Byly tedy zvoleny 3 základní oblasti, které byly rozděleny na 10 podoblastí, které byly charakterizovány konkrétními ukazateli, které byly popsány a poté vstupovaly do analýz (viz Tab. 2).

Tab. 2 Ukazatele disparit dle oblastí a podoblastí, do kterých spadají (*vlastní zpracování, 2013*)

Ekonomické disparity	
Hrubý domácí produkt	HDP ve standardu kupní síly na obyvatele (v eurech)
Nezaměstnanost	Míra nezaměstnanosti (v %)
Rozvoj turismu	Počet nocí strávených nerezidenty v hotelích či podobných zařízeních (na 10 000 obyvatel)
Demografické disparity	
Pohyb obyvatel	Hrubá míra celkového přírůstku obyvatelstva (v ‰)
Plodnost	Míra plodnosti (v ‰)
Naděje na dožití	Naděje na dožití při narození
Disparity kvality života a rozvoje společnosti	
Nakládání s odpadem	Produkce a odvoz komunálního odpadu (v kg na obyvatele)
Zdravotnická péče	Počet lékařů (na 100 000 obyvatel)
Terciární vzdělání	Podíl studentů terciární úrovně vzdělání na populaci ve věku 20-24 let (v %)
Věda a výzkum	Počet vědeckých pracovníků na celkovém počtu zaměstnaných (v %)

Data pro tyto ukazatele byla čerpána z databáze Eurostatu, chybějící data byla doplněna ze stránek národních statistických úřadů, případně po konzultaci s jejich pracovníky.

Pro doplnění popisu jednotlivých ukazatelů v kapitole 7, byly tyto ukazatele doplněny o další tři, které již nevstupovaly do analýz celkového stavu regionů NUTS 2 zemí V4:

- disponibilní důchod domácností (v eurech za rok)
- růst HDP (v %)
- hustota zalidnění (obyv./km²)

4.4 Souhrnný index disparit

Celkový stav regionů NUTS 2 států V4 byl nejdříve vyhodnocen pomocí souhrnného indexu disparit pro dvě období – období 2000-2004 a období 2005-2009. Byla použita bodová metoda. Regionu s maximální hodnotou bylo přiřazeno 100 bodů (u ukazatele *míry nezaměstnanosti* a ukazatele *produkce a nakládání s komunálním odpadem* regionu je za optimální považována minimální hodnota). Regionu s nejhorší hodnotou bylo přiřazeno 0 bodů (u ukazatele *míry nezaměstnanosti* a ukazatele *produkce*

a nakládání s komunálním odpadem regionu s maximální hodnotou). Zbylým regionům byla přiřazena hodnota dle umístění v intervalu mezi maximem a minimem. Takto bylo postupováno u všech deseti ukazatelů regionálních disparit. V druhém období bylo postupováno stejně jako u prvního období.

Protože jsou pro zhodnocení situace v regionech důležité především ukazatele ekonomické a ukazatele kvality života a rozvoje společnosti (i samotná EU zdůrazňuje hospodářský a sociální rozměr své politiky soudržnosti), byla jim ponechána váha 1 a ukazatelům demografickým, které jsou spíše doplňkem pro hodnocení stavu regionů, byla přiřazena váha 0,5. Nakonec byly bodové ohodnocení u jednotlivých ukazatelů sečteny (i se svou váhou), čímž byla získána celková hodnota – index regionálních disparit. Maximální hodnota byla 850 bodů. Pomocí souhrnného indexu poté byly regiony rozděleny do pěti kategorií:

- vysoce nadprůměrné (více než 125 % průměru)
- nadprůměrné (110-125 % průměru)
- průměrné (90-110 % průměru)
- podprůměrné (75-90 % průměru)
- vysoce podprůměrné (méně než 75 % průměru)

Tato analýza byla provedena pro období 2000-2004 a období 2005-2009, aby mohl být popsán vývoj regionálních disparit v celém období.

4.5 Shluková analýza

Typologie regionů NUTS 2 zemí V4 byla vytvořena pomocí shlukové analýzy, stejně jako u souhrnného indexu disparit pro dvě období. Shluková analýza je vícerozměrná statistická metoda, jejímž cílem je rozdělení souboru na několik stejnorodých podmnožin vzájemně se vylučujících. K charakteristice jednotlivých členů souboru používá více parametrů, jednotlivé členy pak považuje za body v m-rozměrném prostoru a zároveň se snaží určit skupiny bodů tak, aby body, které patří do jedné skupiny, byly sobě blíže než body, které patří do jiné skupiny.

Na rozdíl od jiných analýz nesnižuje počet proměnných a nedochází k překrývání tříd – výstupem je úplná klasifikace. Výsledek analýzy závisí na typu a počtu parametrů, které do ní vstupují, na zvoleném vyjádření podobnosti a na způsobu shlukování. (Heřmanová, 1991).

Do shlukové analýzy vstupovalo 10 ukazatelů regionálních disparit, které byly zmíněny již dříve (viz Tab. 2).

Všechny ukazatele byly standardizovány:

$$Z_i = \frac{(x_i - \tilde{x})}{Q}$$

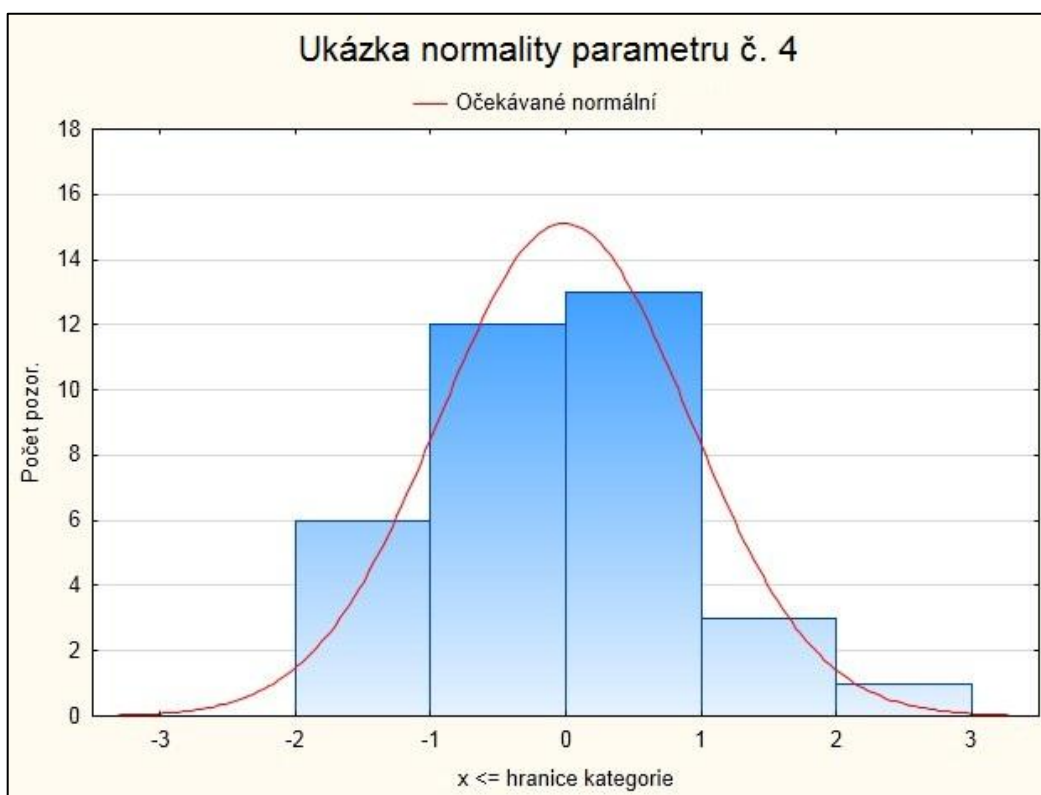
Z_i ... standardizovaná hodnota

x_i ... hodnota prvku

$\tilde{x}$ ... medián souboru

Q ... mezikvartilové rozpětí

Hodnoty jednotlivých parametrů nebyly dále transformovány, protože vykazovaly normalitu (viz Obr. 2). Do shlukové analýzy vstupovalo 35 regionů NUTS 2, které byly rozděleny během shlukové analýzy (byla použita metoda k-průměrů) do šesti shluků. Region Praha vytvořil v obou obdobích samostatný shluk, který byl díky podobným vlastnostem s ostatními regiony hlavních měst přiřazen k nim (Praha vykazuje podobné vlastnosti, jen s mnohem extrémnějšími hodnotami). Těchto pět skupin se tak stalo základem typologie regionů. Tyto typy byly popsány podle svých charakteristických vlastností (byl popisován průměr vybraných parametrů).

Obr. 2 Ukázka normality parametru č. 4 (ukazatel Hrubé míry celkového přírůstku obyvatelstva) v období 2000-2004 v regionech NUTS 2 (vlastní zpracování, 2013)

4.6 Analýza pomocí průměrné odchylky od mediánu

Vývoj disparit byl popsán také pomocí průměrné odchylky od mediánu. Všechny ukazatele byly nejdříve standardizovány (viz kap. 4.5). Tyto standardizované hodnoty jsou rovny odchylce od mediánu. Průměrná odchylka od mediánu se tedy vypočítá jako průměr absolutních hodnot všech odchylek od mediánu.

4.7 Vytvoření grafické části

Veškeré původní mapy, které obsahuje tato práce, jsou vytvořeny pomocí programu ArcGIS. K vytváření tabulek, grafů a boxplotů byl použit program MS Office, ke zpracování shlukové analýzy program Statistica.

5 Charakteristika území zemí Visegrádské skupiny

Státy V4 mají mnoho společného v různých oblastech, které můžeme sledovat. Jedná se o státy, které mají historicky těsné vazby, většinou kladné, ale také lze nalézt i poměrně negativní vztahy. Největším státem v rámci V4 je Polsko, které je třikrát až čtyřikrát větší a lidnatější než územně i počtem obyvatel srovnatelné Česko a Maďarsko. Oproti těmto dvěma státům je nejmenší stát Slovensko ještě přibližně dvakrát menší.

5.1 Důvody založení

Seskupení zemí Visegrádské skupiny bylo inspirováno setkáním tří králů v maďarském městě Visegrád v roce 1335. Uherský král Karel I. Robert, polský král Kazimír III. a český král Jan Lucemburský se na tomto místě dohodli na spolupráci v politických a obchodních otázkách. Vznik novodobé Visegrádské trojky (po rozdělení Československa Visegrádské čtyřky) se datuje k 15. únoru 1991 (deset dní před oficiálním zánikem Varšavské smlouvy a více jak čtyři měsíce před rozpuštěním RVHP). Stalo se tak ve Visegrádu za účasti Lecha Wałęsy (Polsko), Józsefa Antally (Maďarsko) a Václava Havla (Československo). Impulsem pro vznik novodobého spojení těchto středoevropských národů byla snaha o spolupráci bývalých členů RVHP v rámci několika významných společných cílů – nastartování tržního hospodářství, vstup do EU a NATO, rozvíjení demokratické společnosti. V těchto hlavních cílech jistě uskupení uspělo. Po vstupu do EU v roce 2004 spolupráce neutečila a pokračuje dále, v některých oblastech naopak zesílila (*International Visegrad Fund, 2012b; Vláda ČR, 2011*).

5.2 Současný význam

V současné době má stále Visegrádské uskupení svou váhu, snaží se prosazovat regionální zájmy středoevropského prostoru v rámci celé EU a celkově posílit tento region. Spolupráce funguje na principu pravidelných setkání čelních představitelů na různých úrovních (setkání prezidentů, premiérů, ministrů, atd.). Jednou za rok se navíc koná setkání předsedů vlád všech čtyř zemí. Země V4 nespolupracují jen mezi sebou, ale také s Rakouskem a Slovinskem v rámci programu Regionální partnerství či ostatními zeměmi střední a východní Evropy v rámci programu V4+.

Mezi významná témata po vstupu do EU patřila a patří energetická bezpečnost, partnerství se zeměmi východní Evropy a západního Balkánu či romská problematika ve střední Evropě (*MZV ČR, 2006; Vláda ČR, 2011*).

V roce 2012 se zástupci ministerstev obrany členských států V4 dohodli na sestavení společného bojového uskupení armád (tzv. Battle Group), které povede Polsko. Celkový počet vojáků překročí tři tisícovky. Skupina by měla být připravena v plné bojové pohotovosti v první polovině roku 2016 (*MZV ČR, 2012d*).

5.3 Organizační struktura a financování

Jednotlivým setkáním předsedají zástupci z jedné země. Předsednictví se pravidelně střídá mezi státy, vždy na konci června. Visegrádská spolupráce není institucionalizována, její praktickou náplň jí dává především spolupráce jednotlivých ministerstev a jejich expertních skupin. Koordinátory jsou ministři zahraničních věcí, kteří ovšem samotné projektové aktivity neprovádí ani neřídí (*MZV ČR, 2006; Vláda ČR, 2011*).

Jedinou pevnou organizační strukturou uskupení V4 je Visegrádský fond. Funguje od roku 2000 se sídlem v Bratislavě a většinou podporuje nevládní organizace. Měl by napomáhat rozvoji zemí v oblasti kultury, školství, vědy, výzkumu, přeshraniční spolupráce. Ročně fond disponuje přibližně částkou 7 mil. eur, každý stát přispívá stejnou částkou (*International Visegrad Fund, 2012a*).

5.4 Konflikty mezi zeměmi V4

Země V4 mají mezi sebou dobré vztahy, avšak v historii se našlo několik konfliktů, některé z nich také navíc ovlivňují současné vztahy. Asi dva největší konflikty moderní historie se datují ke konci I. světové války a vzniku současných hranic.

Prvním konfliktem byl spor mezi Polskem a Československem o některé části slovenského území (Orava a Spiš), ale především o Těšínsko. Po krátkém ozbrojeném střetu (tzv. sedmidenní válka) a odmítnutí plebiscitu bylo území Těšínska rozděleno mezi oba státy. Ovšem v roce 1938 východní část Polska vojensky obsadilo a anektovalo. Po II. světové válce bylo území vráceno Československu a spor byl ukončen v roce 1958 podepsáním smluv o vzájemných hranicích za dohledu SSSR. Mezi další sporná území patřilo po II. světové válce Kladsko, Hlubčicko a Ratibořsko jako důsledek posunu Polska směrem na západ (původně spor mezi Československem a Německem). Tento konflikt je v současnosti okrajový (*Parma, 2004*).

Druhý konflikt, který stále rezonuje v povědomí obyvatel i představitelů států, je spor mezi Maďary a Slováky. Jedná se o nejzávažnější rozepři mezi státy EU. Tento spor začal v polovině 19. století v období snah o maďarizaci slovenského obyvatelstva. Závažně se poté projevil po I. světové válce. Začal jako snaha Maďarské republiky rad

o navrácení Slovenska, Podkarpatské Rusy a Sedmihradská pod maďarskou (uherskou) nadvládou, která skončila válkou s Československem a Rumunskem. Na rozdíl od sedmidenní války, která měla jen asi 150 obětí, měla tato válka kolem 120 tisíc obětí (*Dejmek, 2008*). Po této válce vznikla Malá dohoda, což bylo uskupení tvořené Československem, Rumunskem a Jugoslávií namířené především proti tendencím Maďarska o revizi trianonského míru, ale také proti ostatním státům, které by se snažily změnit nové uspořádání tohoto prostoru.

Další konflikt nastal po II. světové válce, kdy došlo k výměně obyvatelstva (za jednoho Slováka žijícího v Maďarsku, který se přestěhoval do Československa, se za něj vystěhoval jeden Maďar do Maďarska). Došlo tak k přesunu asi 90 tisíc slovenských Maďarů (*Vadkerty, 2002*). V současnosti maďarská menšina tvoří asi 9,7 % obyvatel Slovenska (*MZV ČR, 2012c*) především v jižní části země, kde v mnohých oblastech tvoří většinu obyvatel. Tento konflikt vyvolává neustále pnutí mezi oběma zeměmi i mezi čelními představiteli – stala se tak z tohoto problému otázka cti. Dochází k mnoha provokacím na obou stranách, které narostly především po roce 2006, kdy se vlády na Slovensku ujaly strany označované jako národně-populistické až nacionalistické. Zmínit lze např. nevpuštění maďarského prezidenta na Slovensko při odhalování pomníku v Komárně či zavádění dvojího občanství Maďarskem pro maďarskou menšinu, i když tyto konflikty spíše spustila svým jednáním maďarská strana, jejíž vláda čelí v posledních letech značné kritice v oblasti omezování svobody tisku či práv svých občanů (*Smetanková, 2011*).

Za konflikt by šlo také považovat vzájemné vztahy Čechů a Slováků do rozdělení Československa, ale tyto konflikty nikdy nepřerostly hranici slovních přestřelek, navíc vzájemné vztahy mezi oběma národy se po rozdělení spíše utužily.

5.5 Administrativní členění a členění dle jednotek NUTS

Polsko se člení na 16 vojvodství, 379 okresů (zemské okresy a městské okresy – města s právy okresů). Pro statistické účely EU vznikly regiony NUTS 1 sloučením vojvodství a subregiony NUTS 3 sloučením okresů, takže se Polsko dělí takto (*European Commission, 2012a*):

NUTS 0	Polská republika
NUTS 1	6 regionů
NUTS 2	16 vojvodství
NUTS 3	66 subregionů

Od roku 1999 je v platnosti trojstupňové teritoriální rozdělení státu – vojvodství, okresy, obce. Okresy a obce jsou samosprávné. V roce 2009 bylo toto členění upraveno a platí současné číslo 16 vojvodství a 379 okresů. Oproti českým obcím jsou ty polské většinou větší a odpovídají spíše obvodům pověřených obecních úřadů v Česku (*MZV ČR, 2012b*).

Česko se dělí na 14 krajů na 77 okresů (především pro statistické účely), 205 obcí s rozšířenou působností a 393 obcí s pověřeným obecním úřadem. Evropským statistickým jednotkám NUTS odpovídají takto (*ČSÚ, 2004*):

NUTS 0	Česká republika
NUTS 1	Česká republika
NUTS 2	8 regionů
NUTS 3	14 krajů

Úroveň členění, která je stěžejní pro tuto práci, jsou regiony NUTS 2. Ty v Česku neodpovídaly žádné úrovni administrativního členění, a proto musely být vytvořeny pro statistické účely Evropské unie umělé regiony NUTS 2 sloučením některých krajů.

Současné krajské zřízení bylo vytvořeno reformou v roce 2000, kdy vznikly samosprávné kraje. Před tím rokem bylo od roku 1960 Česko rozděleno na 7 územních krajů (Středočeský, Západočeský, Jihočeský, Severočeský, Východočeský, Jihomoravský, Severomoravský) a hlavní město Prahu (*Česká republika, 1960*).

Území **Slovenska** se dělí na 8 krajů, 79 okresů. Pro účely Evropské unie se dělí Slovensko takto (*European Commission, 2012a*):

NUTS 0	Slovenská republika
NUTS 1	Slovenská republika
NUTS 2	4 regiony
NUTS 3	8 krajů

Úroveň NUTS 2 byla na Slovensku vytvořena sloučením 8 krajů na 4 regiony, které nejsou umělým výtvořem, ale fungovaly již před rokem 1990 (liší se v podstatě jen u Bratislavy resp. Bratislavského kraje). V letech 1990 – 1996 neexistovaly kraje, existovaly jen okresy (dnes zvané velké okresy). Po reformě v roce 1996 byly znovu obnoveny kraje, které jsou od roku 2002 i samosprávné, a bylo vytvořeno 79 okresů, tzv. malých okresů (*Klimovský, 2009*).

Území **Maďarska** se člení na 19 žup a hlavní město, 168 okresů (*MZV ČR, 2012a*). Pro statistické účely Evropské unie muselo dojít ke slučování žup do vyšších jednotek, území se dělí tedy takto (*European Commission, 2012a*):

NUTS 0	Maďarsko
NUTS 1	3 části státu
NUTS 2	7 regionů
NUTS 3	19 žup a hlavní město

V Maďarsku funguje systém žup již od roku 1950, území Maďarska je dále rozděleno na 23 velkých měst se župními pravomocemi.

5.6 Postavení zemí Visegrádské skupiny v rámci Evropské unie

Všechny země V4 vstoupily společně do Evropské unie 1. května 2004, jsou členy Schengenského prostoru a kromě Slovenska nejsou členy eurozóny.

Tab. 3 Počet zástupců zemí V4 v Radě EU a v Evropském parlamentu v roce 2011
(*vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: European Commission, 2012a*)

	Rada EU	Evropský parlament
Polsko	27	51
Česko	12	22
Slovensko	7	13
Maďarsko	12	22

Polsko patřilo před vstupem Bulharska a Rumunska z hlediska HDP na obyvatele k nejhudším státům EU (šest ekonomicky nejméně rozvinutých regionů bylo v Polsku). I přesto byly vidět výrazné zlepšení ve snižování nezaměstnanosti (velký problém v zemědělsky orientovaných regionech) a růstu HDP. Pro Polsko jsou důležitou podporou strukturální fondy a společná zemědělská politika. Významným partnerem Polska je Ukrajina, naopak negativní postoj zaujímá vůči Rusku (*Vláda ČR, 2012*).

Česko oficiálně požádalo o členství v roce 1996, v rámci kandidátských zemí patří mezi nejvyspělejší země, především na počátku tisíciletí vykazovalo dynamický růst. Vztah Česka k EU je ovšem velmi vlažný, spolu s Velkou Británií patří k největším euroskeptikům. Několikrát tak na sebe Česko upozornilo, např. při vyjednávání o Lisabonské smlouvě. K přijetí eura se staví také spíše skepticky. Pro Česko je velmi důležitý zahraniční obchod, nejvýznamnějším obchodním partnerem je tradičně Německo (*Vláda ČR, 2012*).

Slovensko patřilo jako jediné ze zemí V4 do tzv. druhé skupiny uchazečů, u kterých se předpokládalo zpoždění ve vstupu do EU. Výrazná změna ovšem nastala po roce 1998, po konci vlády Vladimíra Mečiara a nástupu pravicové koalice. Slovensko začalo vykazovat dynamický růst a nakonec jako jediná ze zemí V4 přijalo euro. Slovensko se zasazuje o další rozšiřování EU, např. o Ukrajinu, ovšem přístup Turecka je pro něj velmi problematický. Mezi nejvýznamnější obchodní partnery patří Německo a Česko, mimo EU Rusko (*Vláda ČR, 2012*).

Maďarsko bylo jedním z nejrychlejších kandidátů v přijímání jednotlivých kapitol a až do vypuknutí krize patřilo mezi ekonomicky zdatné státy (mělo zájem o vstup do eurozóny), poté ovšem přišla hospodářská deprese. Mezi důležité partnery Maďarska patří kromě států V4 také Chorvatsko a Srbsko, jejichž vstup podporuje. V rámci evropského rozpočtu je pro Maďarsko důležitá kohézní a společná zemědělská politika. Nejvýznamnějším obchodním partnerem je Německo, mimo EU je to Rusko a Ukrajina (*Vláda ČR, 2012*).

5.7 Přijetí eura

Slovensko jako jediná ze zemí V4 přijala euro, a to v roce 2009. Ostatní státy sice plánují přístup, ovšem k zavedení eura se staví spíše skepticky.

Na přijetí eura se začalo Slovensko připravovat od roku 2004, kdy vláda schválila strategii přijetí eura s cílovým rokem 2009. V roce 2005 byl vypracován Národní plán zavedení eura, na konci tohoto roku Slovensko vstoupilo do EMR II (Evropský mechanismus směnných kurzů II). V březnu 2008 splnilo Maastrichtská kritéria (kritérium cenové stability – inflace, kritérium úrokových sazeb, fiskální kritérium a kritérium kurzovní stability) a tak 1. ledna 2009 zavedlo jednotnou evropskou měnu. V březnu roku 2009 byl proveden průzkum veřejného mínění, ze kterého vyplynulo, že vstup do eurozóny vnímá pozitivně 83 % Slováků a že 91 % nemělo problémy s opatřením nové měny, což bylo způsobeno jistě i dobrou kampaní zaměřenou na informovanost a pozitivní vztah k euru. Při zavádění eura se uskutečnily také kroky k tomu, aby nebylo zneužito k zvýšení cen. Jedním z nich byl projekt „Etický kodex“ (*Ministerstvo financií Slovenskej republiky, 2009*).

6 Regionální politika zemí Visegrádské skupiny

Regionální politika států V4 se začala rozvíjet především v posledních dvaceti letech. Avšak i před rokem 1989 se její principy uplatňovaly. Po druhé světové válce byly všechny čtyři státy pod nadvládou komunistických stran, mělo dojít k setření rozdílů mezi jednotlivými regiony, takže se využívalo centrálně řízené oblastní plánování většinou v rámci pětiletých plánů. Např. v Československu se po válce především kladl důraz na rozvoj Slovenska, hospodářsky slabých českých regionů a dosídlení pohraničí. Také velký důraz se kladl na koncepci osídlení – v 70. letech vznikla středisková soustava.

Po roce 1989 došlo k postupným změnám v cílech regionální politiky, v metodách a nástrojích používaných k její realizaci. K hlavním důvodům patřila hospodářská restrukturalizace (vznikly tak strukturálně postižené regiony, regiony s vysokou nezaměstnaností), strukturální změny v zemědělství, otevření trhu zemím na západ od V4 (zahraniční investoři, export zboží), privatizace podniků a později také vstup do EU, který přinesl nové možnosti, z hlediska finančního, tak z hlediska know-how (Pileček, 2011).

6.1 Regionální politika zemí V4 po roce 1989

Pro **Polsko** je regionální politika významnou oblastí zájmu, především díky velikosti jeho území a také díky většímu počtu hospodářsky slabých regionů. Stejně jako v ostatních zemích V4 se ale regionální politika dostala do popředí až v období počátku vyjednávání vstupu do EU. Zákon upravující regionální politiku byl přijat v roce 2000 (*zákon o regionálním rozvoji*), po roce 2006 se určujícím stal *zákon o zásadách realizace rozvojové politiky* (Skokan, 2007).

V **Česku** byla po roce 1989 regionální politika na okraji zájmu, což bylo způsobeno také poměrně malými rozdíly mezi jednotlivými regiony. Rozvíjet se teprve začala poté, kdy se začalo Česko intenzivněji zajímat o vstup do EU. Byl vypracován dokument *Zásady regionální politiky vlády* (Usnesení vlády č. 235/1998) a také v roce 2000 byl vydán pro regionální politiku významný *zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje*. Důsledkem tohoto zákona bylo vymezení regionů (Ministerstvem pro místní rozvoj), které bude stát podporovat:

- 1) Regiony se soustředěnou podporou státu:
  - *strukturálně postižené regiony* – modernizování a diverzifikace regionů postižených strukturálními změnami

- *hospodářsky slabé regiony* – zvýšení výkonnosti regionů s nižší ekonomickou úrovní
- *venkovské regiony* – rozvoj trhu práce a diverzifikace venkovských a periferních oblastí

2) Ostatní regiony, jejichž podporování státem je žádoucí z jiných důvodů

V roce 2000 byla také vypracována první strategie regionálního rozvoje ČR, která byla v roce 2006 upravena pro období 2007-2013 tak, aby implementovala evropskou politiku soudržnosti (*Kutscherauer, 2010*).

Na **Slovensku** docházelo v 90. letech k postupnému zvětšování disparit především v západových směrech. V roce 2000 byl vydán obdobný dokument jako v Česku, a to *Zásady regionální politiky SR* s cílem implementovat zásady evropské politiky soudržnosti. Legislativně je regionální politika zakotvena od roku 2001 - *zákon č. 503/2001 Sb., o podpoře regionálního rozvoje*. Ten definuje (*Skokan, 2007*):

- *hospodářsky slabé regiony* – nízká úroveň ekonomických ukazatelů
- *strukturálně postižené regiony* – regiony postižené strukturálními změnami

V **Maďarsku** se stal zájem o regionální politiku stejně jako v Česku zřetelným především až v období prvních konkrétnějších vyjednávání o vstupu do EU. Významným počínem v této oblasti bylo přijetí *zákona o regionálním rozvoji a územním plánování* v roce 1996. Se vstupem do EU se Maďarsko zaměřilo především na posílení institucionální základny, která bude usilovat o vyvážený rozvoj regionů za finanční podpory státu a programů EU. Důležitým úkolem je také rozproštění aktivit mimo hlavní město Budapešť a také setřít disparity mezi západní a východní částí země. Důležitým dokumentem pro regionální rozvoj je *Národní koncepce územního rozvoje* z roku 2005 (*Melecký, 2008*).

6.2 Současná regionální politika zemí V4 ve vztahu k EU

V současnosti je regionální politika zemí V4 velmi spjata s politikou celé EU, kde zaujímá regionální politika spolu se společnou zemědělskou politikou nejvýznamnější oblast zájmu EU a také největší položku rozpočtu EU. Ovšem na rozdíl od zemědělské, obchodní či měnové politiky nepatří do skupiny společných politik, ale spadá do kompetence jednotlivých členských zemí, a tedy instituce EU provádí jen koordinaci a harmonizaci regionální politiky (*Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2010*).

6.2.1 Fondy k podpoře regionálního rozvoje

Regionální politika EU je financována prostřednictvím tzv. strukturálních fondů, které jsou naplňovány z finančních prostředků všech členských států EU. Snaží se snižovat rozdíly úrovně rozvoje regionů. Pro oblast regionální politiky jsou nejdůležitější dva z nich:

- *Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF)*, který se zaměřuje především na oblast zlepšení infrastruktury, podpory místního rozvoje, malého a středního podnikání v problémových regionech, atd.
- *Evropský sociální fond (ESF)* se orientuje zejména na podporu aktivity a politiky v zaměstnanosti a na rozvoj lidských zdrojů.

Třetím důležitým zdrojem pro podporu regionálního rozvoje je *Fond soudržnosti*, tzv. Kohézní fond (nepatří mezi strukturální fondy), který by měl přispívat k posilování ekonomické a sociální soudržnosti regionů především v oblasti životního prostředí a transevropské dopravní infrastruktury ve státech EU, které mají HND na obyvatele v PPS nižší než 90 % průměru EU. Vzhledem k tomu, že Fond soudržnosti nepatří mezi strukturální fondy, tak se věnuje pozornost tomu, aby se vyloučilo financování projektu z Fondu soudržnosti a Strukturálních fondů současně, což obecně platí na všech úrovních financování z jakýchkoli fondů EU.

K dalším fondů patří po reformě pro období 2007-2013 *Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD)*, jehož prostředky slouží ke zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství, potravinářství a lesnictví, zlepšení životního prostředí a krajiny či kvality života ve venkovských oblastech a diverzifikaci hospodářství venkova. Tyto aktivity jsou podporovány prostřednictvím *Programu rozvoje venkova (PRV)*. Na oblast rybolovu se zaměřuje *Evropský rybářský fond (EFF)*, který je nástrojem společné politiky rybolovu EU a snaží se o trvale udržitelný rozvoj evropského rybolovu (*Novotná, 2007; MMR ČR, 2012*).

6.2.2 Regionální politika EU 2000-2006

Pro toto období EU zúžila počet cílů regionální politiky na tři (celkem bylo vyčleněno 197,4 mld. eur):

- *Cíl 1* – Povzbuzování rozvoje a strukturálních změn regionů, jejichž rozvoj zaostával (151 mld. eur)
- *Cíl 2* – Podpora hospodářské a společenské přeměny oblastí, jež čelily strukturálním obtížím (22,2 mld. eur)

- *Cíl 3* – Podpora přizpůsobování a modernizace politik a systémů vzdělávání, školení a zaměstnanosti (24,2 mld. eur)

Do Cíle 1 spadaly po vstupu do EU všechny regiony zemí V4 kromě Prahy a Bratislavy (HDP na obyvatele nižší než 75 %). Do Cíle 2 spadaly regiony, které čelily strukturálním potížím v průmyslu, službách, upadající venkovské oblasti, atd. Cíl 3 byl určen k podpoře rozvoje zaměstnanosti a k zlepšení systému školení. Spadaly zde všechny regiony, kromě těch, které byly podpořeny v Cíly 1. Cíle 1-3 byly realizovány v rámci jednotlivých operačních programů (*Novotná, 2007; MMR ČR, 2012*).

Další možností jak čerpat peníze EU byly v tomto období čtyři iniciativy Společenství (řízeny přímo Evropskou komisí):

- *Interreg* – přeshraniční, mezistátní a meziregionální spolupráce
- *Urban* – hospodářská a společenská obnova měst a městských okrajových oblastí
- *Leader* – rozvoj venkova
- *Equal* – boj s diskriminací na trhu práce

V období před vstupem se také mohly státy V4 zapojit do některých programů (tzv. předvstupní programy). Např. jedním z nich byl program *Phare*, který byl od roku 1994 zaměřen na kandidátské země, ze kterých se neúčastnila jen Malta a Kypr. Naopak do roku 2000 se účastnila Bosna a Hercegovina, Makedonie a Albánie, pro které vznikl v roce 2001 nový program *CARDS* zaměřený čistě na balkánský region. Program *Phare* byl založen především pro pomoc zemím při přechodu k demokratické společnosti a tržnímu hospodářství, poté se začal spíše orientovat na přípravu vstupu kandidátských zemí do EU – budování institucí, podpora investic. V roce 2001 země V4 měly alokovány celkem 609,7 mil. eur, z toho Česko 65,4 mil., Maďarsko 89,8 mil., Polsko 411 mil. a Slovensko 43,5 mil. (*Novotná, 2007*).

Dalším předvstupním programem byl program *ISPA* (tzv. Nástroj předvstupních strukturálních politik), který byl zaměřen na přiblížení kandidátských zemí standardům členských států především v dopravě (rozšíření transevropských dopravních sítí, zkvalitnění železniční infrastruktury, atd.) a životním prostředí (dodávky pitné vody, úprava znečištěné vody, likvidace pevných odpadů, atd.). V období 2000-2006 bylo v tomto programu vyčleněno přibližně 7 mld. eur. Na rozdíl od programu *Phare* se program *ISPA* orientoval spíše na financování konkrétních projektů (min. investice 5 mil. eur).

Např. v roce 2000 bylo nejvíce prostředků alokováno Polsku 36,7 % z celkové částky, Maďarsku 8,2 %, Česku 6 % a Slovensku 4,3 % (Novotná, 2007).

Na zemědělskou oblast se zaměřil program *Sapard* (tzv. Zvláštní přístupový program pro zemědělství a rozvoj venkova), který řešil především strukturální změny v této oblasti. Hlavními cíli byly podpora udržitelného rozvoje zemědělství a venkova, pomoc při zavádění pravidel a předpisů EU (např. zajišťování vodních zdrojů, zdokonalení veterinárních kontrol, atd.). Roční rozpočet v roce 2000 byl na úrovni 540 mil. eur, nejvíce prostředků bylo alokováno Polsku (175 mil. eur.), Maďarsku 40 mil., Česku 23 mil. a Slovensku 19 mil. eur. Tento program byl prvním skutečně decentralizovaným nástrojem EU – veškerá zodpovědnost ležela na národních orgánech, Evropská komise prováděla pouze kontrolu ex-post. Programovým dokumentem byl Program rozvoje venkova, který si každý stát vypracoval samostatně. Pro další období 2007-2013 vznikl jediný program IPA, který nahradil výše zmíněné programy. Sice tento program již není určen zemím V4, ovšem veřejné a soukromé subjekty pocházející ze zemí V4 se mohou zapojit do jeho realizace (Novotná, 2007; MMR ČR, 2012).

6.2.3 Regionální politika EU 2007-2013

Regionální politika EU měla pro období 2007-2013 tři hlavní cíle:

- Konvergence
- Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost
- Evropská územní spolupráce

Tab. 4 Rozdělení prostředků fondů EU mezi cíle regionální politiky na období 2007-2013 (vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: MMR ČR, 2012)

Cíl	Fondy pro EU-27	
Konvergence	283 mld. €	81,54%
Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost	55 mld. €	15,95%
Evropská územní spolupráce	9 mld. €	2,52%
Celkem	347 mld. €	100,00%

Cíl Konvergence

Cíl Konvergence se zaměřuje na přiblížení méně rozvinutých regionů těm rozvinutějším, pomocí investic do hmotného a lidského kapitálu, rozvoje inovací, ochrany životního prostředí, atd. Pro financování v rámci toho cíle jsou zařazeny regiony mající

HDP v paritě kupní síly nižší než 75 %, což v současnosti na konci zkoumaného období, tedy v roce 2009, splňovaly všechny regiony, kromě regionů hlavních měst, regiony Jihovýchod a Střední Čechy se této hranici velmi přiblížily. V rámci toho cíle lze čerpat z fondů ESF, ERDF a Fondu soudržnosti. OP v tomto cíli jsou rozděleny na regionální operační programy (ROP) – každý podporovaný NUTS 2 má svůj OP – a tematické OP (Novotná, 2007; MMR ČR, 2012):

Cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost

Tento cíl slouží k posílení konkurenceschopnosti a atraktivnosti regionů a zvýšení zaměstnanosti pomocí zvýšení množství a kvality investic do lidského kapitálu, inovací, podnikání, atd. Patří sem regiony, které nespádají pod cíl konvergence. Tento cíl je financován ze zdrojů ERDF a ESF (Novotná, 2007; MMR ČR, 2012).

Cíl Evropská územní spolupráce

Tento cíl usiluje o posílení přeshraniční spolupráce pomocí místních iniciativ, posílení nadnárodní spolupráce, výměny zkušeností, atd. Tento cíl je financován z ERDF. Program funguje buď na bilaterální úrovni (např. OP Přeshraniční spolupráce Česko – Bavorsko, OP Přeshraniční spolupráce Polsko – Slovensko, atd.), na které se podílí jeden či více regionů z každé země, či na multilaterální jako OP Nadnárodní spolupráce, OP Mezinárodní spolupráce či síťové programy ESPON 2013, INTERACT II.

OP Nadnárodní spolupráce je rozdělen do několika zón, všechny země V4 spadají do zóny Střední Evropa spolu s Rakouskem, Slovinskem a s částí Itálie, Německa a Ukrajiny. Program se zaměřuje na spolupráci mezi veřejnými institucemi s cílem výměny zkušeností především v oblasti dopravní dostupnosti, životního prostředí či atraktivity regionu. OP obsahuje 5 priorit:

- Usnadňování a umožňování inovace ve Střední Evropě
- Zlepšování dostupnosti Střední Evropy a v rámci ní
- Odpovědné užívání životního prostředí
- Zvyšování konkurenceschopnosti a atraktivity měst a regionů
- Technická pomoc

OP Mezinárodní spolupráce (INTERREG) se snaží zaměřit na podobnou tematiku jako OP Nadnárodní spolupráce ovšem s větším důrazem na místní a regionální aktéry. V rámci OP jsou realizovány dva typy projektů: „výměna zkušeností“ aktérů za účelem vývoje nových nástrojů a postupů a „přenos zkušeností“ aktérů pomocí spolupráce v sítích,

tedy tak, že zkušenější regiony předávají své poznatky méně zkušeným. OP obsahuje 3 priority (*MMR ČR, 2012*):

- Inovace a znalostní ekonomika
- Životní prostředí a ochrana před riziky
- Technická pomoc

Iniciativy

Pro období 2007-2013 byly připraveny Evropskou investiční bankou a Evropskou komisí tři nové iniciativy, jejichž hlavním cílem by měla být podpora hospodářského růstu, vytváření nových pracovních pozic a zvýšení celkového objemu investic prostřednictvím technické pomoci (*Novotná, 2007*):

- JASPERS (Společná pomoc při podpoře projektů v evropských regionech)
– nástroj k pomoci s přípravou velkých projektů
- JEREMIE (Společné evropské zdroje pro mikropodniky a střední podniky)
– nástroj ke zlepšení přístupu k financování rozvoje podnikání
- JESSICA (Společná evropská podpora udržitelných investic do městských oblastí)
– nástroj pro udržitelný rozvoj měst

Tab. 5 Rozdělení prostředků fondů EU států V4 v období 2007-2013
(*vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Evropská komise, 2012a*)

	přidělená částka	
	v mld. €	na obyv. (v €)
Česko	26,5	2579
Maďarsko	24,9	2476
Polsko	67,2	1762
Slovensko	11,5	2132

6.2.4 Euroregiony

Důležitým regionálním aktérem přeshraniční spolupráce jsou také euroregiony, které nespádají pod EU, avšak jsou významným hráčem při čerpání dotací na regionální úrovni. Začaly postupně vznikat od počátku devadesátých let a byly tak prvními organizacemi, které začaly soustavně udržovat kontakty mezi regiony na obou stranách hranice. Členství v euroregionu je dobrovolné, prostorově většinou nekompaktní. Euroregion slouží nejen jako prostředek pro čerpání dotací z EU, ale také jako místo

pro výměnu informací, zkušeností, lokálního plánování a také se snaží odbourat hranice mezi obyvateli na obou stranách hranice. Mezi územími členů V4 funguje 11 euroregionů (alespoň dva státy V4 v rámci něj):

- Beskydy (CZ-PL-SK)
- Bílé Karpaty (CZ-SK)
- Glacensis (CZ-PL)
- Karpaty (HU-PL-SK, Rumunsko, Ukrajina)
- Ister-Granum (HU-SK)
- Nysa (CZ-PL, Německo)
- Pomoraví - Weinviertel - Zahorie (CZ-SK, Rakousko)
- Praděd (CZ-PL)
- Silesia (CZ-PL)
- Tatry (PL-SK)
- Těšínské Slezsko (CZ-PL)

Euroregiony mají většinou poměrně slabé právní postavení vzhledem ke své úloze významného aktéra rozvoje příhraničního území a implementace evropských podpůrných programů. Národní části euroregionu tvoří společný euroregion na základě dohody o spolupráci s částmi z druhé strany hranice, takže nezakládají společný právní subjekt (právní subjektivitu má pouze každá z národních částí regionu). Staví se tak spíše na úroveň jiných sdružení. Členy euroregionů nejsou pouze obce a jejich svazky, ale mohou to být také jiné právní subjekty – např. vysoké školy, správa národních parků, občanské sdružení, atd. Euroregion získává finance na svůj chod z příspěvků členů, dále také od krajů a velkých měst či z evropských projektů. Mezi euroregiony jsou velké rozdíly v míře jejich aktivity, finančním objemu, který čerpají, v počtu projektů, do kterých se zapojují. A to i na národní úrovni (*Branda, 2009; Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2003*).

6.3 Dosažené cíle a vize regionální politiky EU v zemích V4

6.3.1 Polsko

Investice podpořené z fondů EU pomohly do roku 2007 v Polsku vystavět či modernizovat na 3 700 km silnic a 200 dálnic, přes 15 000 projektů podpořilo podnikovou sféru, 350 000 mladých lidí obdrželo pomoc související se zaměstnáním. Pro období 2007-2013 bylo Polsku alokováno 67 mld. eur (největší částka v tomto

období). Největší položka (25 mld. eur) by měla být investována do oblasti dopravy (zdvojnásobení délky dálnic a rychlostních železnic), poté přibližně 17,8 mld. eur do životního prostředí, 14 mld. do vědy a výzkumu, 10 mld. do lidských zdrojů. Polsko se také zapojí i do cíle Evropské územní spolupráce, kde může čerpat až 731 mil. eur.

6.3.2 Česko

Investice v období 2004-2006 (2,6 mld. eur) pomohly vytvořit více než 30 000 nových pracovních míst. Bylo postaveno 370 km nových sítí kanalizace, bylo podpořeno 3 000 malých a středních podniků. Na období 2007-2013 bylo alokováno desetkrát více prostředků, z čehož téměř 40 % (10 mld. eur) bude věnováno zlepšení životního prostředí (čistírny odpadních vod, ochrana přírody, energeticky úsporná opatření, atd.). Přibližně 7,7 mld. eur bude investováno do dopravy (především trans-evropská dopravní síť) a přibližně 5 mld. eur do vědy a výzkumu a 1,5 mld. na podporu malého a středního podnikání. Důležitá bude pro Česko také účast na cíli Evropské územní spolupráce, ve kterém bylo vyčleněno 400 mil. eur pro devět programů přeshraniční, mezinárodní a meziregionální spolupráce. Česko také již čerpalo z Evropského fondu solidarity – v roce 2002 při povodních dostalo 129 mil. eur (*Evropská komise, 2012b*).

6.3.3 Slovensko

Za pomoci fondů EU bylo postaveno na Slovensku 1 600 km kanalizačních sítí (napojení více než 4 600 domácností), podpořeno na 400 malých a středních podniků, 230 aktivit na snížení znečištění vzduchu a 25 výzkumných projektů. Finance také pomohly k rekonstrukci 99 škol, 17 nemocnic, atd. Pro období 2007-2013 bylo alokováno Slovensku 11,7 mld. eur, které by měly z třetiny plynout do zlepšení infrastruktury, další prioritní oblastí bude životní prostředí (ochrana vodních zdrojů, obnova přírody, podpora obnovitelných zdrojů, atd.). Do vědy a výzkumu by mělo plynout asi 2,6 mld. eur, 10 % celkové částky poputuje na informační a komunikační technologie, což je největší příděl z členů EU z relativního hlediska. V rámci cíle Evropské územní spolupráce byla Slovensku alokována pro období 2007-2013 částka 227 mil. eur. Stejně jako Česko a Maďarsko využilo Slovensko možnost zažádat o příspěvek z Fondu solidarity, a to po větrné kalamitě v Tatrách v roce 2004 (*Evropská komise, 2012b*).

6.3.4 Maďarsko

V období 2004-2006 bylo podpořeno téměř 20 000 projektů, které pomohly vytvořit 21 600 nových pracovních míst, modernizovat 596 km železnic, zlepšit odběr

vody pro dva miliony obyvatel či poskytnout kurzy pro více než 100 000 žen. Na další období bylo přiděleno Maďarsku 25 mld. eur, ze kterých bude 7,2 mld. investováno do dopravy, 3 mld. eur do vzdělávání a pracovních kurzů či přes 2 mld. eur do vědy a výzkumu. V rámci cíle Evropská územní spolupráce přidělila EU Maďarsku 386 mil. eur. V roce 2006 čerpalo Maďarsko podporu ve výši 519 mil. eur. v rámci pomoci při povodních.

7 Regionální disparity zemí Visegrádské skupiny

7.1 Ekonomické disparity

7.1.1 Hrubý domácí produkt

Ukazatel HDP v paritě kupní síly je nejpoužívanějším ukazatelem k základní charakteristice výkonu ekonomiky. Ve vývoji HDP v období 2000–2009 u většiny regionů lze rozeznat velmi podobnou křivku, do roku 2008 mírně rostoucí. V roce 2009 došlo k poklesu (u regionů Střední Zadunají a Západní Zadunají k výraznému poklesu), v polských regionech vývoj spíše stagnoval.

V regionech hlavních měst byl vývoj trochu jiný. Mazovský region vykazoval na začátku období podobné HDP jako většina českých regionů, ovšem v druhé polovině období došlo u něj k prudšímu nárůstu, který poté sice zpomalil, ale nezastavil se ani během krizových let konce období. Ve zbylých třech regionech došlo k výraznému nárůstu na začátku období, ovšem u regionu Střední Maďarsko se tento růst po roce 2003 zpomalil. U Bratislavského kraje a Prahy se prudký růst nezastavil až do krizových let, poté došlo k poklesu, u Prahy k výraznějšímu, takže se Bratislava stala regionem s nejvyšším HDP.

V roce 2009 byl průměr EU 23 500 eur na osobu (viz Tab. 6). Hodnota všech čtyř států V4 se dlouhodobě pohybuje pod průměrem EU, v roce 2009 konkrétně tak, že na tom bylo nejlépe Česko (83 % průměru EU), dále Slovensko (73 %), Maďarsko (65 %) a nejhůře na tom bylo Polsko (61 %), tedy pátý nejhorší stát v rámci EU u tohoto ukazatele.

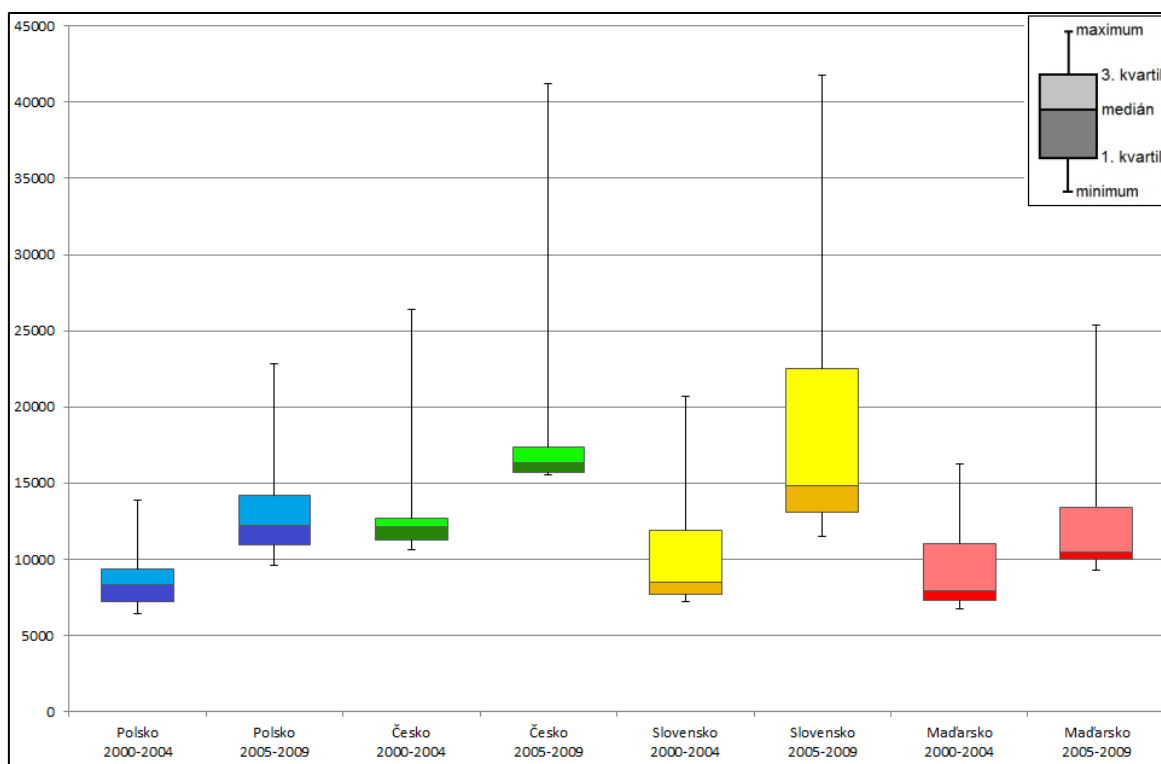
Tab. 6 HDP v paritě kupní síly vůči průměru EU v roce 2009 [%]
(vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: European Commission, 2012c)

1.	Lucembursko	255		EU-27	100
2.	Nizozemsko	132	14.	Kypr	100
3.	Irsko	130	15.	Řecko	94
4.	Rakousko	125	16.	Slovinsko	87
5.	Dánsko	123	17.	Česko	83
6.	Švédsko	120	18.	Malta	83
7.	Belgie	118	19.	Portugalsko	80
8.	Německo	115	20.	Slovensko	73
9.	Finsko	114	21.	Maďarsko	65
10.	Velká Británie	111	22.	Estonsko	63
	EU-15	110	23.	Polsko	61
	Eurozóna	109	24.	Litva	55
11.	Francie	109	25.	Lotyšsko	54
12.	Itálie	104	26.	Rumunsko	47
13.	Španělsko	103	27.	Bulharsko	44

Z pohledu regionů se v evropském průměru či nad ním pohybovala jen Praha (139 % v roce 2000, 175 % v roce 2009), Bratislavský kraj (109 % resp. 178 %), Střední Maďarsko (85 % resp. 109 %) a Mazovský region (73 % resp. 97 %). Zbylé regiony se nedostaly přes hranici 75 %, u polských a maďarských regionů ani přes hranici 65 %.

Z územního hlediska lze vyzorovat pokles úrovně HDP západových směrem, jehož hranice se ovšem během daného období posunula směrem na východ, kromě území Maďarska (viz Příloha 1 a 2). Při srovnání vývoje mezi léty 2000 a 2009 lze u všech regionů pozorovat zvyšování úrovně HDP vůči průměru EU (kromě regionu Západní Zadunají).

Největší nárůst vykazovaly regiony hlavních měst, do kterých směřovalo stále více a více aktivit a zvětšoval se tak rozdíl mezi hlavními městy a ostatním územím. Největší rozdíly v rámci států panovaly v regionech na Slovensku, naopak nejvyrovnanější byly regiony v Česku, kde se jen Praha výrazně vymykala (viz Obr. 3).

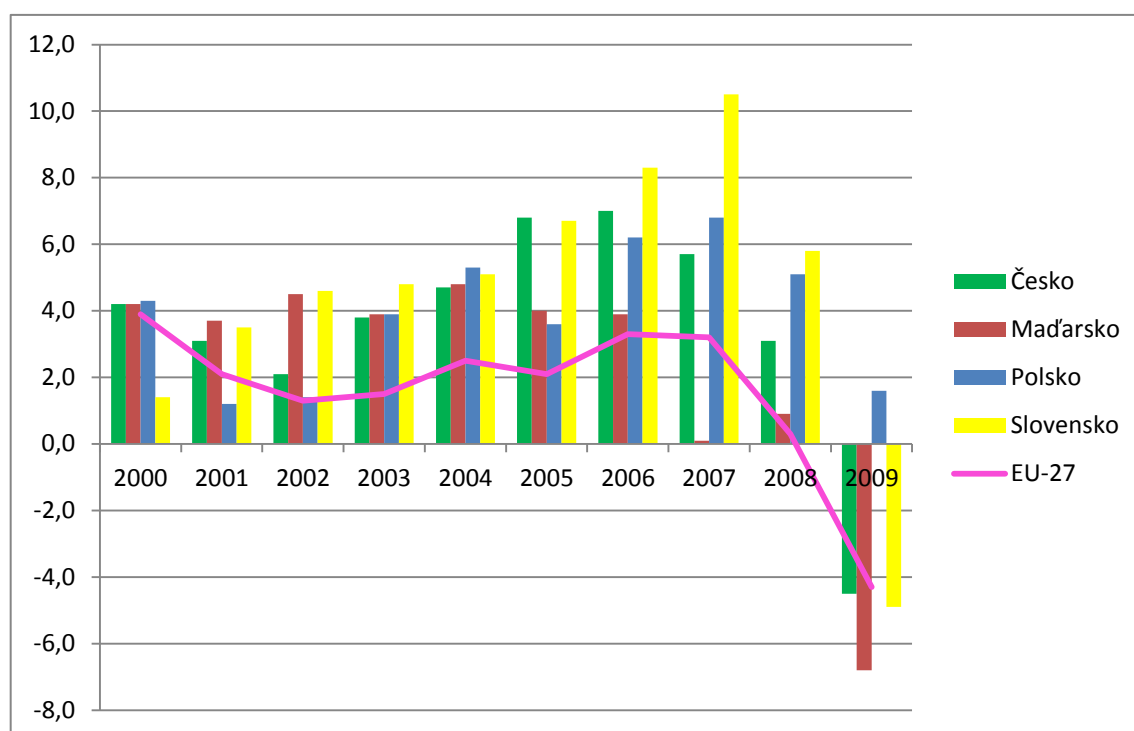
Obr. 3 Boxplot HDP v letech 2000-2004 a 2005-2009 v zemích V4 [eura]
(vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012)

V Maďarsku lze vysledovat tři rozdílné oblasti – Střední Maďarsko (jasný lídr celého Maďarska), jižní venkovské regiony (ekonomicky nejslabší regiony) a turistické regiony v západní a jihozápadní části. Dalším zajímavým faktem v oblasti ekonomiky

u Maďarska je, že po vypuknutí krize má Maďarsko nejvyšší základní sazbu DPH a třetí nejvyšší zdanění práce v celé EU po Belgii a Německu (*Finance a.s., 2012*).

Znatelný nárůst také zaznamenaly slovenské regiony, některé české a polské regiony, naopak na podobné úrovni zůstávaly po celé období maďarské regiony. Při srovnání roku 2006 a 2009 lze z dat vyčíst, že krize zasáhla státy V4 méně než zbytek EU v rámci tohoto ukazatele, protože většina regionů V4 vylepšila své postavení vůči průměru EU. Ovšem v roce 2009 přišel stejně jako ve zbytku EU výrazný pád kromě Polska, které si udrželo růst 1,6 % (*viz Obr. 4*).

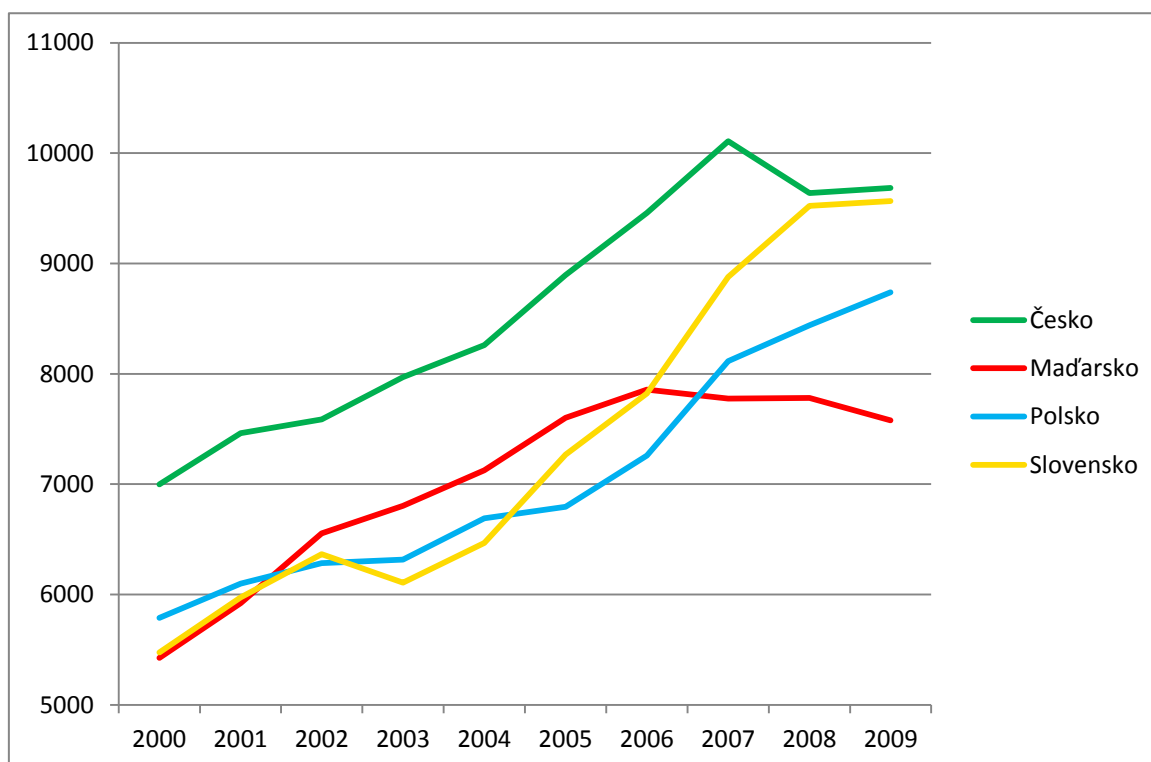
Obr. 4 Růst HDP zemí V4 v letech 2000-2009 ve srovnání s průměrem EU [%]
(*vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012*)

V období 2000-2009 nejvíce zlepšilo své postavení vůči zbytku EU Slovensko (o 23 procentních bodů), zbylé státy shodně asi o polovinu méně. V krizových letech na tom bylo nejlépe Slovensko spolu s Polskem, naopak Česko a Maďarsko zůstaly na podobné úrovni vůči zbytku EU.

7.1.2 Příjem domácností

Příjem domácností charakterizovaný ukazatelem disponibilního důchodu domácností vykazoval v průběhu daného období ve všech regionech podobný průběh, v rámci států pak prakticky identický – postupný nárůst až do počátku finanční krize, po němž došlo ke stagnaci (*viz Obr. 5*). Výjimkou byly jen polské regiony a Bratislavský

kraj, kde se pozvolný nárůst nezastavil ani během krize a region Střední Maďarsko, kde již došlo k výraznému poklesu od roku 2006 a v roce 2009 se dostal až pod úroveň z roku 2002, což způsobilo celkovou stagnaci Maďarska už po roce 2006 (ostatní regiony rostly do krize jen velmi pomalu). Stav jednotlivých regionů u tohoto ukazatele byl velmi podobný jako u ukazatele HDP (viz Příloha 3 a 4).

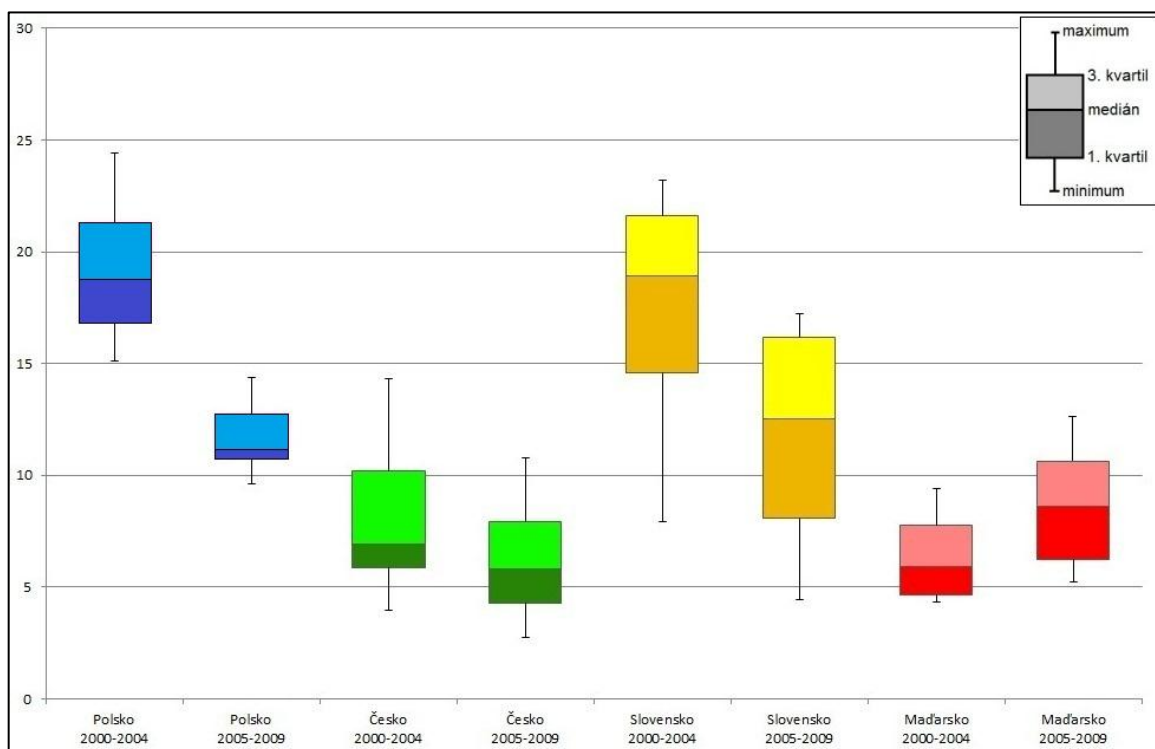
Obr. 5 Disponibilní důchod domácností států V4 v letech 2000-2009 [eura]
(vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012)

7.1.3 Nezaměstnanost

Druhým důležitým ekonomickým faktorem je míra nezaměstnanosti (viz Příloha 5 a 6). Vývoj tohoto faktoru byl u států různý, ale v rámci států byl vývoj jednotlivých regionů prakticky totožný. U slovenských regionů nezaměstnanost mírně klesala, jen v roce 2006 a 2009 došlo k mírnému nárůstu. V polských regionech byl průběh velmi dramatický. Nejdříve docházelo k postupnému zvyšování nezaměstnanosti, která dosáhla vrcholu v letech 2002-2003 (v některých regionech na severu a severozápadě přesáhla až 25 %), poté do roku 2008 výrazně klesala a ve všech regionech se dostala pod hranici 10 %. V roce 2009 pak došlo k mírnému nárůstu či ke stagnaci. Celkově se v daném období nezaměstnanost v Polsku snížila skoro na polovinu. Opačným směrem se změnila nezaměstnanost v Maďarsku, která se zvýšila skoro o 60 %, v regionu Západní Zadunají dokonce o více než 100 % (viz Příloha 7). Bylo to způsobeno především obdobím krize,

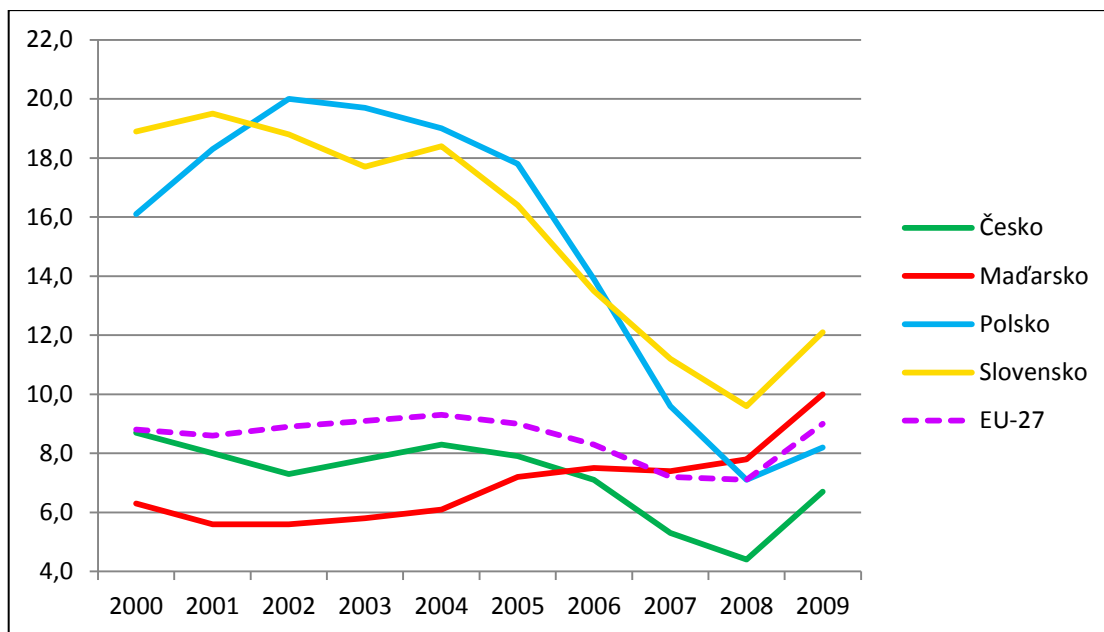
do té doby se nezaměstnanost jen mírně zvyšovala. V Česku docházelo spíše ke stagnaci s mírnými výkyvy, v letech 2005-2006 začal pokles, který zastavil až rok 2009, kdy došlo k nárůstu asi o 2 p. b. ve všech regionech.

Největší rozdíly v rámci států lze vysledovat stejně jako u HDP u slovenských regionů, lze tedy jasně pozorovat západovýchodní pokles ekonomické úrovně slovenských regionů. Naopak vyrovnávání rozdílů lze pozorovat u polských regionů (viz Obr. 6).

Obr. 6 Boxplot míry nezaměstnanosti v letech 2000-2004 a 2005-2009 v zemích V4 [%]
(vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012)

Při celkovém pohledu na ukazatel nezaměstnanosti lze vyčíst, že se hodnoty států v průběhu období 2000-2009 k sobě přiblížily. Bylo to způsobeno především výrazným snížením nezaměstnanosti v Polsku a na Slovensku a naopak zvýšením v Maďarsku (viz Obr. 7). Avšak rozdíly se kromě polských regionů v rámci států postupně zvyšovaly (viz Obr. 6). V Česku se míra nezaměstnanosti pohybovala v celém období pod úrovní průměru EU, nižší míru vykazovalo také Maďarsko, ovšem jen do vypuknutí krize, poté se míra nezaměstnanosti zvýšila nad celoevropský průměr. Polsko a Slovensko byly v roce 2000 na úrovni dvojnásobku průměru EU, v průběhu daného období ovšem dokázaly snížit míru nezaměstnanosti k hranici evropského průměru, Polsko se dokonce dostalo v roce 2009 pod ní. Problémem v zemích V4 se v posledních letech stala zaměstnanost mladých do 25 let a čerstvých absolventů, a také zaměstnanost obyvatel nad 50 let.

Obr. 7 Vývoj míry nezaměstnanosti států V4 v letech 2000-2009 [%]
(vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012)

7.1.4 Rozvoj turismu

Poslední zkoumaný ekonomický faktor byl zaměřen na rozvoj turismu, vyjádřený ukazatelem počtu nocí strávených nerezidenty v hotelech a podobných ubytováních na 10 000 obyvatel (viz Příloha 8 a 9). Význam cestovního ruchu spočívá v jeho potenciálu pro hospodářský rozvoj, zvýšení zaměstnanosti a také v jeho dopadu na společnost a životní prostředí.

U tohoto ukazatele jasně dominovala Praha, jedno z nejnavštěvovanějších míst v Evropě. Praha měla průměrně asi třikrát více ubytovaných než druhý nejnavštěvovanější region Severozápad, který zde byl především díky početné klientele navštěvující lázeňská místa v Karlovarském kraji (Karlovy Vary, Františkovy lázně, Mariánské lázně, atd.). Na třetím místě se pohybovaly regiony Západní Zadunají (množství termálních lázní) a Střední Maďarsko (především díky maďarské metropoli Budapešti). Odstup od ostatních regionů si drží ještě také Bratislavský kraj (slovenská metropole Bratislava) a Severovýchod (především zimní turistika v Krkonoších, případně Jizerských a Orlických horách). Naopak nejhůře jsou na tom polské regiony, výjimku tvoří Malopolské vojvodství (zimní a letní turistika v Tatrách) a Západopomořanské vojvodství (pláže u Baltského moře, blízkost pro německé turisty, dva národní parky).

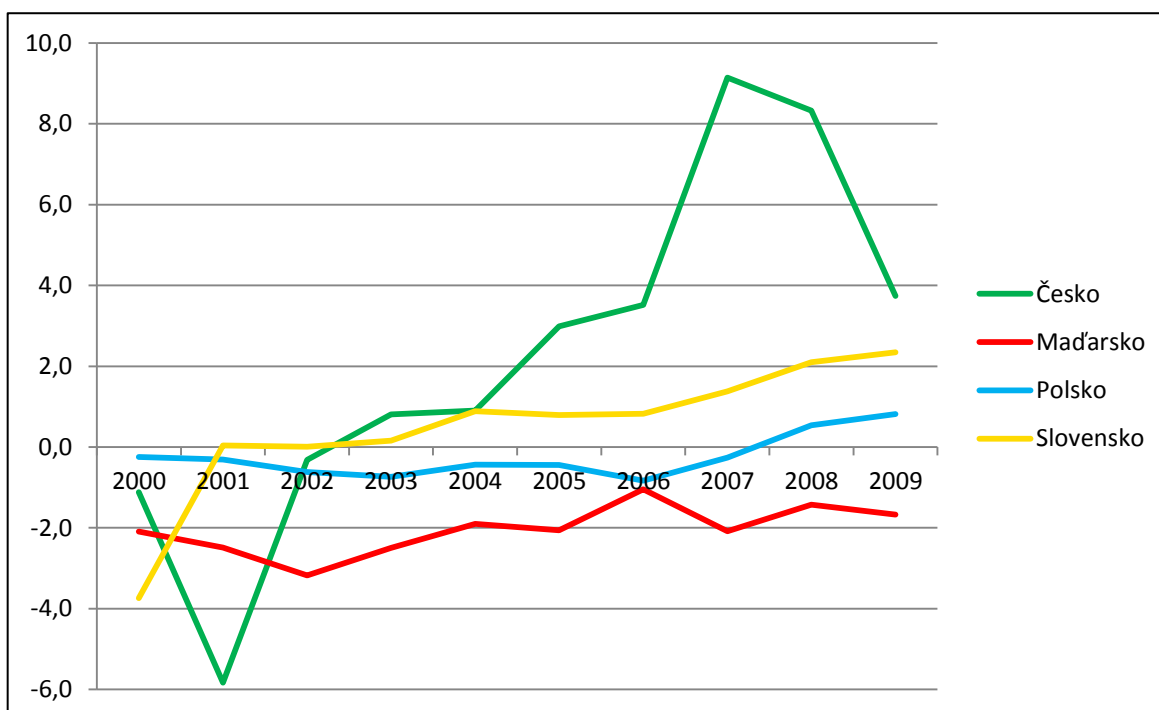
Z pohledu vývoje v období 2000-2009 došlo u slovenských a polských regionů k pozvolnému nárůstu ubytovaných, po nástupu krize poté k mírnému útlumu. U turisticky maďarských a rozvinutějších polských oblastí byl nárůst do roku 2005 (u polských

výraznější) a poté došlo k postupnému poklesu. V českých regionech vývoj stagnoval, což se lišilo jen v Praze (obdobný vývoj jako u slovenských a méně rozvinutých polských regionů) a Severozápadě, kde docházelo k poklesu do roku 2004 a poté se dostavil postupný růst.

7.2 Demografické disparity

7.2.1 Pohyb obyvatel

Celkový pohyb obyvatel v letech 2000-2009 byl mezi státy V4 značně rozdílný (viz Příloha 10 a 11). V Polsku byla situace v celém období stabilní, přírůstek obyvatel se pohyboval okolo 0 ‰. V Česku byla situace velmi dramatická. Po počátečním propadu došlo k postupnému nárůstu jak počtu narozených, tak také počtu přistěhovalých, takže obyvatelstvo od roku 2002 neustále rostlo, což bylo způsobeno především přistěhovalectvím ze zahraničí. V roce 2007 byla imigrace dvojnásobná oproti roku 2004, oproti roku konci 90. let dokonce desetinásobná. Přes počáteční propad došlo na Slovensku ke stabilnímu nárůstu počtu obyvatel, který v roce 2008 přesáhl 2 ‰. Naopak v Maďarsku docházelo v celém období k poklesu počtu obyvatel průměrně přibližně o 2 ‰ každý rok (viz Obr. 8).

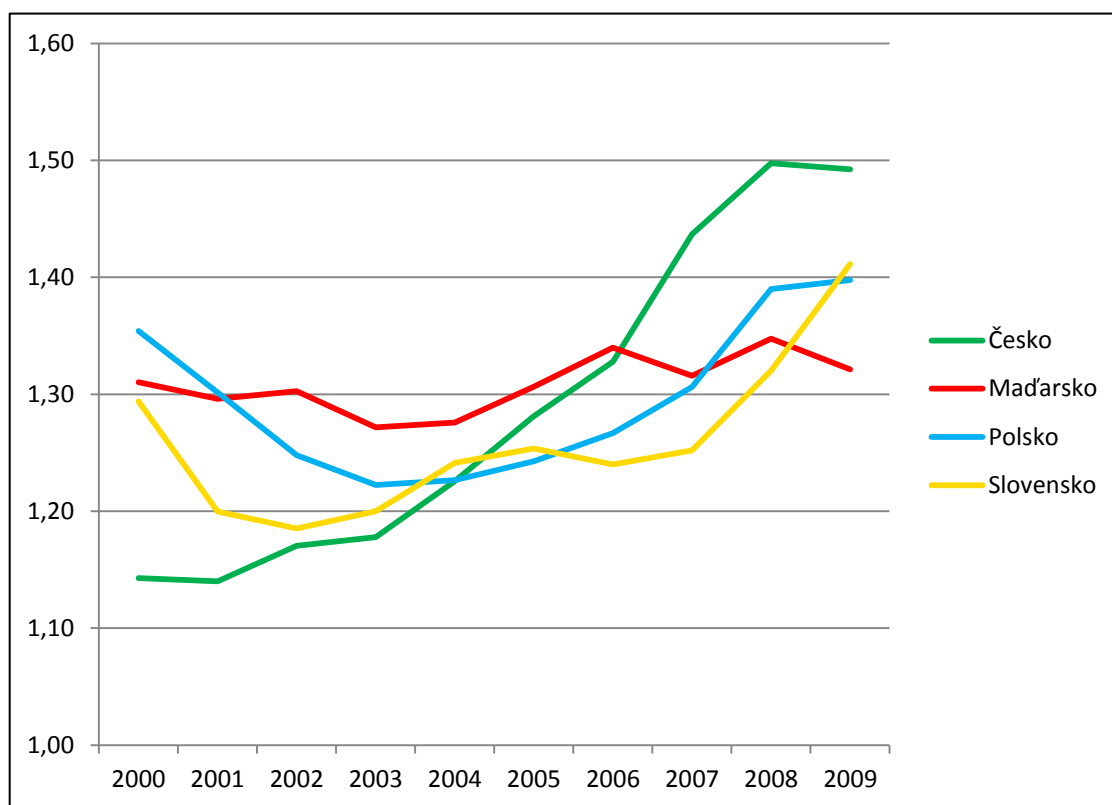

Obr. 8 Hrubá míra celkového přírůstku obyvatelstva států V4 v letech 2000-2009 [%]
(vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012)

Z pohledu jednotlivých regionů lze vyčíst výrazný rozdíl především u regionů hlavních měst (kromě Mazovského vojvodství). V první polovině docházelo k úbytku obyvatel, v druhé polovině období naopak k prudkému nárůstu. Ze záporných do výrazně kladných čísel se také dostaly další české regiony kromě Moravskoslezska.

7.2.2 Plodnost

Druhým popisovaným demografickým ukazatelem byla míra plodnosti. V jednotlivých zemích docházelo k postupnému nárůstu – k nejvýraznějšímu v Česku, naopak v Maďarsku k velmi mírnému (viz Obr. 9). Stále se ovšem tyto hodnoty pohybovaly hluboko pod hodnotou, která se uvádí jako potřebná k zachování populace (2,1 potomků na 1 ženu).

Obr. 9 Míra plodnosti v letech 2000-2009 v zemích V4 [%]
(vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012)

Vývoj v jednotlivých regionech NUTS 2 byl v rámci států prakticky stejný. Nejvyšší plodnost lze zaznamenat na východě Slovenska, Maďarska a Polska (viz Příloha 12 a 13). V druhé polovině zkoumaného období došlo k nárůstu míry plodnosti prakticky ve všech regionech, nejvíce pak v celém Česku a také severním Polsku.

7.2.3 Naděje na dožití

Ve všech regionech NUTS 2 došlo v průběhu daného období k navýšení věku, kterého by se měli dožít narození (*viz Příloha 14 a 15*). Nejvyššího věku by se měli dožít novorozenci v českých a polských regionech (cca 75 resp. 76 let), naopak nejnižšího věku v maďarských regionech (cca 73 let), kde ale věk vzrostl nejvíce během daného období. Při srovnání ukazatele naděje na dožití při narození s ekonomickými ukazateli HDP či mírou nezaměstnanosti, pak lze pozorovat korelaci jen u nejvýkonnějších regionů (Praha, Bratislavský kraj a Střední Maďarsko), u ostatních regionů není patrné, že by lepší ekonomická situace zvyšovala naději na dožití při narození.

Demografický vývoj má silný dopad na společnosti států V4, stejně jako celé EU. Trvale nízká porodnost v kombinaci s prodloužením průměrné délky života a s faktem, že silné ročníky odcházejí do důchodu, vedou ke stárnutí obyvatelstva. Počet obyvatel v produktivním věku klesá, zatímco obyvatel ve starším věku je čím dál více. Sociální a hospodářské změny spojené se stárnutím obyvatelstva budou mít pravděpodobně pro EU dalekosáhlé důsledky, a to jak na úrovni členských států, tak regionů. Týkají se totiž široké oblasti politik, mají dopad mimo jiné na systém vzdělávání, zdravotní péči, podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva, sociální zabezpečení a veřejné finance.

7.2.4 Hustota zalidnění

Hustota zalidnění byla v zemích V4 na podobné úrovni (*viz Tab. 7*), průměr celé V4 byl 120 obyv./km², což přibližně odpovídalo průměru celé EU (*Eurostat, 2012*).

Tab. 7 Státy V4 podle hustoty zalidnění v roce 2009 [obyv./km²]
(*vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012*)

1.	Česko	132,7
2.	Polsko	122,0
3.	Slovensko	110,4
4.	Maďarsko	107,8

Na úrovni regionů NUTS 2 byly rozdíly mnohem výraznější (*viz Příloha 16*). Výrazně nadprůměrná hodnota zalidnění byla zaznamenána v regionech, ve kterých leží hlavní města států:

- Praha – území jen hlavního města Prahy (proto také vykazovala extrémně vysokou hodnotu hustoty zalidnění přes 2 500 obyv./km²)
- Střední Maďarsko – území tvořeno Budapeští a župou Pest
- Bratislavský kraj – území tvoří hlavní město Bratislava a jeho zázemí

Hlavní město Polska, Varšava, tvoří výjimku, protože spadá do regionu Mazovské vojvodství, které je velmi rozsáhlé a venkovské oblasti snižují hustotu zalidnění celého regionu.

Druhou oblastí s vysokou hustotou zalidnění byla oblast česko-polského pohraničí v oblasti Ostravské pánve a tzn. Slezské (Katovické) konurbace, kde se nachází několik významných center – Krakov, Ostrava, Katowice, Čenstochová a řada dalších větších měst.

- Slezské vojvodství
- Moravskoslezsko
- Malopolské vojvodství

Naopak velmi podprůměrnou hustotu zalidnění měly regiony na jihu Maďarska (Jižní Zadunají a Jižní Alföld), na jihozápadě Česka (Jihozápad) a severozápadě a severovýchodě Polska (Podleské, Varmijsko-mazurské, Západopomořanské a Lubušské vojvodství). Jednalo se především o venkovské oblasti s malým počtem významnějších center.

7.2.5 Počet obyvatel

Jako ve většině států byla i v zemích V4 zaznamenatelná výrazná převaha hlavních měst vůči zbytku státu v počtu obyvatel. Nejvíce byla patrná u Budapešti, která je jasně největším městem Maďarska (je 8x větší než druhé největší město Debrecín). Nejméně byla převaha znatelná u Varšavy a Bratislavy, které tvoří méně než 10 % z celkového počtu obyvatel státu a nachází se zde několik dalších významných měst – v Polsku jsou dokonce čtyři města mezi 33-44 % stavu obyvatel Varšavy. Z toho vyplývá také předurčená dominance těchto hlavních měst u mnohých ukazatelů – díky velké koncentraci všech odvětví hospodářství.

Tab. 8 Srovnání počtu obyvatel hlavních měst ke zbytku státu a druhému největšímu městu
(vlastní zpracování, 2013)

	podíl počtu obyvatel hlavního města na celkovém počtu obyvatel státu	podíl počtu obyvatel druhého největšího města na počtu obyvatel hlavního města
Varšava - Polsko	5 %	44 %
Praha - Česko	12 %	31 %
Bratislava - Slovensko	9 %	52 %
Budapešť - Maďarsko	17 %	12 %

Na úrovni NUTS 2 jsou tyto rozdíly z části smazány, ovšem nikoli u všech hlavních měst. Praha tvoří samostatný region NUTS 2, Bratislava je součástí regionu Bratislavský kraj (tvoří jej Bratislava a okresy Malacky, Pezinok a Senec), v samotné Bratislavě žijí tři čtvrtiny obyvatel celého regionu. Budapešť patří do regionu Střední Maďarsko, který se skládá z Budapešti a župy Pest. V Budapešti žije více jak polovina obyvatel celého regionu. Poslední hlavní město, Varšava, je součástí rozsáhlého regionu Mazovské vojvodství, který dosahuje skoro 6 mil. obyvatel, což je největší region NUTS 2 na území V4. V tomto regionu tvoří Varšava se svými 1,7 mil. obyvateli jen 33 % počtu obyvatel celého regionu, ovšem Varšava vytváří oproti ostatním hlavním městům rozsáhlou aglomeraci (celkově cca 3 mil. obyvatel), takže i tak tvoří významnou část regionu.

Tab. 9 Podíl počtu obyvatel hlavních měst na počtu obyvatel regionu NUTS 2, jehož jsou součástí (vlastní zpracování, 2013)

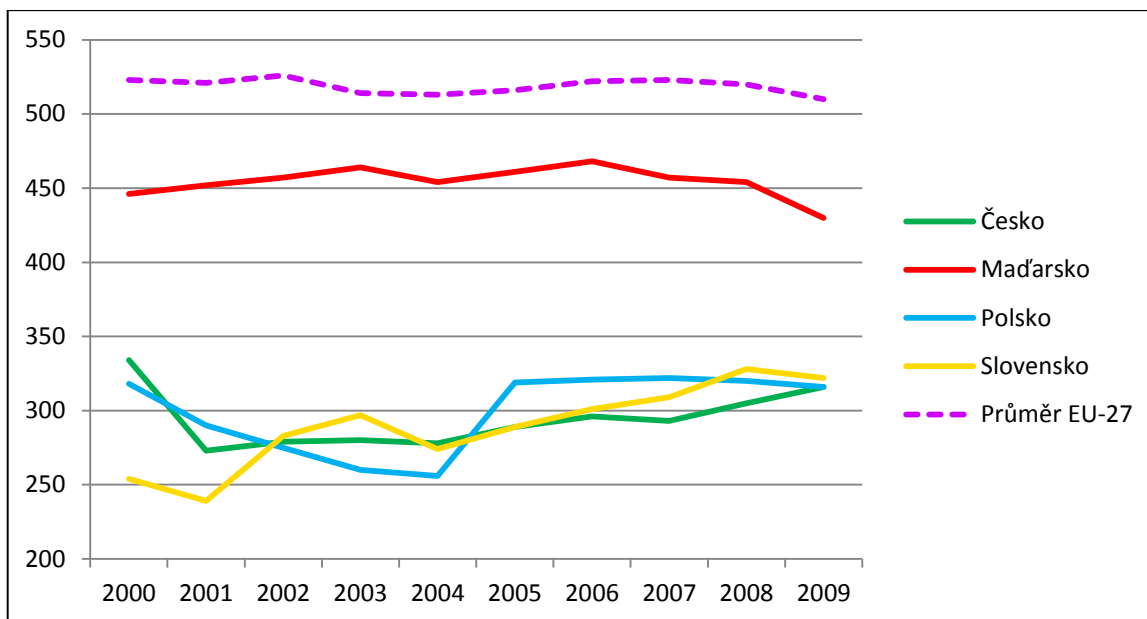
	Region NUTS 2	podíl počtu obyvatel hlavního města na počtu obyvatel regionu NUTS 2
Varšava - Polsko	Mazovské vojvodství	33 %
Praha – Česko	Praha	100 %
Bratislava - Slovensko	Bratislavský kraj	74 %
Budapešť - Maďarsko	Střední Maďarsko	58 %

Čistě na úrovni NUTS 2 jsou nejlidnatější regiony v Polsku, kde má průměrný region skoro 2,4 mil. obyvatel (čtyři regiony splňují parametry velikosti pro NUTS 1). Regiony ve zbytku zemí jsou velikost srovnatelné (v průměru cca 1,3-1,4 mil. obyv.), vymyká se jen Střední Maďarsko s 2,9 mil. a na opačném pólu Bratislava s jen 0,6 mil. obyvatel.

7.3 Disparity v kvalitě života a rozvoji společnosti

7.3.1 Nakládání s odpadem

Oblast nakládání s odpadem, charakterizovaná ukazatelem produkce a nakládání s komunálním odpadem, vykazovala v celém období stagnaci jen s mírnými výkyvy. Kromě Maďarska se státy V4 pohybovaly kolem úrovně 300 kg/obyvatele. U Maďarska to bylo o polovinu více – tedy okolo 450 kg/obyvatele. Při srovnání s průměrem EU byly hodnoty všech států podprůměrné (viz Obr. 10).

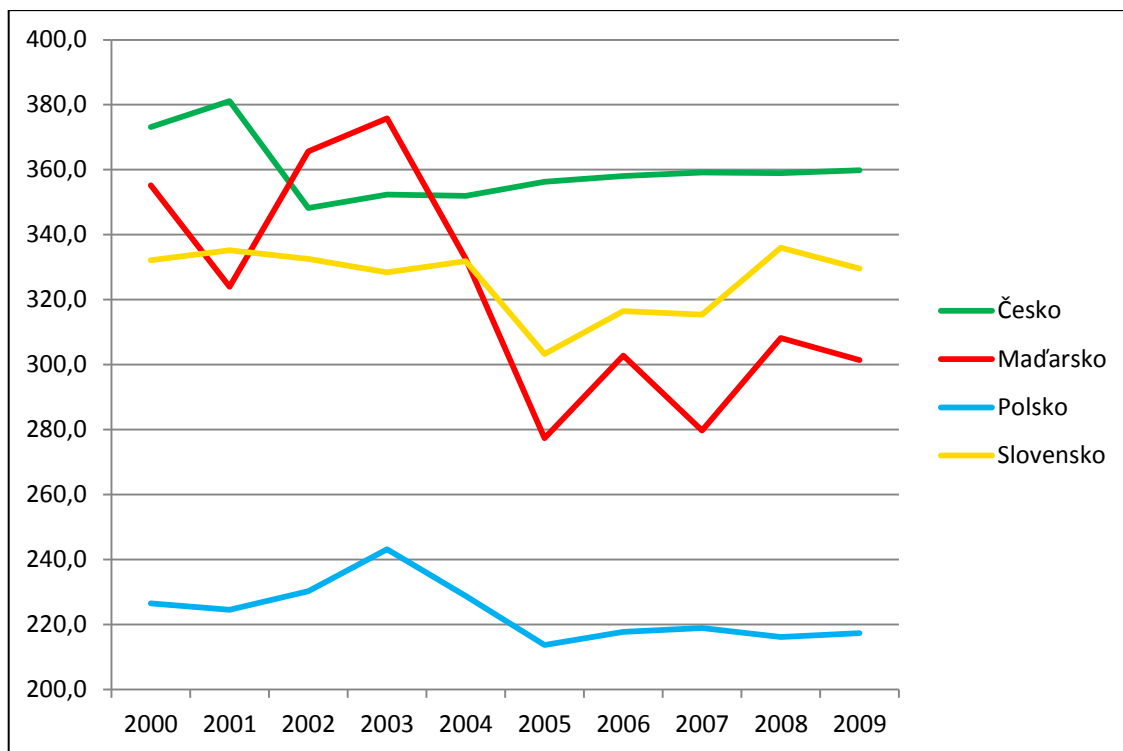
Obr. 10 Produkce a odvoz komunálního odpadu v zemích V4 v letech 2000-2009 [kg/obyv.]
(vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012)

Z hlediska jednotlivých regionů NUTS 2 nejméně komunálního odpadu produkovaly regiony na jihovýchodě Polska, naopak nejvíce regiony v západním Maďarsku (dvakrát až třikrát více než regiony v jihovýchodním Polsku). Velké množství komunálního odpadu produkoval i Bratislavský kraj, naopak Praha podprůměrné množství. Z regionů přesahovalo průměr EU jen Střední Zadunají (viz Příloha 17 a 18).

Odpad představuje obrovskou ztrátu zdrojů, především díky současnému konzumnímu způsobu života. Nakládání s odpady a jejich likvidace může mít také závažné důsledky pro životní prostředí. Skládky zabírají pozemky a mohou znečišťovat ovzduší, vodní zdroje či půdu. Spalování může v některých případech vést k emisím nebezpečných zplodin. Proto se státy V4, stejně jako celá EU, snaží snižovat množství odpadů a využívat materiály vhodné k recyklaci. Zefektivnění tohoto procesu by mělo přispět k celkové strategii udržitelného rozvoje.

7.3.2 Zdravotnická péče

Oblast zdravotnická péče byla charakterizována ukazatelem počtu lékařů na 100 000 obyvatel. Jako u většiny ukazatelů byl vývoj regionů v rámci států prakticky identický, rozdíly byly tedy vidět především na národní úrovni. Ve zdravotnické péči bylo jasně na nejnižší úrovni Polsko, kde se počet lékařů pohyboval v celém období okolo 220 na 100 000 obyvatel, čímž se řadilo Polsko ke státům s nejnižším počtem lékařů v EU. Na nejvyšší úrovni se drželo Česko s cca 360 lékaři.

Obř. 11 Počet lékářů na 100 000 obyvatel v zemích V4 v letech 2000-2009
(vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012)

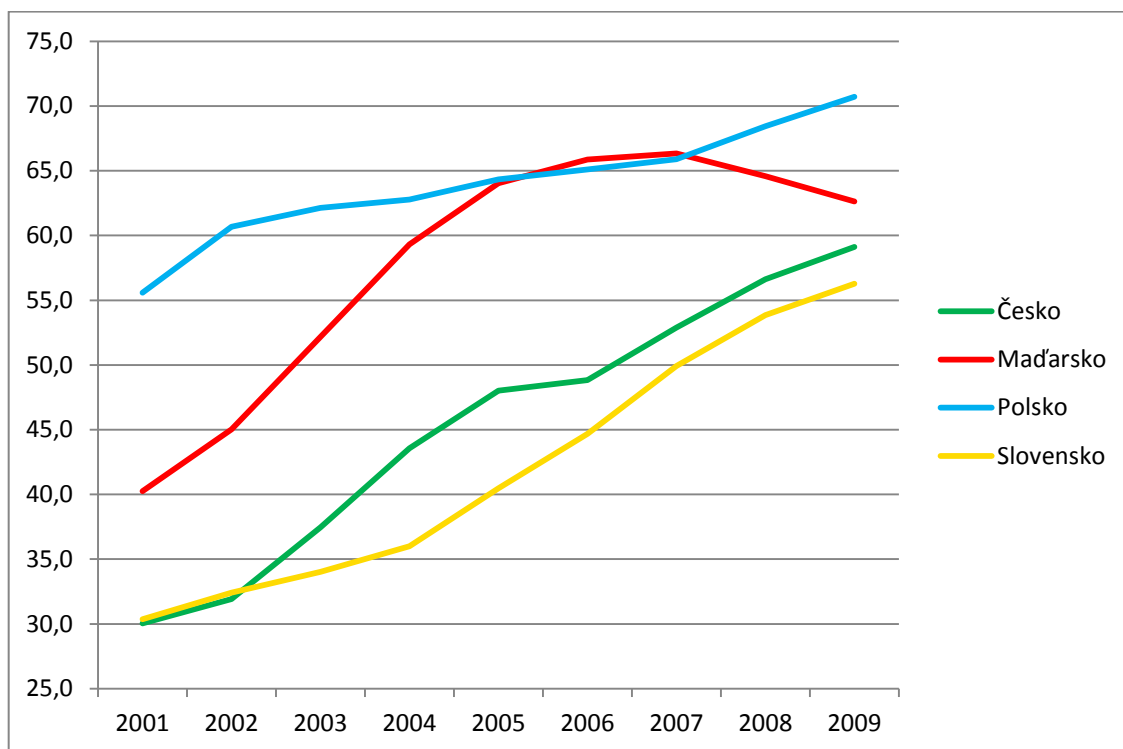
Na úrovni regionů NUTS 2 byly velké rozdíly (viz Příloha 19 a 20). Nejlépe na tom byly regiony Praha a Bratislava (přes 650 lékářů) a Střední Maďarsko (cca 480 lékářů), což bylo také způsobeno tím, že lékáři v Praze, Bratislavě a Budapešti obsluhují i mnoho obyvatel, kteří dojíždí do těchto měst z okolí za prací a dochází ke svému lékaři v místě své pracovní činnosti, a také umístěním špičkových celorepublikových pracovišť do těchto měst. Naopak nejhůře na tom byly některé regiony v západním Polsku, které nedosahovaly ani úrovně 200 lékářů.

Při zaměření na stav počtu lůžek lze pozorovat pokles počtu během daného období v zemích V4, kromě některých polských regionů, kde naopak počet lůžek vzrostl. Pokles na většině území V4 byl způsoben především díky snaze států o zefektivnění nemocniční péče a také díky zlepšení některých léčebných metod, které již nevyžadují delší nemocniční pobyt, ale jen ambulantní ošetření.

7.3.3 Terciární vzdělání

Terciární vzdělání bylo charakterizováno ukazatelem podílu studentů terciární úrovně vzdělání na populaci ve věku 20-24 let. Na úrovni států došlo k výraznému nárůstu podílu studentů v Česku a Slovensku (z 30 % v roce 2001 na více jak 55 % v roce 2009). K postupnému nárůstu také docházelo v Polsku, které si tak udrželo nejvyšší podíl

studentů. V Maďarsku také došlo k postupnému nárůstu, který se ovšem v letech 2005-2007 zabrzdil a poté začal podíl studentů klesat.

Obr. 12 Podíl studentů terciárního úrovně vzdělání na populaci ve věku 20-24 let v letech 2001-2009 [%] (vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012)

Největší podíl studentů na populaci 20-24 let na úrovni regionů měly jednoznačně regiony hlavních měst (Praha, Bratislavský kraj, Mazovské vojvodství a Střední Maďarsko). Tyto regiony se dostaly v průběhu daného období dokonce přes hodnotu 100 %, což znamená, že zde studovalo více studentů, než bylo obyvatel v dané věkové skupině (viz Příloha 21 a 22).

V průběhu času se regionům hlavních měst začaly přibližovat ostatní regiony české republiky, Západní Slovensko a Severní Maďarsko, jejichž podíl studentů se zvýšil v daném období dvojnásobně. Naopak k poklesu došlo v Západopomořanském vojvodství, vývoj stagnoval v Lubušském a Svatokřížském vojvodství. Extrémně nízký podíl studentů měl region Střední Čechy, a to kvůli tomu, že se v tomto regionu nenachází prakticky žádné vysoké školy, ty se soustředí přímo do Prahy.

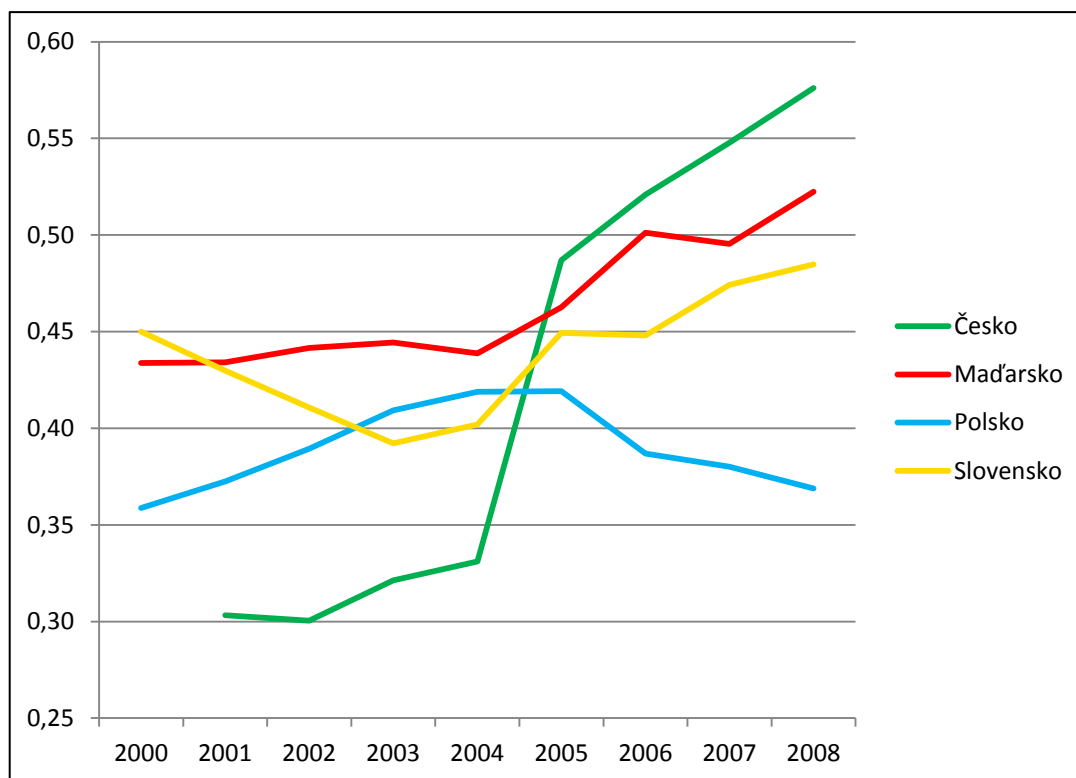
Vzdělání patří mezi pět hlavních cílů strategie Evropa 2020. Počet studentů v zemích V4 stoupá, takže jsou na dobré cestě k tomu, aby přispěly k celkovému číslu 40 % osob ve věku 30-34 let v celé EU, kteří budou mít dosažené terciární vzdělání. V oblasti vzdělávání dochází k mezinárodní podpoře – existují mezinárodní výměnné

studijní pobyty či stáže (např. programy ERASMUS, CEEPUS či stipendia z Mezinárodního Visegrádského fondu).

Na území států V4 se nachází několik významných univerzit, které mají prestiž i v evropském formátu. Jsou to zajisté dvě nejstarší univerzity ve střední Evropě – Univerzita Karlova v Praze a Jagellonská univerzita v Krakově. Dále lze zmínit Varšavskou univerzitu, Masarykovu univerzitu v Brně, Univerzitu Loránda Eötvöse v Budapešti, Univerzitu v Segedíně, Univerzitu Komenského v Bratislavě, z technicky zaměřených České vysoké učení technické v Praze či Vratislavskou technickou univerzitu.

7.3.4 Věda a výzkum

Poslední zkoumanou disparitou byla věda a výzkum, charakterizovaná ukazatelem podílu vědeckých pracovníků na celkovém počtu zaměstnaných. Na národní úrovni lze pozorovat nárůst (v Česku dokonce skoro na dvojnásobek), jediný stát, kde dochází k poklesu podílu vědeckých pracovníků (od druhé poloviny období) je Polsko, kde po počátečním nárůstu podíl pracovníků klesl v roce 2009 až pod hodnotu z roku 2001 (viz Obr. 13). Z polských regionů většina spíše stagnovala během daného období, pokles způsobil především pokles podílu vědeckých pracovníků v oblastech s nejvyšším podílem (Mazovské, Malopolské a Pomořanské vojvodství).

Obr. 13 Podíl vědeckých pracovníků na celkovém počtu zaměstnaných v letech 2000-2009 v zemích V4 [%] (vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012)

Na úrovni regionů NUTS 2 lze vysledovat jasnou koncentraci vědeckých pracovníků v regionech hlavních měst, což může mít vliv na postupné prohlubování rozdílů mezi hlavními městy a zbytkem státu (*viz Příloha 23 a 24*). Oblast vědy a výzkumu je totiž jedním z významných faktorů, které ovlivňují růst produktivity práce a ekonomické úrovně. Kromě těchto regionů lze dobře hodnotit Dolnoslezské, Malopolské a Pomoránské vojvodství, které ovšem spíše během daného období stagnovaly a naopak výrazným nárůstem je předběhl region Jihovýchod, především díky koncentraci vědeckých pracovníků v Brně. Nejhůře na tom byly ekonomicky slabší polské regiony a na posledním místě se nacházející český region Severozápad.

8 Komparace regionů NUTS 2 zemí Visegrádské skupiny

Na území celé V4 došlo ve druhé části období u většiny ukazatelů ke zlepšení jejich stavu vůči prvnímu období – nejvíce u ekonomických ukazatelů. Výjimku tvořila jen podoblast Nakládání s odpadem a Zdravotnická péče. Stav jednotlivých regionů byl rozebrán dvěma analýzami, které byly popsány v následujících podkapitolách.

8.1 Komparace na základě souhrnného indexu disparit

První analýzou zhodnocující celkový vývoj regionů NUTS 2 zemí V4 byl souhrnný index disparit. Analýza byla provedena pro dvě období – pro první polovinu (2000-2004) a druhou polovinu (2005-2009) zkoumaného období. Výsledkem byly dvě analýzy, které rozdělovaly regiony do pěti kategorií (*viz Tab. 10 a 11 a Příloha 25 a 26*).

Obě analýzy se nemohly přímo srovnávat, protože se hodnoty regionů vypočítaly bodovou metodou z jiného základu, ovšem tato metoda byla použita především pro zjištění struktury souboru regionů a možnosti vzájemného porovnání vývoje regionů mezi sebou navzájem mezi těmito dvěma obdobími. Proto pokud se v kapitole 8 mluvilo o zlepšení (či zhoršení) regionu, bylo myšleno zlepšení (či zhoršení) vůči celému souboru, tedy průměru regionů V4, což nemuselo nutně znamenat reálné zlepšení (či zhoršení) stavu ukazatelů.

8.1.1 Souhrnný index disparit 2000-2004

Vysoce nadprůměrné regiony

V prvním sledovaném období patřily mezi vysoce nadprůměrné regiony zemí V4 regiony hlavních měst. Jedná se o regiony s vysokou hustotou zalidnění, s významnými městy (Praha, Bratislava, Budapešť, Varšava). Na jejich území docházelo k nejintenzivnější hospodářské činnosti, byly vůdčími regiony svých států v ekonomické oblasti, a také na poli zdravotnictví, vzdělání, vědy a výzkumu.

Jednoznačně nejlépe vyhodnoceným regionem byla Praha, která přesáhla dokonce 240 % průměru regionů zemí V4. Nejvyšší hodnoty ze všech regionů dosáhla v polovině ukazatelů (u podoblasti Rozvoj turismu dokonce vykazovala hodnotu více jak třikrát vyšší než region s druhou nejvyšší hodnotou), u ostatních předčila výrazně průměr V4. Jen u dvou podoblastí se dostala pod průměr V4, a to u podoblastí Plodnost a Pohyb obyvatel.

Region s druhým nejvyšším souhrnným indexem disparit byl Bratislavský kraj, který přesáhl 180 % průměru V4. Vykazoval podobné hodnoty jako region Praha,

jen o něco nižší. Nejvyšší hodnotu dosáhl v podoblasti Věda a výzkum, kde jednoznačně předčil i Prahu. Naopak nejhůře si vedl stejně jako Praha v podoblasti Plodnosti a Pohybu obyvatel, kde vykazoval dokonce nejnižší hodnotu ze všech regionů V4. Na třetí pozici se umístil region Střední Maďarsko (150 % průměru V4) a na čtvrté pozici Mazovský region (135 % průměru). Tyto čtyři regiony tak jednoznačně vykazovaly nejlepší hodnoty ukazatelů v období 2000-2004.

Nadprůměrné regiony

Mezi nadprůměrné regiony se v prvním období zařadilo Malopolské vojvodství a čtyři české regiony – Střední Čechy, Jihozápad, Jihovýchod a Severovýchod. Tyto regiony vykazovaly nízkou nezaměstnanost, po regionech hlavních měst nejvyšší HDP (kromě Malopolského vojvodství, které mělo velmi nízké HDP), vysoký předpokládaný věk dožití, naopak tyto regiony ztrácely kromě Malopolského vojvodství v podoblasti Vzdělávání a Věda a výzkum.

Průměrné regiony

Největší skupinou byly v prvním období regiony průměrné, patřilo zde deset regionů ze všech států V4, nejvíce z Polska. Tyto regiony vykazovaly horší výsledky v ekonomické oblasti, naopak velmi dobré v demografické oblasti a v podoblasti Nakládání s odpadem. Jediným z těchto regionů, který by mohl být označen za ekonomicky prosperující, byl region Západní Zadunají, region s rozvinutým turismem a velmi nízkou nezaměstnaností.

Podprůměrné regiony

Do skupiny podprůměrných regionů patřily v prvním období tři polské a tři maďarské regiony a po jednom regionu z Česka a Slovenska. Tyto regiony vykazovaly horší ekonomickou situaci, i když některé měly velmi nízkou nezaměstnanost, Jižní Podunají a Střední Slovensko solidní podoblast Rozvoj turismu. Ve většině regionů docházelo k úbytku počtu obyvatel, předpokládaný věk dožití byl podprůměrný. Podoblast Zdravotnická péče, Terciární vzdělání, Nakládání s odpadem či Plodnost byly na průměrné či nadprůměrné úrovni.

Vysoce podprůměrné regiony

Regiony s nejhorším stavem ukazatelů se nalézaly v západním a severním Polsku, v severním Maďarsku a jeden na Slovensku, v Česku žádný. Vykazovaly špatnou

ekonomickou situaci – podoblast HDP, Nezaměstnanost a Rozvoj turismu (jen ve Středním Zadunají a Severním Maďarsku byla nízká nezaměstnanost), průměrné demografické ukazatele a průměrné či podprůměrné ukazatele kvality života a rozvoje společnosti.

Tab. 10 Souhrnný index disparit v období 2000-2004 v regionech NUTS 2 zemí V4 (prostorové rozmístění v příloze 25) (vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012)

		Ekonomické disparity			Demografické disparity			Disparity kvality života a rozvoje společnosti				celkem	celkem vůči průměru V4 (v %)
		HDP v PPS na obyv	Nezaměstnanost	Rozvoj turismu	Pohyb obyvatel	Plodnost	Naděje na dožití	Nakládání s odpadem	Zdravotnická péče	Terciární vzdělání	Věda a výzkum		
CZ01	Praha	100	100	100	22	18	100	73	92	100	68	704	243
SK01	Bratislavský kraj	73	81	17	0	0	70	39	100	83	100	527	182
HU10	Střední Maďarsko	52	98	26	44	36	44	12	69	68	46	435	150
PL12	Mazovské vojvodství	34	45	3	59	50	65	66	22	83	50	392	135
PL21	Malopolské vojvodství	6	45	5	75	71	80	91	14	50	34	357	123
CZ06	Jihovýchod	28	83	6	27	28	87	70	40	35	16	349	120
CZ03	Jihozápad	29	92	11	43	31	78	70	39	21	7	346	119
CZ05	Severovýchod	26	88	21	36	38	81	72	33	15	8	340	117
CZ02	Střední Čechy	30	90	8	100	38	69	57	24	0	17	331	114
CZ07	Střední Morava	21	73	6	32	23	77	71	35	17	6	295	102
PL63	Pomořanské vojvodství	12	24	3	70	74	67	67	16	38	26	290	100
PL31	Lubliňské vojvodství	0	43	0	28	80	52	91	15	45	15	288	99
CZ04	Severozápad	23	59	34	39	50	43	61	30	7	0	280	97
HU22	Západní Zadunají	25	98	25	40	30	34	23	22	27	6	280	96
SK04	Východní Slovensko	5	6	11	68	100	36	87	29	16	16	272	94
PL33	Svatokřížské vojvodství	3	29	0	28	63	63	100	8	50	4	271	94
PL34	Podleské vojvodství	2	40	0	33	64	69	72	18	44	10	269	93
PL41	Velkopolské vojvodství	15	36	1	61	62	56	60	6	43	15	267	92
PL32	Podkarpatské vojvodství	0	35	0	46	80	76	88	4	31	4	263	91
CZ08	Moravskoslezsko	21	49	3	7	33	55	75	33	23	7	259	89
HU32	Severní Alföld	5	81	4	21	90	7	45	24	27	11	255	88
HU23	Jižní Zadunají	9	82	14	6	56	13	30	35	35	8	249	86
HU33	Jižní Alföld	7	91	2	9	53	18	30	28	34	12	243	84
PL61	Kujavsko-pomořanské vojvodství	8	18	0	47	62	52	79	5	37	15	242	84
PL22	Slezské vojvodství	16	25	0	15	25	48	62	19	42	18	226	78
SK03	Střední Slovensko	9	16	10	43	48	36	66	26	22	12	225	78
PL11	Lodžské vojvodství	9	26	0	13	39	34	64	18	45	14	219	76
PL42	Západopomořanské vojvodství	11	5	4	45	50	49	43	11	54	15	215	74
PL62	Varmijsko-mazurské vojvodství	3	3	4	52	80	50	68	0	35	9	214	74
HU21	Střední Zadunají	19	95	7	34	47	20	0	13	21	6	212	73
SK02	Západní Slovensko	14	37	7	35	6	47	62	17	17	9	206	71
PL51	Dolnoslezské vojvodství	13	0	3	32	26	48	44	14	50	27	205	71
PL52	Opolské vojvodství	5	32	0	9	11	70	72	2	35	10	201	69
HU31	Severní Maďarsko	4	73	2	0	92	0	29	14	22	5	196	67
PL43	Lubuňské vojvodství	8	3	2	49	51	48	53	4	28	8	179	62
	průměr V4	18	46	8	39	50	54	62	23	41	20	290	

vysoce nadprůměrný
nadprůměrný
průměrný
podprůměrný
vysoce podprůměrný

Nejhorší region bylo Lubuňské vojvodství (62 % průměru V4), vykazovalo průměrné hodnoty v demografické oblasti a podoblasti Nakládání s odpadem, ale jinak

patřilo mezi nejhorší regiony. S menším odstupem se na chvostu umístily také regiony Severní Maďarsko a Opolské vojvodství.

8.1.2 Souhrnný index disparit 2005-2009

Vysoce nadprůměrné regiony

V druhém sledovaném období patřily mezi vysoce nadprůměrné regiony zemí V4 regiony hlavních měst kromě Mazovského vojvodství (jen těsně se nedostalo přes hranici 125 %) a české regiony, které patřily v předchozím období do kategorie nadprůměrných. Praha navýšila svůj náskok oproti průměru V4 (přesáhla již 280 % průměru). Praha posílila v podoblasti Zdravotnická péče a Věda a výzkum a především v podoblasti Pohyb obyvatel a Plodnost, čímž zvětšila svou dominanci nad ostatními regiony V4.

Přes hranici 200 % průměru se dostal také Bratislavský kraj, který zlepšil své statistiky především v podoblasti HDP, Pohyb obyvatel a Plodnost, naopak region Střední Maďarsko mírně poklesl. Ostatní regiony spadající do této kategorie také zlepšily své postavení z prvního období, nejvíce pak region Jihovýchod (především díky demografickým ukazatelům a zlepšení podoblasti Věda a výzkum).

Nadprůměrné regiony

Mezi nadprůměrné regiony spadlo v druhém období Mazovské vojvodství (především díky zhoršení ukazatelů kvality života a rozvoje společnosti), své postavení zhoršilo také Malopolské vojvodství (pokles ve většině ukazatelů), naopak do této kategorie se dostal region Střední Morava (zlepšení v podoblasti Plodnost a Věda a výzkum).

Průměrné regiony

U průměrných regionů byl vývoj různý. Střední Morava zlepšil své ukazatele a dostala se tak mezi nadprůměrné regiony, naopak Západní Zadunají, Svatokřížské a Podleské vojvodství se propadly mezi regiony podprůměrné. Opačným směrem z podprůměrných mezi průměrné regiony se dostalo Moravskoslezsko, které dosáhlo čtvrtého největšího zlepšení ukazatelů mezi obdobími (především díky podoblasti Pohyb obyvatel a Plodnost), a stalo se tak nejlepším regionem v kategorii průměrných regionů. Zbylé regiony se držely na velmi podobné úrovni jako v prvním období.

Tab. 11 Souhrnný index disparit v období 2005-2009 v regionech NUTS 2 zemí V4 (prostorové rozmístění v příloze 26) (vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012)

		Ekonomické disparity			Demografické disparity			Disparity kvality života a rozvoje společnosti				celkem	celkem vůči průměru V4 (v %)
		HDP v PPS na obyv	Nezaměstnanost	Rozvoj turismu	Pohyb obyvatel	Plodnost	Naděje na dožití	Nakládání s odpadem	Zdravotnická péče	Terciární vzdělání	Věda a výzkum		
CZ01	Praha	100	100	100	84	52	100	75	100	100	99	791	286
SK01	Bratislavský kraj	92	88	15	62	31	65	31	90	85	100	581	210
HU10	Střední Maďarsko	50	83	21	64	35	46	8	52	58	46	391	141
CZ06	Jihovýchod	26	77	5	48	67	83	76	37	37	27	384	139
CZ03	Jihozápad	25	89	8	58	73	78	74	34	21	10	365	132
CZ05	Severovýchod	22	81	13	51	78	80	76	29	15	15	355	129
CZ02	Střední Čechy	27	91	4	100	89	71	56	17	0	21	346	125
PL12	Mazovské vojvodství	37	52	3	47	62	59	47	17	61	41	343	124
CZ07	Střední Morava	19	70	3	38	59	74	73	31	17	12	311	112
PL21	Malopolské vojvodství	7	49	6	45	56	71	82	11	43	26	310	112
CZ08	Moravskoslezsko	22	48	2	33	70	57	72	28	26	10	288	104
CZ04	Severozápad	20	45	27	48	90	47	66	24	8	0	281	102
PL63	Pomořanské vojvodství	12	44	2	49	83	59	58	8	31	23	273	99
PL31	Lubliňské vojvodství	0	43	0	27	65	46	94	13	33	11	263	95
PL41	Velkopolské vojvodství	15	47	1	46	71	53	65	0	36	14	263	95
SK04	Východní Slovensko	7	0	7	45	100	33	89	29	15	15	252	91
PL32	Podkarpatské vojvodství	0	38	0	38	51	72	100	4	22	3	249	90
PL34	Podleské vojvodství	2	53	0	29	48	62	67	14	29	10	244	88
PL33	Svatokřížské vojvodství	4	28	0	26	46	54	97	8	33	3	235	85
HU22	Západní Zadunají	18	77	17	34	28	35	21	14	25	6	228	83
SK02	Západní Slovensko	20	55	5	38	9	41	56	15	19	9	224	81
PL22	Slezské vojvodství	16	44	1	27	33	41	57	11	29	13	222	80
PL11	Lodžské vojvodství	10	44	0	23	43	23	55	16	40	11	221	80
PL62	Varmijsko-mazurské vojvodství	3	32	3	36	74	42	72	3	24	6	220	79
SK03	Střední Slovensko	12	10	8	36	43	31	77	24	21	11	218	79
PL61	Kujavsko-pomořanské vojvodství	8	27	0	37	61	44	62	7	27	14	215	78
PL51	Dolnoslezské vojvodství	16	20	3	32	33	43	52	8	41	19	214	77
PL42	Západopomořanské vojvodství	9	21	5	36	50	45	55	10	34	12	211	76
PL43	Lubuňské vojvodství	8	38	4	37	59	41	61	3	19	5	206	74
HU23	Jižní Zadunají	4	51	6	14	48	18	34	28	33	8	205	74
HU33	Jižní Alföld	4	59	1	16	40	21	39	21	28	12	203	73
PL52	Opolské vojvodství	6	41	0	22	0	63	74	2	25	7	198	72
HU32	Severní Alföld	2	40	3	13	78	11	47	13	25	11	191	69
HU21	Střední Zadunají	15	74	4	28	44	20	0	4	20	7	170	62
HU31	Severní Maďarsko	2	33	1	0	86	0	37	6	26	5	153	55
	průměr V4	18	49	6	39	55	50	60	18	34	19	277	

vysoce nadprůměrný
nadprůměrný
průměrný
podprůměrný
vysoce podprůměrný

Podprůměrné regiony

Z kategorie podprůměrných spadly mezi nejhorší regiony v druhém období regiony Severní Alföld (největší propad), Jižní Zadunají a Jižní Alföld – především zvýšení míry nezaměstnanosti. Opačným směrem se pracovalo vojvodství Západomořanské,

Varmijsko-mazurské, Dolnoslezské a region Západní Slovensko. Takto vznikla skupina regionů, která má většinu ukazatelů podprůměrných.

Vysoce podprůměrné regiony

Mezi regiony s nejhorším stavem ukazatelů se nalézaly v druhém období dva polské a pět maďarských regionů. U většiny regionů došlo k výraznému zhoršení ukazatelů vůči průměru V4 kromě Opolského (stagnace vůči průměru) a Lubušského vojvodství (výrazné zlepšení ukazatelů, především snížení nezaměstnanosti). Tyto regiony tak stále pokulhávaly ve většině ukazatelů za zbytkem regionů.

8.1.3 Syntéza prvního a druhého období

Souhrnný index disparit ukázal několik tendencí ve vývoji regionů NUTS 2 zemí V4 mezi prvním a druhým obdobím:

1) Zvětšení rozdílů mezi regiony

Regiony Praha a Bratislavský kraj zvětšily svoji dominanci oproti zbytku regionů (rostly výrazně nejvíce ze všech regionů). Na opačném pólu měly dva nejhorší regiony ještě horší hodnoty ukazatelů vůči průměru V4 než v prvním období. Toto také potvrzuje snížení počtu průměrných regionů v druhém období.

2) Změna stavu regionů dle států

Všechny české regiony zlepšily svůj celkový stav vůči ostatním regionům (nejvíce region Praha a Moravskoslezsko), naopak všechny maďarské regiony zhoršily svůj stav vůči ostatním regionům. U polských a slovenských regionů došlo ke zlepšení ukazatelů v regionech v západní části jejich území a ve východní naopak k poklesu.

8.2 Komparace na základě shlukové analýzy

Druhou analýzou zhodnocující celkový vývoj regionů NUTS 2 zemí V4 byla shluková analýza. Byla provedena pro dvě období – pro první polovinu (2000-2004) a druhou polovinu (2005-2009) zkoumaného období. Výsledkem byly dvě analýzy, které rozdělily regiony do pěti shluků (*viz Příloha 27 a 28*). Shluková analýza vytvořila typologii regionů NUTS 2 dle podobných vlastností jejich ukazatelů. Vzniklo tak pět shluků, které měly podobné silné a slabé stránky. Při srovnávání a uvádění hodnot byl popisován vždy průměr celého shluku. Na konci popisu každého shluku byla uvedena stručná charakteristika shluku a byly vyjmenovány jeho problémové podoblasti.

8.2.1 Typologie regionů NUTS 2 zemí V4 2000-2004

Shluk A

Do prvního shluku se zařadily regiony hlavních měst – Praha, Bratislavský kraj, Střední Maďarsko a Mazovské vojvodství. Tyto regiony vykázaly v sedmi podoblastech z deseti nejvyšší hodnotu – nejvýrazněji u podoblastí HDP, Rozvoj turismu, Zdravotnická péče, Terciární vzdělání, Věda a výzkum. Mezi nejlepší regiony nepatřily jen u podoblasti Nezaměstnanost, Plodnost a Nakládání s odpadem.

Stručná charakteristika:

Ekonomicky velmi výkonné, turisticky vysoce atraktivní regiony s vysokým rozvojovým potenciálem a kvalitou života obyvatel.

Problémové podoblasti:

Plodnost, Nakládání s odpadem

Shluk B

Do druhého shluku patřily v prvním období české regiony kromě Prahy a Moravskoslezska a maďarský region Západní Zadunají. Tento shluk vykazoval dobré ekonomické ukazatele, solidní demografické ukazatele, pokulhával jen v podoblasti Terciární vzdělání a Věda a výzkum.

Stručná charakteristika:

Ekonomicky výkonné, turisticky atraktivní regiony s nižším potenciálem rozvoje společnosti v rámci lidských zdrojů.

Problémové podoblasti:

Terciární vzdělání, Věda a výzkum

Shluk C

Do třetího shluku se zařadily v prvním období regiony na západě Slovenska (Západní Slovensko a Střední Slovensko), na jihozápadě Polska (Dolnoslezské, Opolské, Lodžské a Slezské vojvodství) a region Moravskoslezsko. Jednalo se o regiony ve většině ukazatelů podprůměrné. Problematická byla především vysoká nezaměstnanost a úbytek obyvatel.

Stručná charakteristika:

Ekonomicky podprůměrné, turisticky méně atraktivní regiony se solidním potenciálem rozvoje společnosti.

Problémové podoblasti:

Nezaměstnanost, Rozvoj turismu, Pohyb obyvatel, Zdravotnická péče

Shluk D

Do čtvrtého shluku patřily v prvním období maďarské regiony kromě ekonomicky výkonného Středního Maďarska a Západního Zadunají. Jedná se o regiony s nižší ekonomickou úrovní, s výrazným úbytkem obyvatel, s nižší úrovní v podoblasti Terciární vzdělání a Věda a výzkum, ovšem s velmi nízkou nezaměstnaností.

Stručná charakteristika:

Ekonomicky průměrné regiony s výrazným odlivem obyvatel, s nižší kvalitou života a nízkým rozvojovým potenciálem.

Problémové podoblasti:

Pohyb obyvatel, Naděje na dožití, Nakládání s odpadem

Shluk E

Do pátého shluku spadaly zbývající polské regiony (na severozápadě a východě země) a region Východní Slovensko. Jednalo se o ekonomicky nejméně vyspělé regiony s vysokou nezaměstnaností, ovšem s dobrými demografickými ukazateli a vyšší úrovní v podoblasti Terciární vzdělání a Věda a výzkum.

Stručná charakteristika:

Ekonomicky slabé, turisticky neatraktivní regiony s dobrými demografickými ukazateli a solidním rozvojovým potenciálem v rámci lidských zdrojů.

Problémové podoblasti:

HDP, Nezaměstnanost, Rozvoj turismu, Zdravotnická péče

8.2.2 Typologie regionů NUTS 2 zemí V4 2005-2009

Shluk A

Do prvního shluku se v druhém období zařadily regiony hlavních měst – Praha, Bratislavský kraj a Střední Maďarsko, Mazovské vojvodství se dostalo do jiného shluku. Tyto regiony vykázaly v osmi podoblastech z deseti nejvyšší hodnotu, a to dokonce velmi výrazně u podoblastí HDP, Rozvoj turismu, Pohyb obyvatel, Zdravotnická péče, Terciární vzdělání, Věda a výzkum. Mezi nejlepší regiony nepatřily jen u podoblasti Plodnost a Nakládání s odpadem, kde byly jen mírně podprůměrné.

Stručná charakteristika:

Ekonomicky velmi výkonné, turisticky vysoce atraktivní regiony s vysokým rozvojovým potenciálem a kvalitou života obyvatel.

Problémové podoblasti:

Plodnost, Nakládání s odpadem

Shluk B

Do druhého shluku patřily české regiony Střední Čechy, Severozápad, Severovýchod a Jihozápad. Tento shluk vykazoval dobré ekonomické ukazatele (druhé nejlepší po jasně dominantních regionech Shluku 1), také velmi dobré demografické ukazatele, problémovou byla jen v podoblasti Terciární vzdělání.

Stručná charakteristika:

Ekonomicky výkonné, turisticky atraktivní regiony se solidním potenciálem rozvoje společnosti a kvalitou života.

Problémové podoblasti:

Terciární vzdělání

Shluk C

Do třetího shluku spadal pás regionů táhnoucí se po západní hranici Polska, Slovenska a Maďarska. Tento shluk vykazoval nízkou úroveň ekonomických ukazatelů, solidní demografické ukazatele a dobré ukazatele v oblasti kvality života a rozvoje společnosti (především v podoblasti Nakládání s odpadem, Terciární vzdělání a Věda a výzkum).

Stručná charakteristika:

Ekonomicky slabé, turisticky neatraktivní regiony se solidním potenciálem rozvoje společnosti a kvalitou života.

Problémové podoblasti:

HDP, Nezaměstnanost, Rozvoj turismu

Shluk D

Do čtvrtého shluku patřily v druhém období maďarské regiony kromě Středního Maďarska a Západního Zadunají a polský region Lodžské vojvodství. Jedná se o regiony

s nižší ekonomickou úrovní, s výrazným úbytkem obyvatel a nízkým potenciálem rozvoje společnosti. U šesti z deseti zkoumaných ukazatelů vykazoval shluk 4 nejhorší hodnoty.

Stručná charakteristika:

Ekonomicky slabé regiony s výrazným odlivem obyvatel, s nižší kvalitou života a nízkým rozvojovým potenciálem.

Problémové podoblasti:

Pohyb obyvatel, Naděje na dožití, Nakládání s odpadem, Věda a výzkum

Shluk E

Do pátého shluku spadaly zbývající polské regiony (na severozápadě a východě země) a region Východní Slovensko. Jednalo se o ekonomicky průměrně vyspělé regiony s vysokou nezaměstnaností (solidní podoblast HDP a Rozvoj turismu), demografické ukazatele byly na nízké úrovni, stejně jako ukazatele kvality a rozvoje společnosti.

Stručná charakteristika:

Ekonomicky průměrné regiony se špatnými demografickými ukazateli a rozvojovým potenciálem.

Problémové podoblasti:

Nezaměstnanost, Pohyb obyvatel, Plodnost, Zdravotnická péče, Věda a výzkum

8.2.3 Syntéza prvního a druhého období

Syntéza shlukových analýz dvou období ukázala několik faktů:

1) Dominance regionů hlavních měst

V obou obdobích se do jednoho shluku nashromáždily regiony hlavních měst (kromě Mazovského vojvodství ve druhém období). Tento shluk vykazoval jasně nejvyšší hodnoty prakticky ve všech ukazatelích, mezi nejlepší se tento shluk nezařadil jen v podoblasti Plodnost a Nakládání s odpadem.

2) Shlukování dle celkové úrovně ukazatelů ve druhém období

V prvním období se ukazovaly u regionů některé problémové oblasti, které by bylo potřeba zlepšit, ovšem ve druhém období se regiony shlukovaly dle celkové úrovně ukazatelů (např. regiony se všemi výbornými ukazateli či regiony se všemi špatnými ukazateli, apod.). Ve druhém období tak vznikl shluk s výbornými, s velmi dobrými, s průměrnými ukazateli a dva regiony se špatným stavem ukazatelů. To ukazovalo na celkovou nevyrovnanost regionů, nikoli jen na pokulhávání regionů v určitých

oblastech. Při snaze zlepšit stav regionů by bylo tedy třeba pracovat spíše na všech oblastech u slabších regionů.

3) Územně kompaktní shluky

Zajímavým faktem vyplývajícím ze shlukové analýzy byla kompaktnost shluků (samozřejmě se vymykal vždy shluk s regiony hlavních měst), tedy že na sebe územně navazovaly. Jediný region, který se výrazně vymykal zbytku regionů svého shluku, bylo Lodžské vojvodství.

8.3 Analýza pomocí průměrné odchylky ukazatelů od mediánu

Průměrná odchylka ukazatelů od mediánu je důležitým faktorem k hodnocení disparit regionů. V prvním období byla zaznamenána největší odchylka u podoblasti Věda a výzkum, Rozvoj turismu a Zdravotnická péče, naopak nejmenší v podoblasti Nezaměstnanost.

Ve druhém období došlo k zmenšení průměrné odchylky ukazatelů u podoblasti Zdravotnická péče a mírně také u podoblasti Pohyb obyvatel a Věda a výzkum. U zbylých došlo ke zvětšení průměrné odchylky, nejvíce u podoblasti Rozvoj turismu a Terciární vzdělání. Z tohoto tedy vyplynulo, že průměrná odchylka ukazatelů a tedy regionální disparity se celkově zvýšily mezi obdobími 2000-2004 a 2005-2009 (viz Tab. 12).

Tab. 12 Průměrná odchylka ukazatelů od mediánu v obdobích 2000-2004 a 2005-2009 na úrovni regionů NUTS 2 zemí V4 (vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012b)

průměrná odchylka od průměru	Ekonomické disparity			Demografické disparity		
	HDP	Nezaměstnanost	Rozvoj turismu	Pohyb obyvatel	Plodnost	Naděje na dožití
2000-2004	0,690	0,505	0,921	0,708	0,613	0,616
2005-2009	0,818	0,547	1,260	0,678	0,626	0,672

průměrná odchylka od průměru	Disparity kvality života a rozvoje společnosti			
	Nakládání s odpadem	Zdravotnická péče	Terciární vzdělání	Věda a výzkum
2000-2004	0,620	0,803	0,667	1,176
2005-2009	0,703	0,671	0,884	1,105

Na úrovni států V4 vykazoval největší průměrnou odchylku podoblasti Nakládání s odpadem, Pohyb obyvatel a Zdravotnická péče, naopak nejmenší Nezaměstnanost. Ve druhém období došlo u čtyř ukazatelů k snížení průměrné odchylky – Pohyb obyvatel,

Naděje na dožití, Nakládání s odpadem a Zdravotnická péče. U zbylých ukazatelů se průměrná odchylka zvýšila, nejvíce u podoblasti HDP (viz Tab. 13).

Na regionální a národní úrovni došlo mezi obdobími k nárůstu především ekonomických disparit a disparit ve vzdělání, snížily se disparity v podoblasti Zdravotnické péče a Pohyb obyvatel.

Tab. 13 Průměrná odchylka ukazatelů od mediánu v obdobích 2000-2004 a 2005-2009 na úrovni zemí V4 (vlastní zpracování, 2013; zdroj dat: Eurostat, 2012b)

průměrná odchylka od průměru	Ekonomické disparity			Demografické disparity		
	HDP	Nezaměstnanost	Rozvoj turismu	Pohyb obyvatel	Plodnost	Naděje na dožití
2000-2004	0,709	0,524	0,783	0,847	0,625	0,704
2005-2009	0,971	0,681	0,867	0,743	0,873	0,550

průměrná odchylka od průměru	Disparity kvality života a rozvoje společnosti			
	Nakládání s odpadem	Zdravotnická péče	Terciární vzdělání	Věda a výzkum
2000-2004	0,948	0,811	0,601	0,621
2005-2009	0,644	0,715	0,780	0,806

8.4 Souhrn výsledků

Z výstupů obou analýz a porovnání průměrných odchylek jednotlivých ukazatelů vyplynulo několik základních faktů:

1) Dominance regionů hlavních měst

Ve většině zemí vykazují hlavní města (či regiony hlavních měst) nejvyšší úroveň ve většině ukazatelů, jinak tomu nebylo ani u států V4. Zde dominoval především region Praha a Bratislavský kraj, na vysoké úrovni se také pohybovalo Střední Maďarsko a jediný region, který za nimi pokulhával, bylo Mazovské vojvodství, což bylo také částečně způsobeno velkou rozlohou mimo území samotné Varšavy, což mohlo snížit úroveň některých zkoumaných ukazatelů. V průběhu času tak došlo k zvětšování propasti mezi těmito regiony a zbytkem regionů, především díky větší koncentraci aktivit do regionů hlavních měst.

2) Prohloubení regionálních disparit

V rámci regionů došlo ke zvětšování rozdílů, tedy regionálních disparit – regiony s nejvyšší úrovní svůj stav zlepšily, naopak stav ukazatelů regionů s nejnižší úrovní ještě poklesl.

3) Zlepšení stavu českých regionů

Dle pozorovaných ukazatelů došlo mezi dvěma obdobími k výraznému zlepšení českých regionů vůči ostatním regionům. Některé z nich se tak dostaly mezi vysoce nadprůměrné regiony. Zlepšily se především v podoblasti Nezaměstnanost, Věda a výzkum, Plodnost a Pohyb obyvatel.

4) Zhoršení stavu maďarských regionů

Dle vybraných ukazatelů došlo mezi dvěma obdobími k výraznému zhoršení stavu maďarských regionů vůči ostatním regionům. Některé z nich se tak dostaly mezi vysoce podprůměrné regiony, mezi které tak patřilo pět ze sedmi maďarských regionů. Ke zhoršení ukazatelů došlo především v podoblasti Nezaměstnanost, HDP, Nakládání s odpadem.

5) Podoblasti s výraznými disparitami

Největší rozdíly mezi regiony bylo možné zaznamenat u podoblastí Rozvoj turismu, Věda a výzkum, HDP. To bylo způsobeno především výraznou převahou regionů hlavních měst, které vykazovaly i několikrát vyšší hodnoty oproti některým regionům (u některých podoblastí se k nim přidaly i jiné regiony). Naopak nejmenší disparity panovaly mezi regiony v podoblasti Nezaměstnanost, Plodnost, Nakládání s odpadem.

8.5 Náměty k řešení zjištěného stavu regionů

Z obou provedených analýz vyplývá prohlubování regionálních disparit mezi regiony NUTS 2 zemí V4. Při srovnání s vývojem v zemích západní Evropy bylo navrženo několik bodů, které by mohly pomoci zlepšit disparity mezi regiony v zemích V4:

- 1) Decentralizace regionální politiky – přenesení váhy více na regionální úroveň, aktivní úloha aktérů na místní úrovni
- 2) Vytváření podmínek pro zvyšování potenciálu regionů – především v oblasti inovací, znalostí a konkurenceschopnosti
- 3) Nespolečání jen na realokaci národních nebo evropských zdrojů
- 4) Podpora vědy a výzkumu, vzdělání i v regionálních centrech
- 5) Podpora potencionálně atraktivních turistických regionů mimo hlavní turistická místa

9 Závěr

Hlavním cílem této práce bylo zanalyzovat území států Visegrádské skupiny na úrovni regionů NUTS 2. Zhodnoceny byly dle deseti ukazatelů (ekonomické, demografické a ukazatele kvality života a rozvoje společnosti). Byl zkoumán také jejich vývoj v čase (v období 2000-2009). Těchto deset ukazatelů bylo doplněno o další tři, které napomohly ke zpřesnění hodnocení v některých oblastech (disponibilní důchod domácností, růst HDP a hustota zalidnění). Tyto ukazatele byly detailně rozebrány v kapitole 7 jak na úrovni regionů NUTS 2, tak také na úrovni států V4.

U regionů NUTS 2 byl také zhodnocen celkový stav a to pomocí souhrnného indexu disparit a shlukové analýzy, zároveň byl posuzován i jejich vývoj v čase v období 2000-2009. Tyto výsledky byly ještě doplněny o srovnání průměrné odchylky od mediánu u jednotlivých ukazatelů, což bylo důležité pro popsání vývoje regionálních disparit – zda se zmenšují či zvětšují.

První provedená analýza pomocí souhrnného indexu disparit ukázala, že jednoznačně nejlepší stav vykazovaly regiony hlavních měst, kterým se ve druhém období přiblížily některé české regiony (Jihovýchod, Jihozápad, Severovýchod a Střední Čechy). Regiony hlavních měst navíc své dominantní postavení ještě zvýšily (kromě Mazovského vojvodství). Naopak nejhorší úroveň vykazaly regiony na západě Polska a regiony Západní Slovensko, Střední Zadunají a Severní Maďarsko. V druhé části zkoumaného období došlo ke zlepšení polských regionů, naopak většina maďarských regionů zaznamenala snížení úrovně vůči zbytku regionů. Kromě Středního Maďarska a Západního Zadunají se tak maďarské regiony dostaly na chvost regionů celé V4.

Jako druhá byla provedena shluková analýza. V této analýze se potvrdila dominance regionů hlavních měst, které se díky svým vysokým hodnotám skoro u všech ukazatelů shlucovaly do jednoho shluku (kromě Mazovského vojvodství v druhém období). Ukázalo se také to (především v druhém období), že regiony neměly většinou výrazně silné a slabé stránky, ale spíše že vykazovaly určitou stupňovitost úrovně regionů, tedy že byly celkově silné, průměrné či slabé. Zajímavým faktem, který vyplynul ze shlukové analýzy, bylo to, že výsledné shluky (samozřejmě kromě shluku s regiony hlavních měst) byly velmi kompaktní, výrazně se vymykalo jen Lodžské vojvodství v druhém zkoumaném období.

Z obou analýz také vyplynulo to, že české regiony se během daného období zlepšovaly, naopak maďarské regiony se zhoršovaly, čímž se dostaly mezi nejhorší regiony

v celé V4. Doplnkem těchto dvou analýz bylo srovnání disparit pomocí průměrné odchylky od mediánu, která jako i souhrnný index disparit a shluková analýza potvrdila zvyšování regionálních disparit regionů NUTS 2 zemí V4. Největší disparity mezi regiony byly zaznamenány v podoblasti HDP, Věda a výzkum, Rozvoj turismu, což jsou podoblasti, které jsou velmi důležitým ukazatelem ekonomické úrovně (HDP) i možného budoucího potenciálu rozvoje území (Rozvoj turismu, Věda a výzkum). O to více je závažné, že se právě v těchto podoblastech vyskytují tak výrazné disparity. Ke zvýšení disparit během zkoumaného období došlo i přesto, že regionální politika nabývá stále na větším a větším významu a po vstupu států V4 do EU se v těchto zemích začala uskutečňovat politika soudržnosti, která by měla přispět ke snižování rozdílů mezi regiony.

V rámci této práce bylo také studováno, jak funguje v zemích V4 regionální politika. Tento druh politiky začal být brán v potaz až v průběhu devadesátých let, nyní se regionální politice přikládá již adekvátní význam. Ovšem stále tato politika není dokonalá, za nedostatek lze považovat především přílišnou centralizaci rozhodování v této problematice.

Výraznou pomocí státům V4 jsou programy, které poskytuje členským zemím EU. Do zemí V4 tak proudí velké množství finančních prostředků. Z počátku státy nedokázaly efektivně využívat tyto zdroje, ovšem během posledních let došlo k výraznému zlepšení, i když stav ještě není plně vyhovující. Velký potenciál pro země V4 je také fungující spolupráce mezi státy navzájem na úrovni Visegrádské skupiny. Jedná se o státy s podobnou historií a podobnými problémy, ve kterých si mohou vyměňovat zkušenosti či si pomáhat. Důležitá je také spolupráce států V4 v rámci celé EU, kdy hlas celé V4 bude mít vždy mnohem větší váhu než hlas jednotlivých států.

10 Summary

The main aim of this thesis was to analyse the area of states belonging to the Visegrad Group at the level of regions NUTS 2. The evaluation was made according to ten indicators (economical, demographical, features of life quality and society development). Their progress in time was observed as well (in term between 2000 and 2009). Other three indicators were added in order to make some of the assessments more accurate (disposable income of private households, real growth rate and population density). These indicators were analysed in chapter 7 at the level of regions NUTS 2 and states V4 alike.

All together, the regions NUTS 2 were assessed according to complex index of disparities and cluster analysis as well as their progress in time during the years 2000 and 2009. The results were supplemented with comparison of average deviation from median, which was important for describing the regional disparities – whether increasing or decreasing.

The first analysis made in accordance with complex index of disparities revealed, that the best condition was displayed by the regions of capitals, to which, however, some of the Czech regions (Jihovýchod, Jihozápad, Severovýchod, Střední Čechy) approximated in the second term. Furthermore, the regions of capitals even strengthened their position (with the exception of Mazowieckie). The worst quality showed the regions in the western Poland, Západné Slovensko, Közép-Dunántúl and Észak-Magyarország. Nevertheless, an improvement of the Polish regions was registered in the second term. On the contrary, the majority of Hungarian regions worsened compared to the rest. Except of Közép-Magyarország and Nyugat-Dunántúl, this moved them to the very bottom of the whole V4 regions.

Next the cluster analysis was made, confirming the capital regions' dominance. An interesting fact resulting from the cluster analysis was that the final clusters (except the capital regions cluster) were highly compact. Another fact resulting from the two analysis was that while Czech regions improved during the term, the Hungarian ones worsened. They are classified as one of the worst regions of V4. The supplement to the analysis was the comparison of disparities made by using average deviation from median which confirmed the increase in disparities of NUTS 2 regions of V4 countries. The largest disparities amongst the regions were registered in GDP, Science and research, Development of tourism. Another subject studied within this work was the function

of regional politics, rising in significance. Nevertheless, this politics is still not perfect, since especially the centralized governance (excessive centralization of decision-making) is considered as a deficit. A fundamental help for the V4 countries are programs provided by the EU to its members, resulting in a huge financial support. Although the states weren't able to effectively utilize these resources at the beginning, an enormous improvement was registered lately. Still it is not fully sufficient.

11 Použité zdroje

BRANDA, Pavel. Euroregiony v České republice: komparativní analýza. *Současná Evropa*. 2009, č. 1, s. 71-101. Dostupné z: <http://ces.vse.cz/wp-content/branda-final1.pdf>

ČESKÁ REPUBLIKA. O územním členění státu. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1960, č. 36. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=29725&nr=36~2F1960&rpp=15#local-content>

ČSÚ. Klasifikace územních statistických jednotek (CZ-NUTS) - 2004. *Český statistický úřad* [online]. 2004 [cit. 2012-11-26]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace_uzemnich_statistickych_jednotek_\(cz_nuts\)_2004](http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace_uzemnich_statistickych_jednotek_(cz_nuts)_2004)

DEJMEK, Jindřich. *Francie a zrození Československa: společná cesta k demokratické Evropě (1914-1925)*. Praha : Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2008. 159 s.

EUROPEAN COMMISSION. NUTS - Nomenclature of territorial units for statistics: Introduction. *Eurostat* [online]. 2012a [cit. 2012-11-26]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/introduction

EUROPEAN COMMISSION. Regional Statistics. *Eurostat* [online]. 2012b [cit. 2012-11-26]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics

EUROPEAN COMMISSION. Statistics A – Z. *Eurostat* [online]. 2012c [cit. 2012-11-26]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/a_to_z

EUROPEAN UNION. Structural indicators. *Europa: Summaries of EU legislation* [online]. 2005, 24.10. 2005 [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/management/g24225_en.htm

EVROPSKÁ KOMISE. Financování soudržnosti EU – klíčové statistiky. *Regionální politika – INFOREGIO*. 2012a. [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/funding/index_cs.cfm

EVROPSKÁ KOMISE. Politika soudržnosti 2007 – 2013. *Regionální politika – INFOREGIO*. 2012b. [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/atlas2007/czech/index_cs.htm

FINANCE MEDIA A.S. Daně v Maďarsku. *Finance.cz*. 2012. [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/dane-a-mzda/dane-v-cr-a-v-eu/dane-v-eu/dane-v-madarsku/>

HEŘMANOVÁ, Eva. *Vybrané vícerozměrné statistické metody v geografii*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 133 s.

HUNGARIAN CENTRAL STATISTICAL OFFICE. National accounts Hungary [online]. Budapest, 2009 [cit. 2012-11-26]. Dostupné z: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/monsz/monsz9507.pdf>

INTERNATIONAL VISEGRAD FUND. Basic Facts. *Visegrad Fund* [online]. 2012a [cit. 2012-11-28]. Dostupné z: <http://visegradfund.org/about/basic-facts/>

INTERNATIONAL VISEGRAD FUND. About the Visegrad Group. *Visegrad Group* [online]. 2012b [cit. 2012-11-28]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/about>

KLIMOVSKÝ, Daniel. Zmeny územno-administratívneho členenia SR a ich dopad na regionálnu politiku a postavenie jej aktérov . In *Regionální disparity*. 2009, č. 5, s. 21-46 Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2009. Dostupné z WWW: < http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/RD_0905.pdf>.

KUTSCHERAUER, Alois et al. *Regionální disparity v územním rozvoji ČR - jejich vznik, identifikace a eliminace*. Ostrava : VŠB-Technická univerzita Ostrava, 2010. 236 s.

KUTSCHERAUER, Alois. Východiska výzkumu regionálních disparit v územním rozvoji České republiky. In *Regionální disparity*. 2007, č. 1, s. 6-12 Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2007. Dostupné z WWW: <[http:// http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/RD_0701.pdf](http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/RD_0701.pdf)>.

MELECKÝ, Lukáš. Regionální disparity a politika soudržnosti v Maďarsku. In *Regionální disparity*. 2008, č. 3, s. 56-85 Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2008. Dostupné z WWW: <http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/RD_0803.pdf>.

MINISTERSTVO FINANCIÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Harmonogram zavedenia eura. *Euromena.sk*. 2009 [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://www.euromena.sk/harmonogram-zavedenia-eura/9350s>

MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU ČR. Euroregiony. *BusinessInfo.cz*. [online]. 2003 [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/euroregiony-1836.html>

MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU ČR. Regionální a strukturální politika Evropské unie. *BusinessInfo.cz*. [online]. 2010 [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/regionalni-a-strukturalni-politika-5158.html?fornewsid=4283#>

MZV ČR. Informace o Visegrádské skupině. *Ministerstvo zahraničí České republiky* [online]. 2006, 26.05. 2006 [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: [http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/visegrad/index.htm](http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/visegrad/index.html)
l

MZV ČR. Maďarsko: Základní informace o teritoriu. *Ministerstvo zahraničí České republiky* [online]. 2012a, [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/madarsko/index.html

MZV ČR. Polsko: Základní informace o teritoriu. *Ministerstvo zahraničí České republiky* [online]. 2012b, [cit. 2012-11-27]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/polsko/index.html

MZV ČR. Slovensko: Základní informace o teritoriu. *Ministerstvo zahraničí České republiky* [online]. 2012c, [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/slovensko/index.html

MZV ČR. Ministři obrany Visegrádské čtyřky schválili vznik společného bojového uskupení. *Ministerstvo zahraničí České republiky* [online]. 2012, 09.05. 2012 [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/predsednictvi_v4/ministri_obrany_visegradsk_e_4tyrky.html

MZV ČR. Závěrečná zpráva o českém předsednictví ve Visegrádské skupině. *Visegrad Group* [online]. 2012d, [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/2011-2012-czech>

NOVOTNÁ, Martina. *Regionální politika EU*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2007. 206 s. Studijní opora pro distanční vzdělávání.

PARMA, Jan. Spor o Těšínsko ve 20. letech 20. Století. *Cepol* [online]. 2004, [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: <http://www.cepol.stosunki.pl/textyc/c0501.htm>

PILEČEK, Jan et al. *Regionální politika, územní disparity a dopady hospodářské krize v České republice*. Praha: ÚRS Praha, 2011. 169 s.

SKOKAN, Karel. Regionální disparity a soudržnost v Evropské unii. In *Regionální disparity*. 2007, č. 1, s. 26-32 Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2007. Dostupné z WWW: <http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/RD_0701.pdf>.

SMETANKOVÁ, Daša. Růst maďarsko-slovenských konfliktů na Slovensku v letech 2006–2010. *Working Papers Fakulty mezinárodních vztahů*. Praha : Oeconomica. 2011. Dostupné z: http://vz.fmv.vse.cz/wp-content/uploads/06_Smetankova5.pdf

VADKERTY, Katalin et al. *Maďarská otázka v Československu 1945-1948: trilógia o dejinách maďarskej menšiny*. Bratislava: Kalligram, 2002. 863 s.

VLÁDA ČR. Visegrádská skupina 1991 - 2011. *Informační centrum vlády* [online]. 2011, 14. 2. 2011 [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/visegradska-skupina-1991---2011-81123/tmplid-560/>

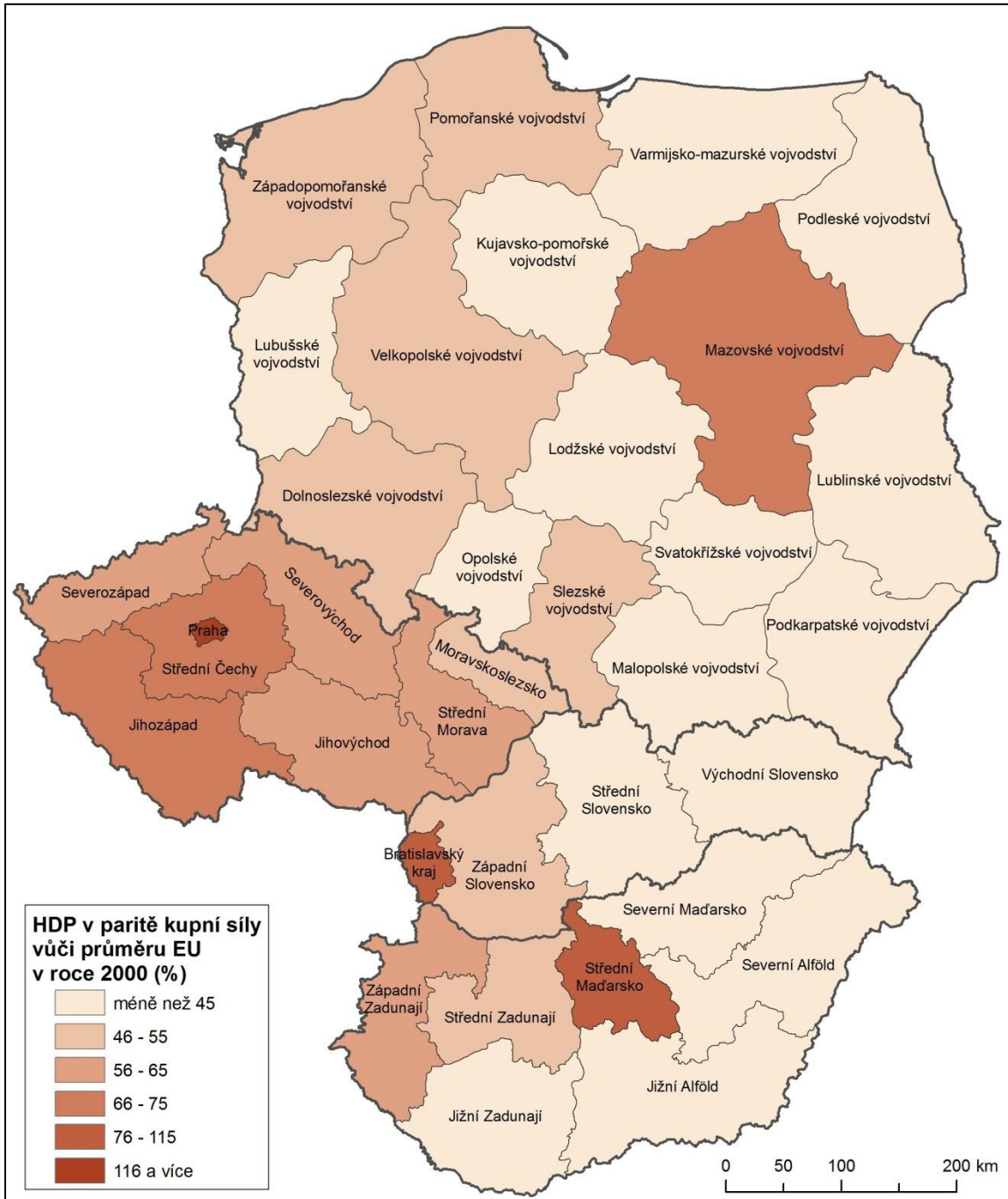
VLÁDA ČR. Fakta o EU. *Euroskop.cz* [online]. 2012, [cit. 2012-12-27]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9021/sekce/eu---zakladni-data/>

VLASÁK, Oldřich et al. *Budoucnost kohezní politiky*. 1. vyd. Praha: CEVRO Institut, 2008. 115 s. ISBN 978-80-87125-03-8.

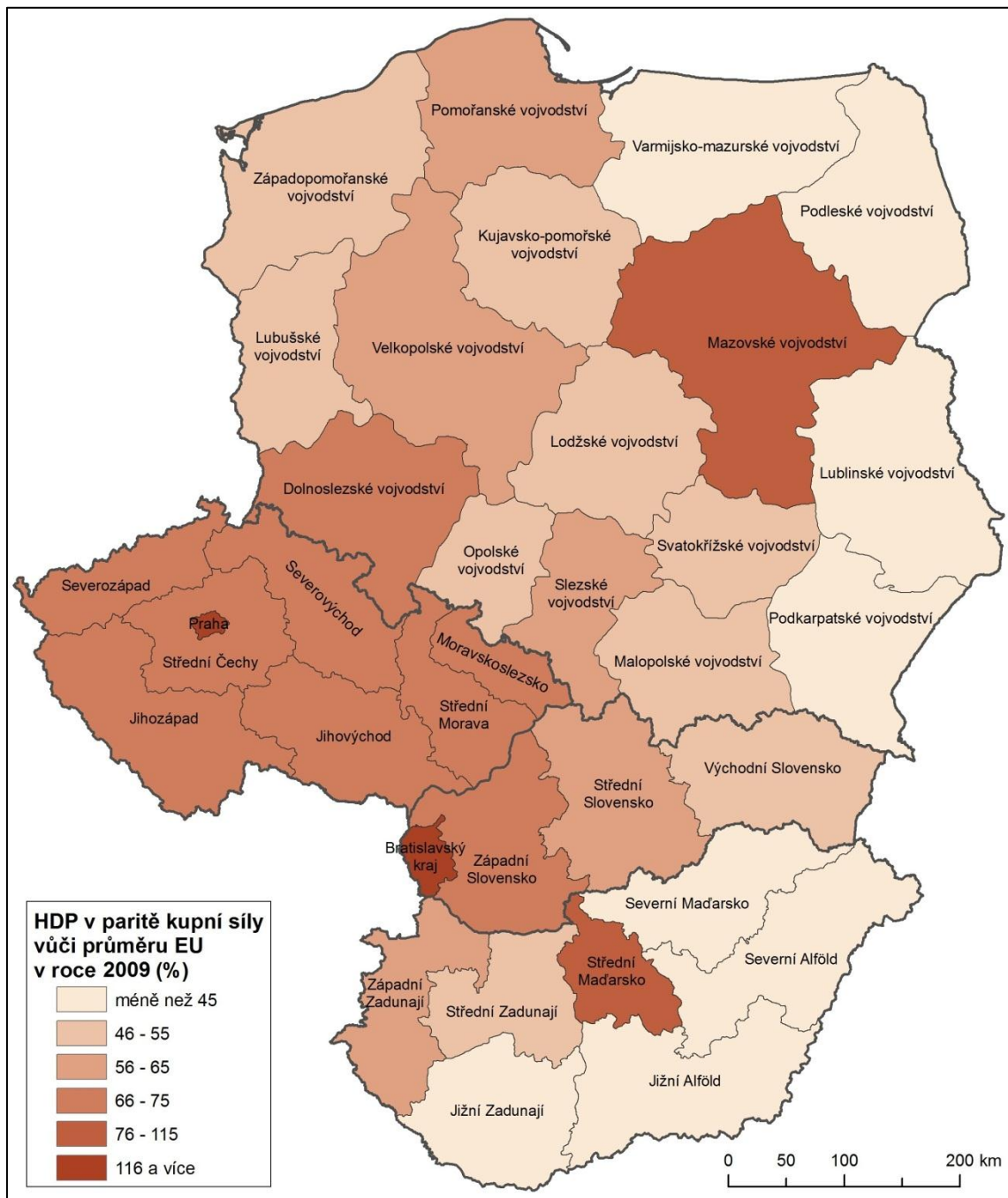
12 Seznam příloh

- Příloha 1: HDP v paritě kupní síly vůči průměru EU v roce 2000 v regionech NUTS 2
- Příloha 2: HDP v paritě kupní síly vůči průměru EU v roce 2009 v regionech NUTS 2
- Příloha 3: Disponibilní důchod domácností v roce 2000 v regionech NUTS 2
- Příloha 4: Disponibilní důchod domácností v roce 2009 v regionech NUTS 2
- Příloha 5: Míra nezaměstnanosti v roce 2000 v regionech NUTS 2
- Příloha 6: Míra nezaměstnanosti v roce 2009 v regionech NUTS 2
- Příloha 7: Změna míry nezaměstnanosti mezi roky 2009 a 2000 v regionech NUTS 2
- Příloha 8: Počet nocí strávených nerezidenty v hotelech a podobných ubytováních v roce 2001 v regionech NUTS 2
- Příloha 9: Počet nocí strávených nerezidenty v hotelech a podobných ubytováních v roce 2009 v regionech NUTS 2
- Příloha 10: Hrubá míra celkového přírůstku obyvatel v letech 2000-2004 v regionech NUTS 2
- Příloha 11: Hrubá míra celkového přírůstku obyvatel v letech 2005-2009 v regionech NUTS 2
- Příloha 12: Míra plodnosti v letech 2000-2004 v regionech NUTS 2
- Příloha 13: Míra plodnosti v letech 2005-2009 v regionech NUTS 2
- Příloha 14: Naděje na dožití při narození v letech 2000-2004 v regionech NUTS 2
- Příloha 15: Naděje na dožití při narození v letech 2005-2009 v regionech NUTS 2
- Příloha 16: Hustota zalidnění v roce 2009 v regionech NUTS 2
- Příloha 17: Generace a nakládání s komunálním odpadem v letech 2000-2004 v regionech NUTS 2
- Příloha 18: Generace a nakládání s komunálním odpadem v letech 2005-2009 v regionech NUTS 2
- Příloha 19: Počet lékařů na 100 000 obyvatel v roce 2000 v regionech NUTS 2
- Příloha 20: Počet lékařů na 100 000 obyvatel v roce 2009 v regionech NUTS 2
- Příloha 21: Podíl studentů terciární úrovně vzdělávání na populaci ve věku v roce 2001 v regionech NUTS 2
- Příloha 22: Podíl studentů terciární úrovně vzdělávání na populaci ve věku v roce 2009 v regionech NUTS 2
- Příloha 23: Podíl vědeckých pracovníků na celkovém počtu zaměstnaných v roce 2001 v regionech NUTS 2
- Příloha 24: Podíl vědeckých pracovníků na celkovém počtu zaměstnaných v roce 2009 v regionech NUTS 2
- Příloha 25: Souhrnný index disparit regionů NUTS 2 zemí V4 v období 2000-2004
- Příloha 26: Souhrnný index disparit regionů NUTS 2 zemí V4 v období 2005-2009
- Příloha 27: Typologie regionů NUTS 2 zemí V4 v období 2000-2004
- Příloha 28: Typologie regionů NUTS 2 zemí V4 v období 2005-2009

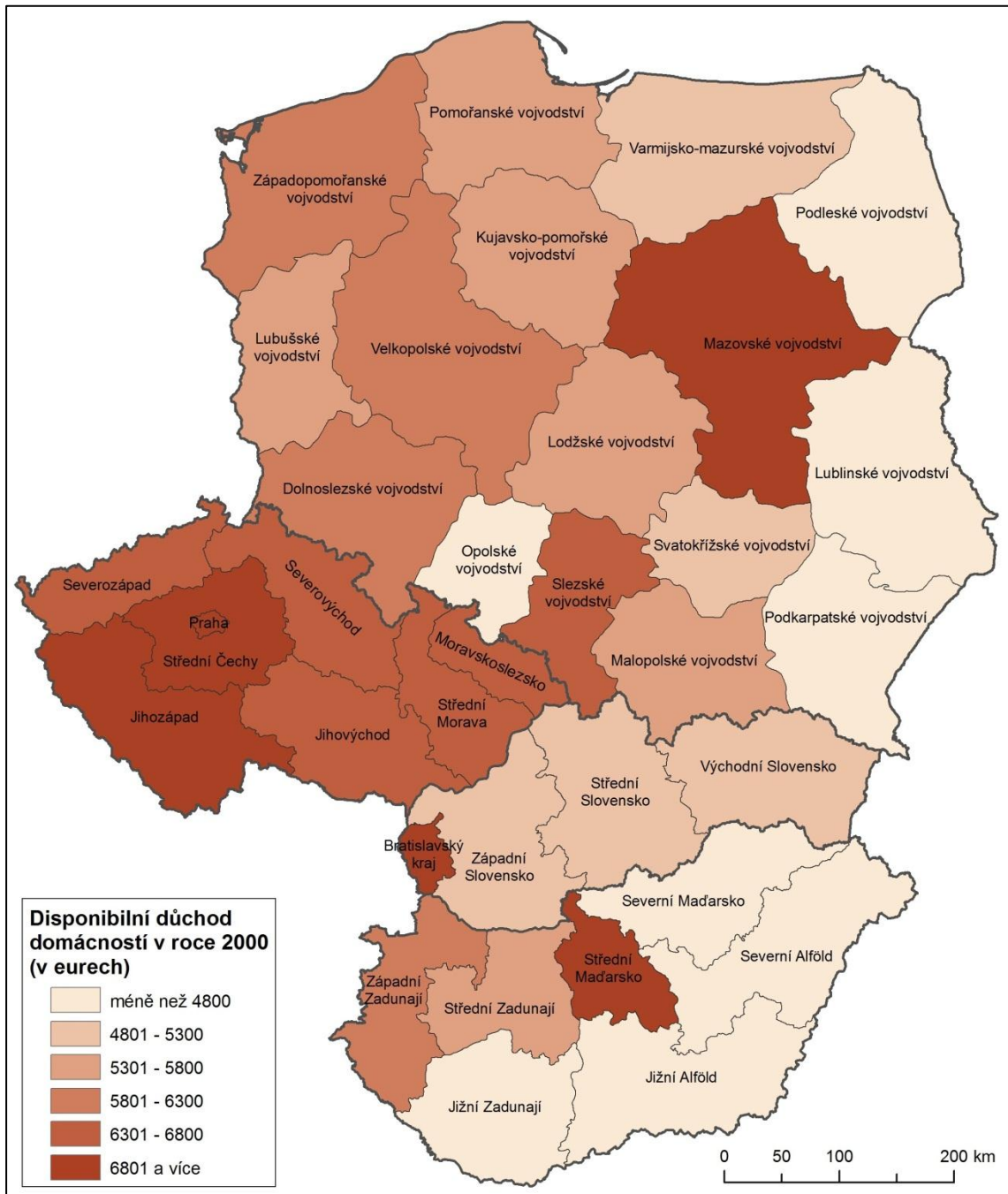
Příloha 1: HDP v paritě kupní síly vůči průměru EU v roce 2000 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

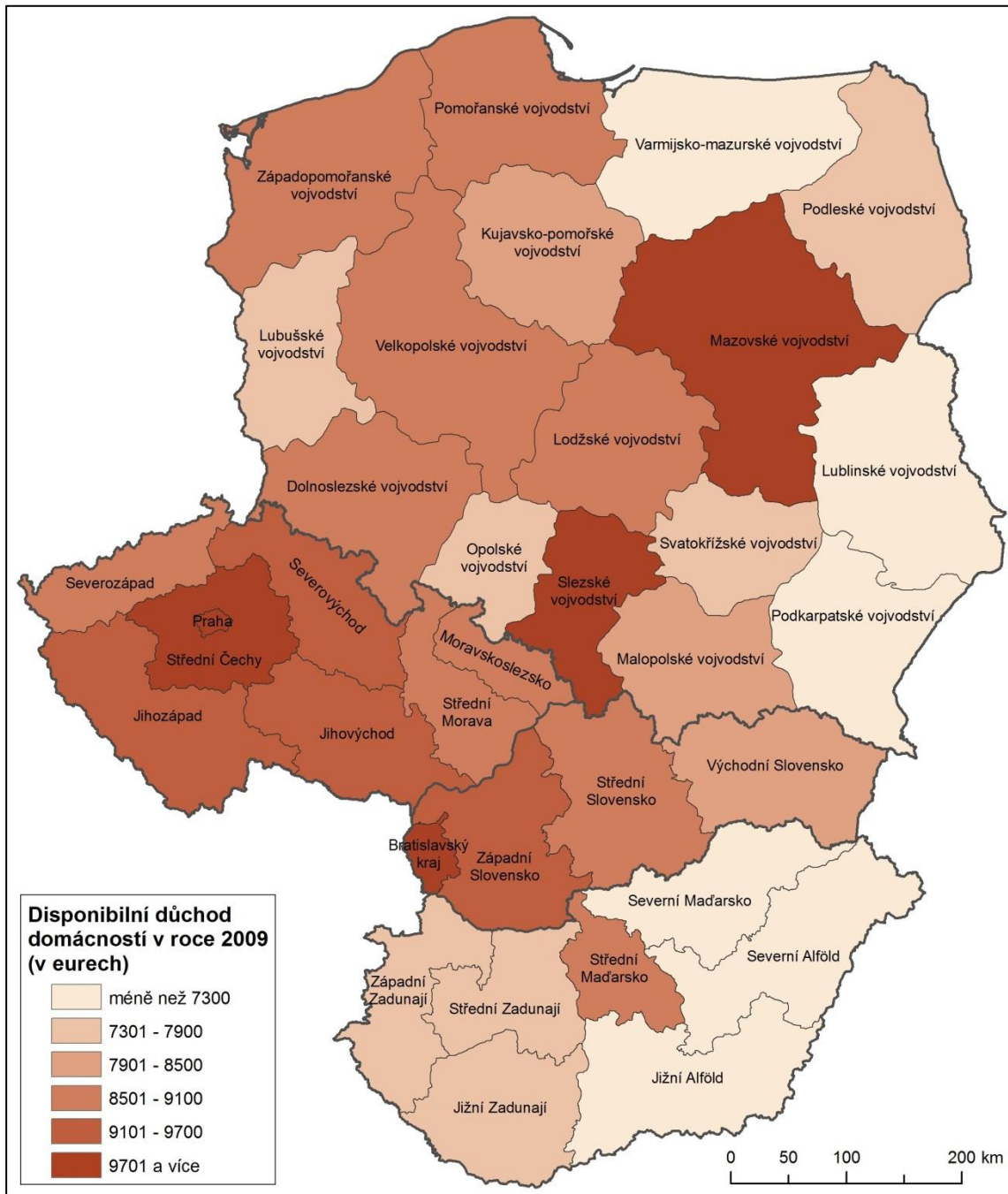
Příloha 2: HDP v paritě kupní síly vůči průměru EU v roce 2009 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

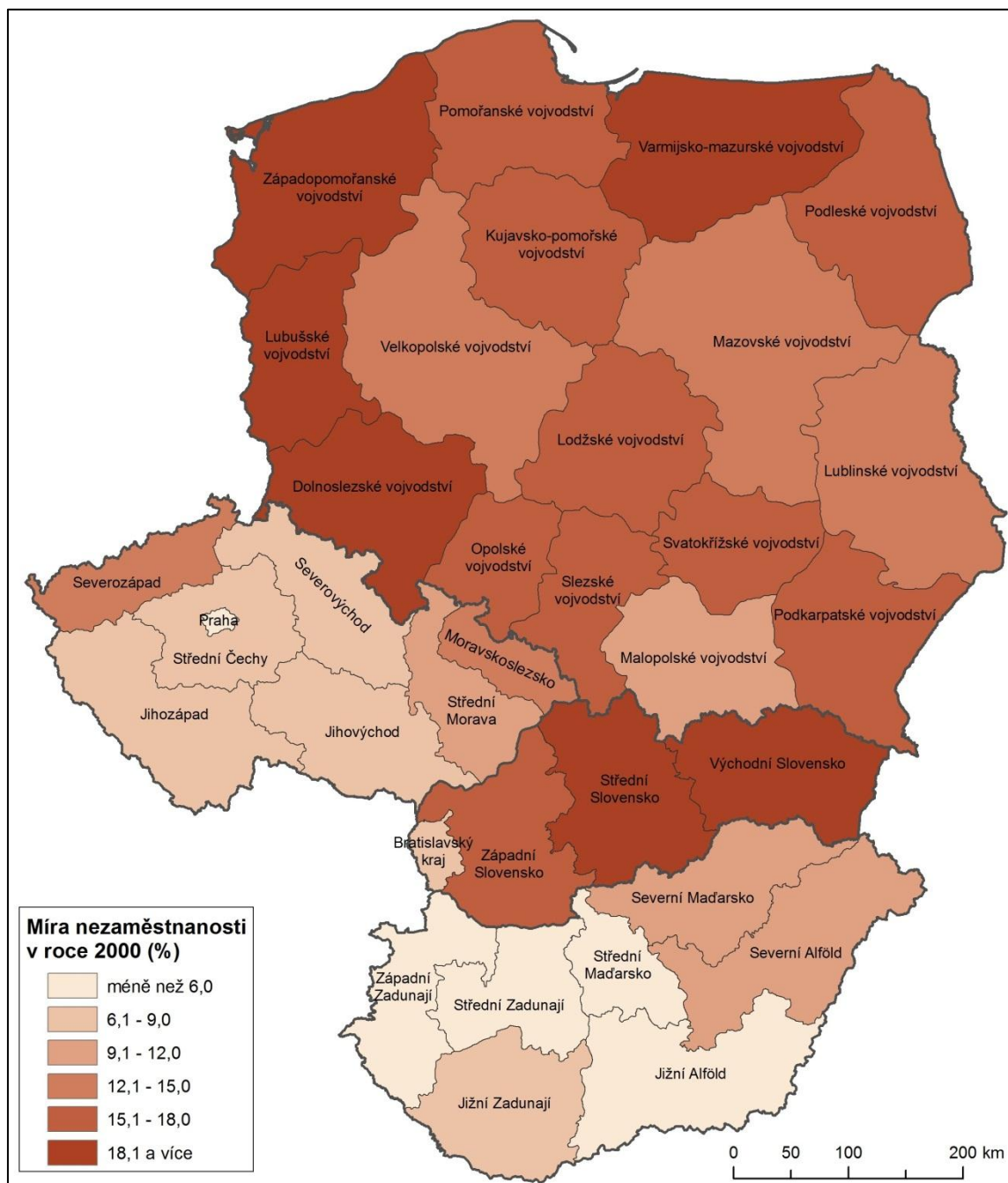
Příloha 3: Disponibilní důchod domácností v roce 2000 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

Příloha 4: Disponibilní důchod domácností v roce 2009 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

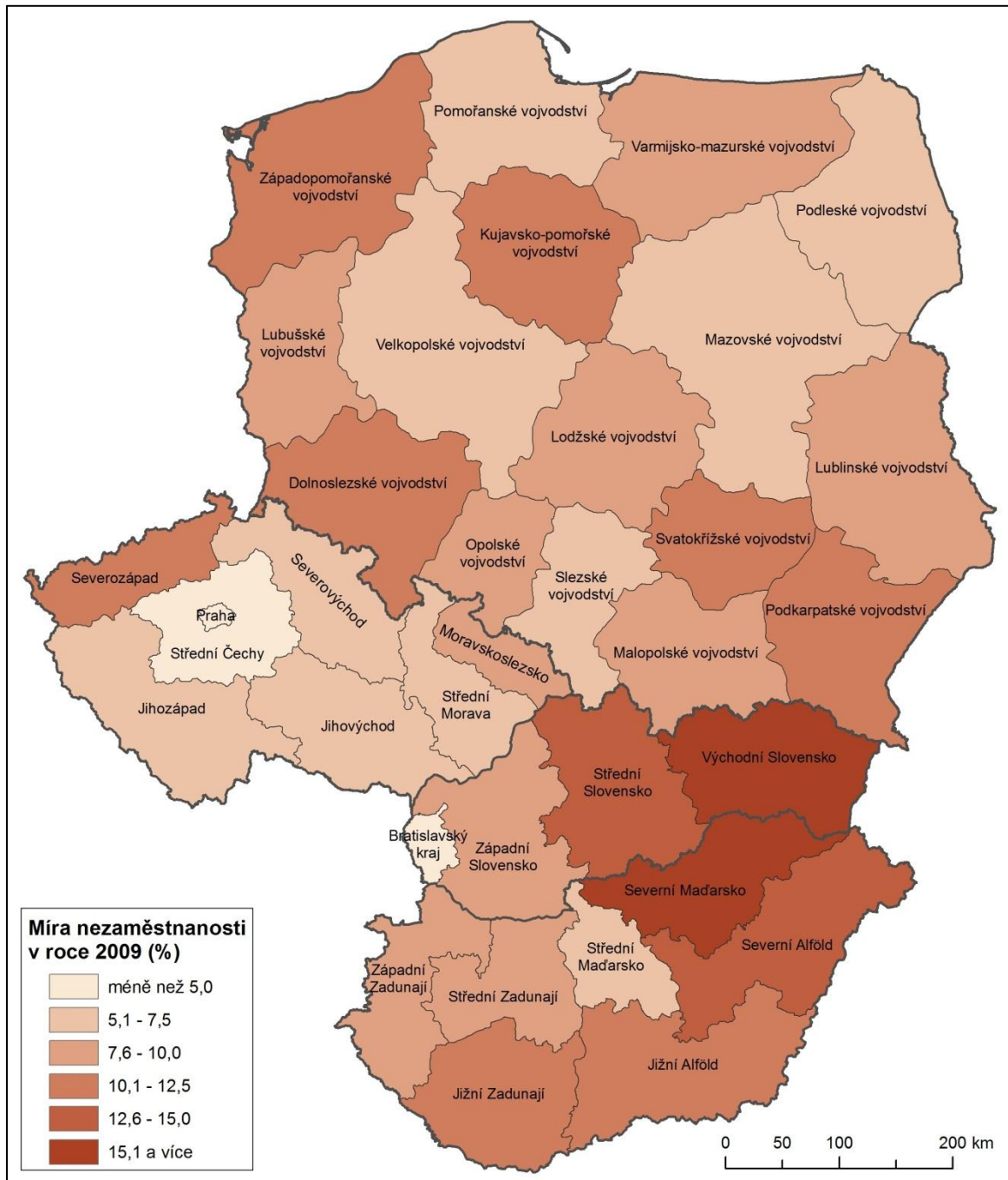

Příloha 5: Míra nezaměstnanosti v roce 2000 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

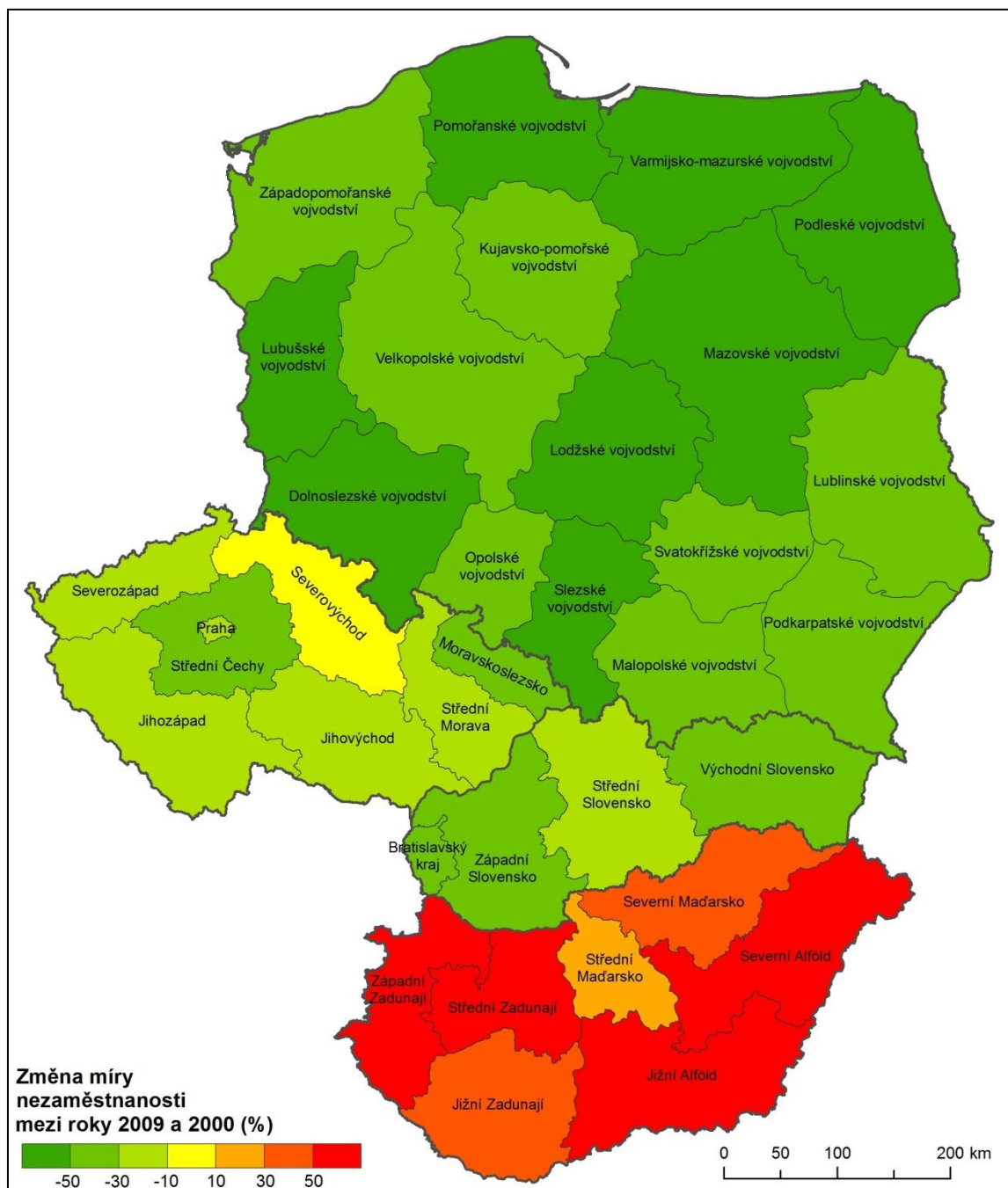

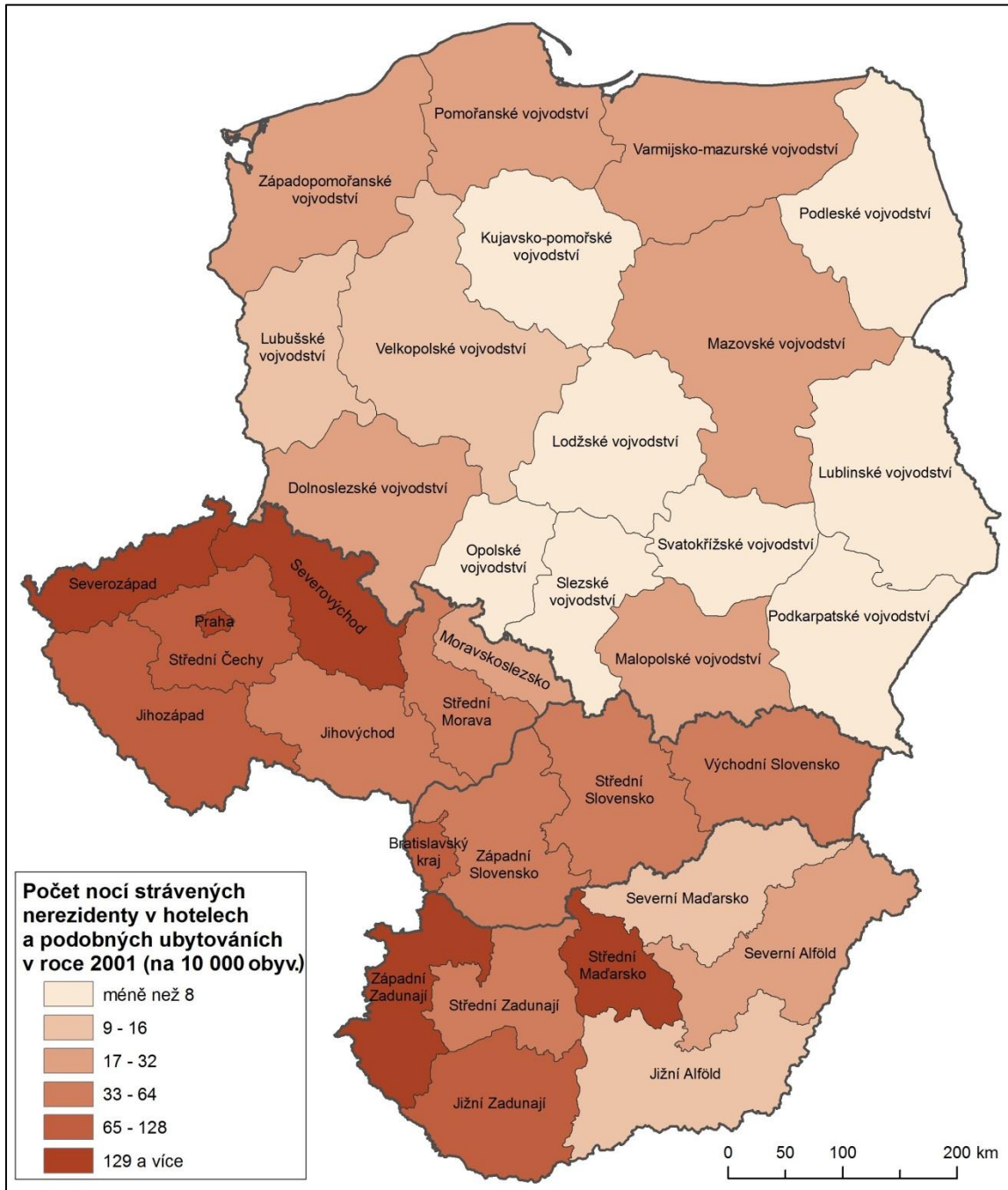
Příloha 6: Míra nezaměstnanosti v roce 2009 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

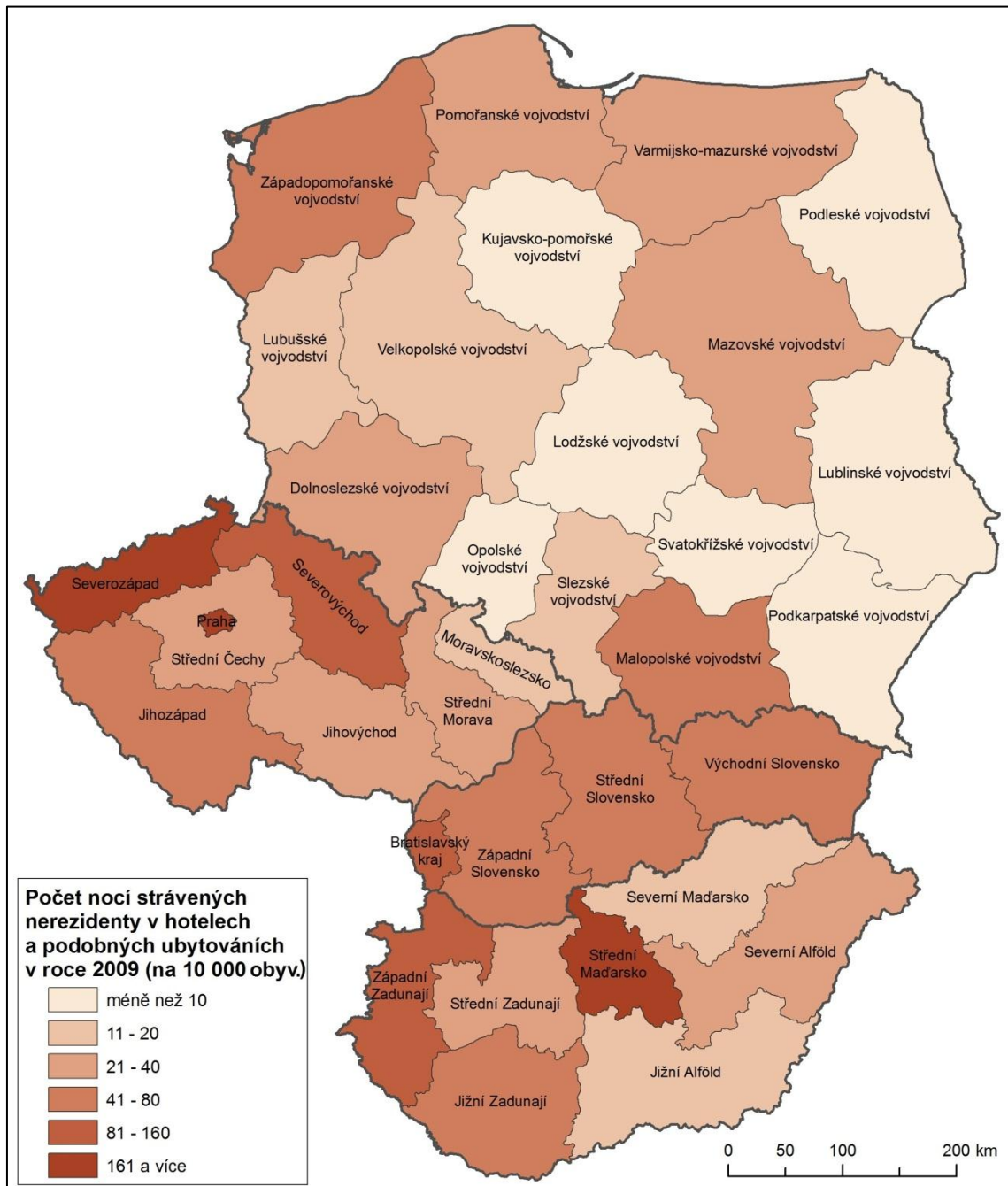
Příloha 7: Změna míry nezaměstnanosti mezi roky 2009 a 2000 v regionech NUTS 2 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

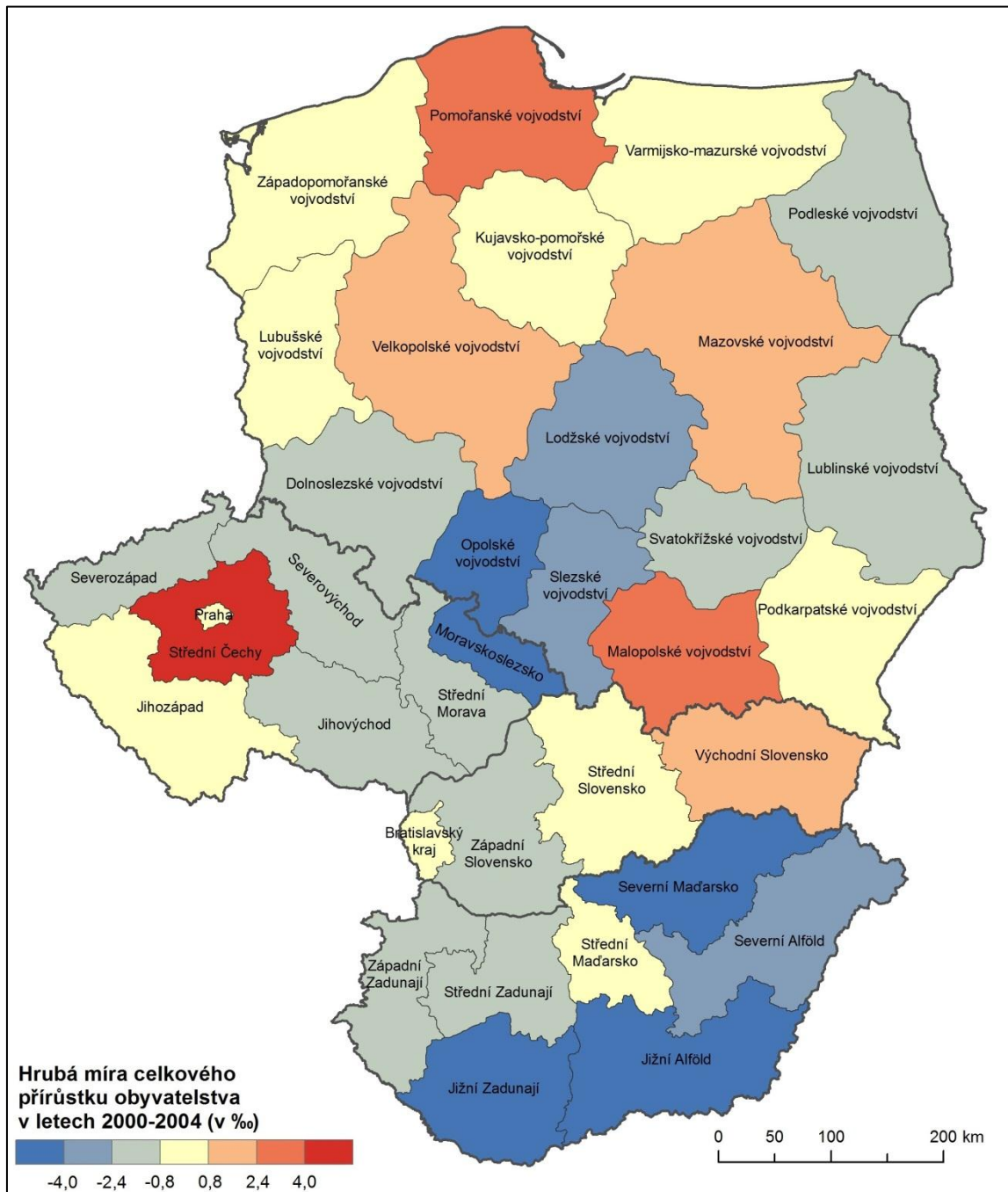
Příloha 8: Počet nocí strávených nerezidenty v hotelech a podobných ubytovnách v roce 2001 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

Příloha 9: Počet nocí strávených nerezidenty v hotelech a podobných ubytovnách v roce 2009 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

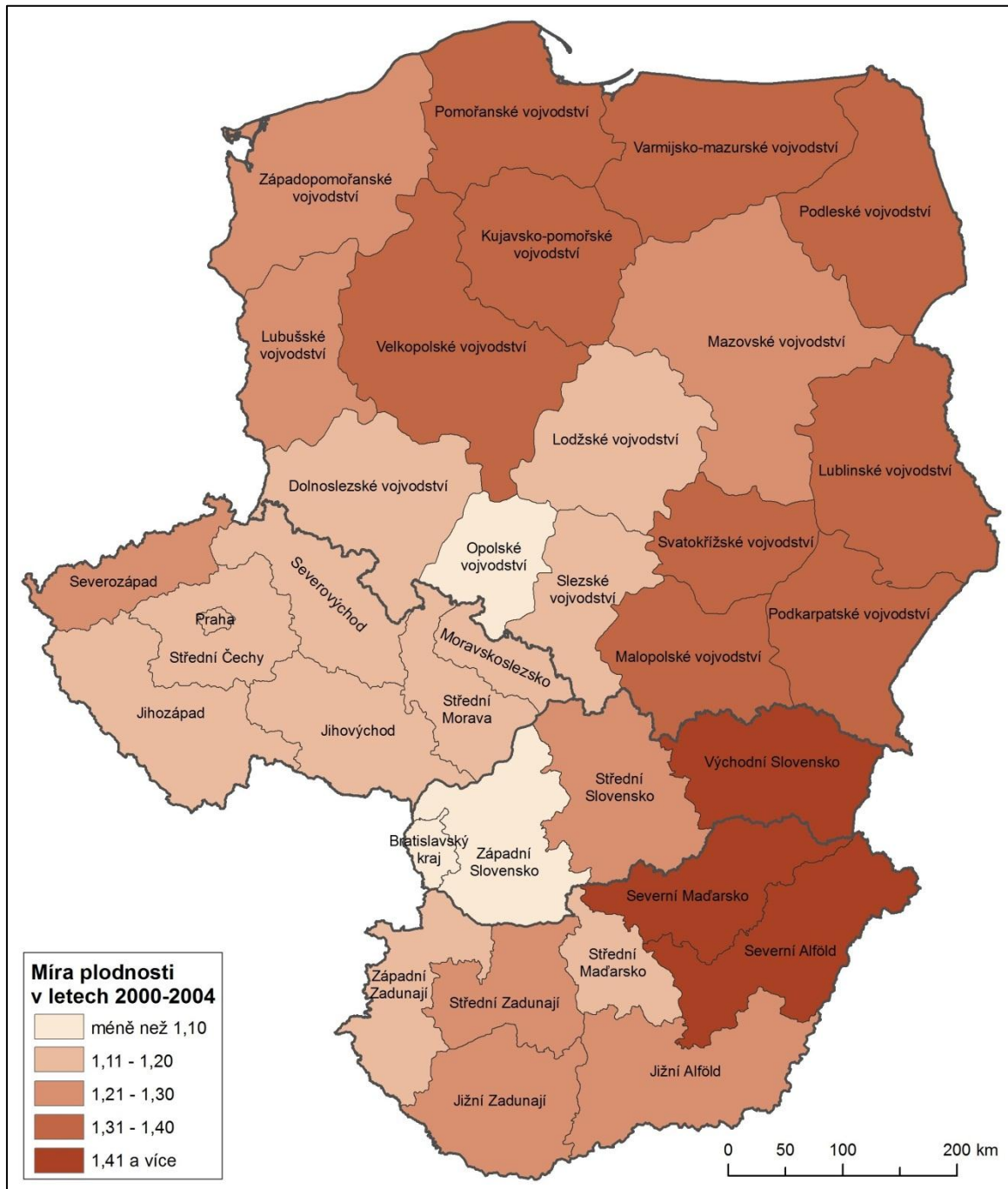
Příloha 10: Hrubá míra celkového přírůstku obyvatel v letech 2000-2004 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

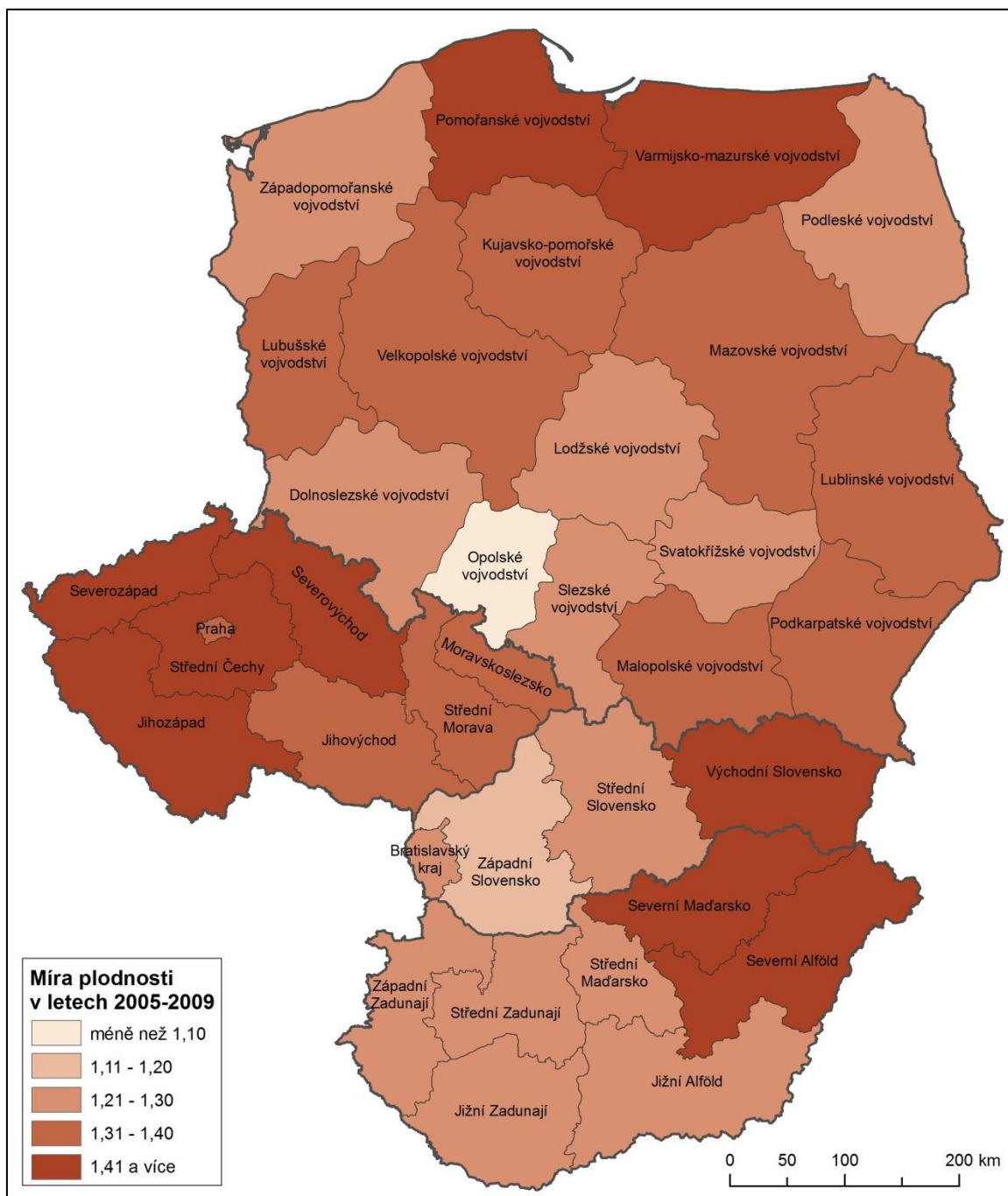
Příloha 11: Hrubá míra celkového přírůstku obyvatel v letech 2005-2009 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

Příloha 12: Míra plodnosti v letech 2000-2004 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

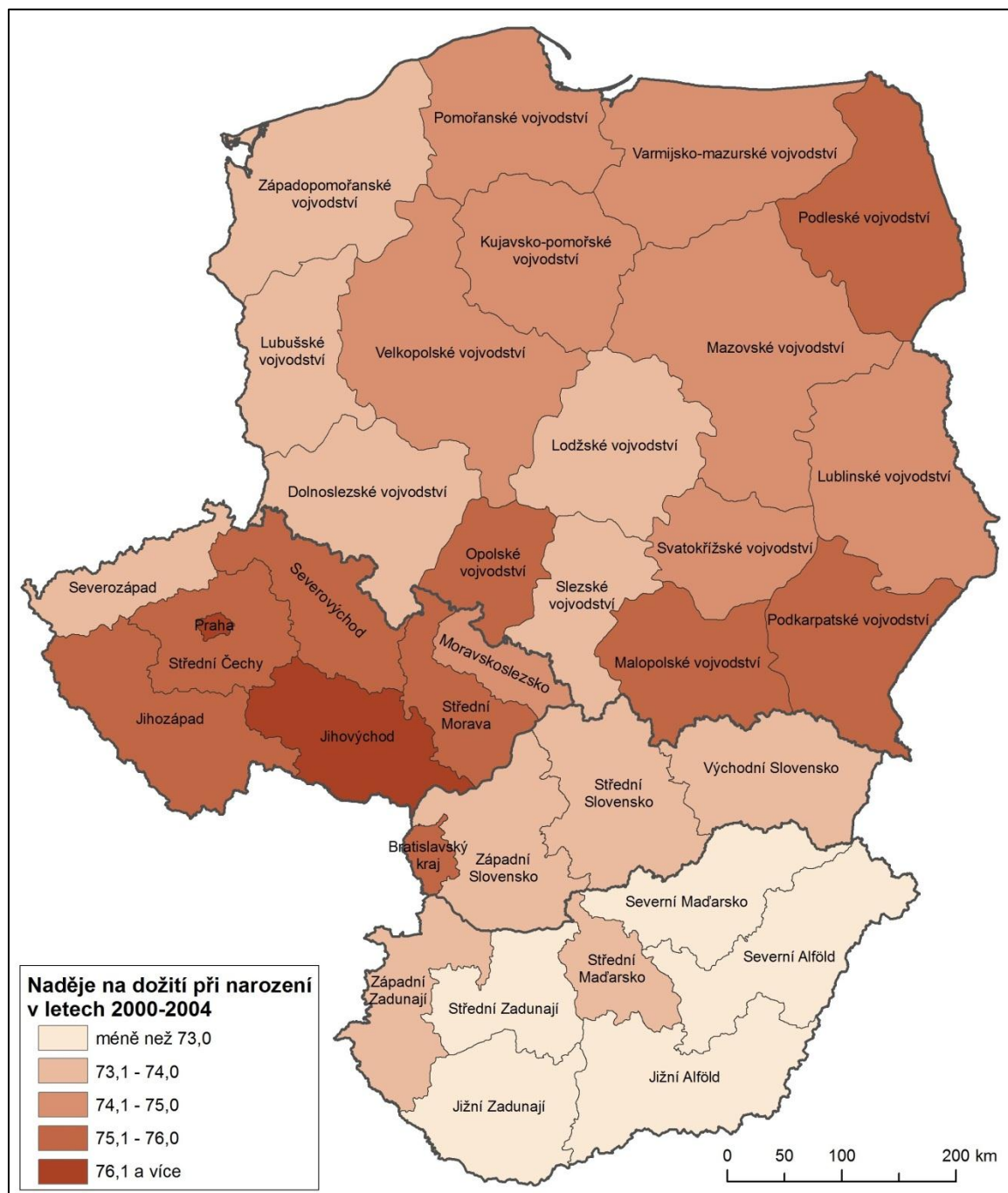

Příloha 13: Míra plodnosti v letech 2005-2009 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

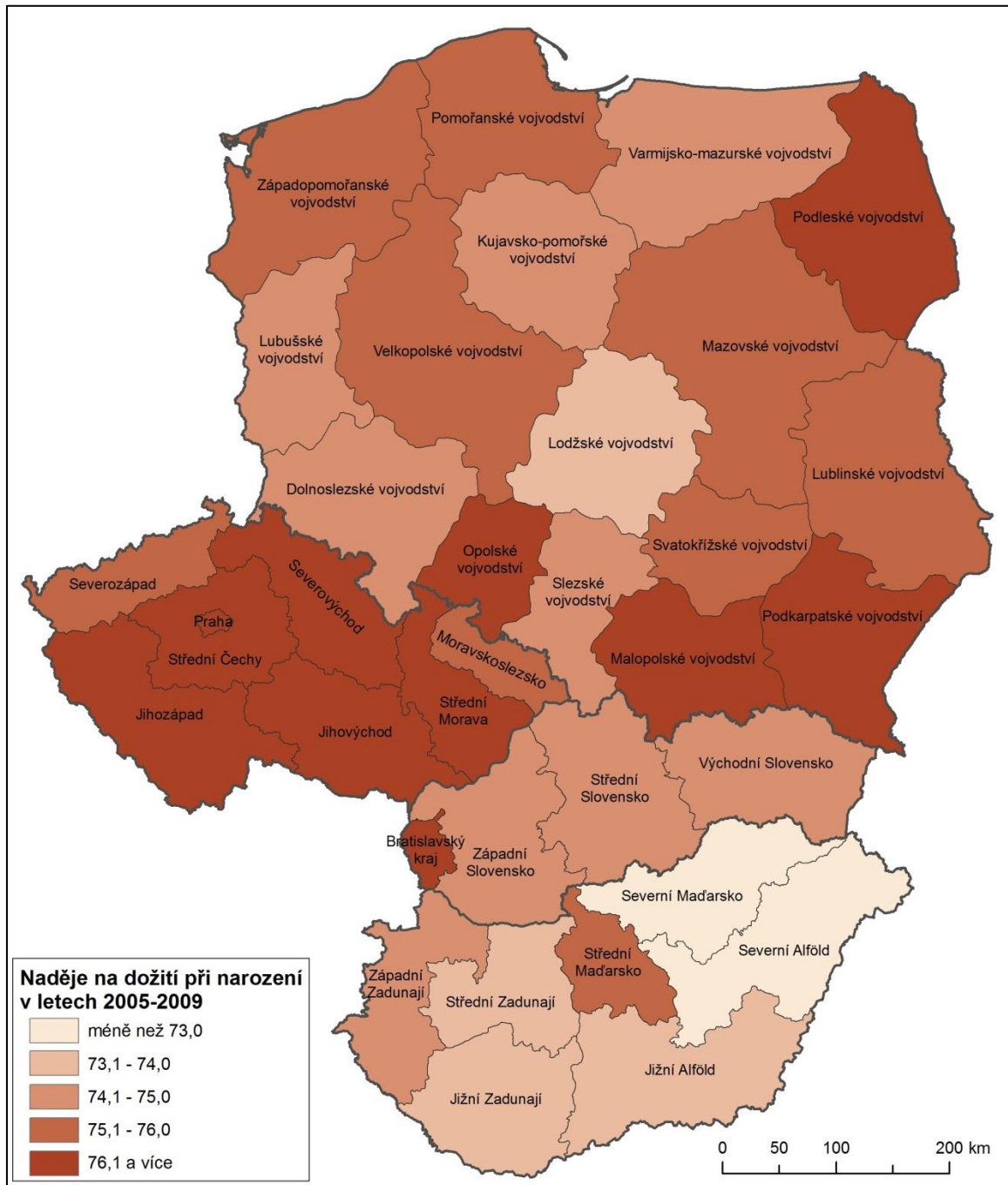

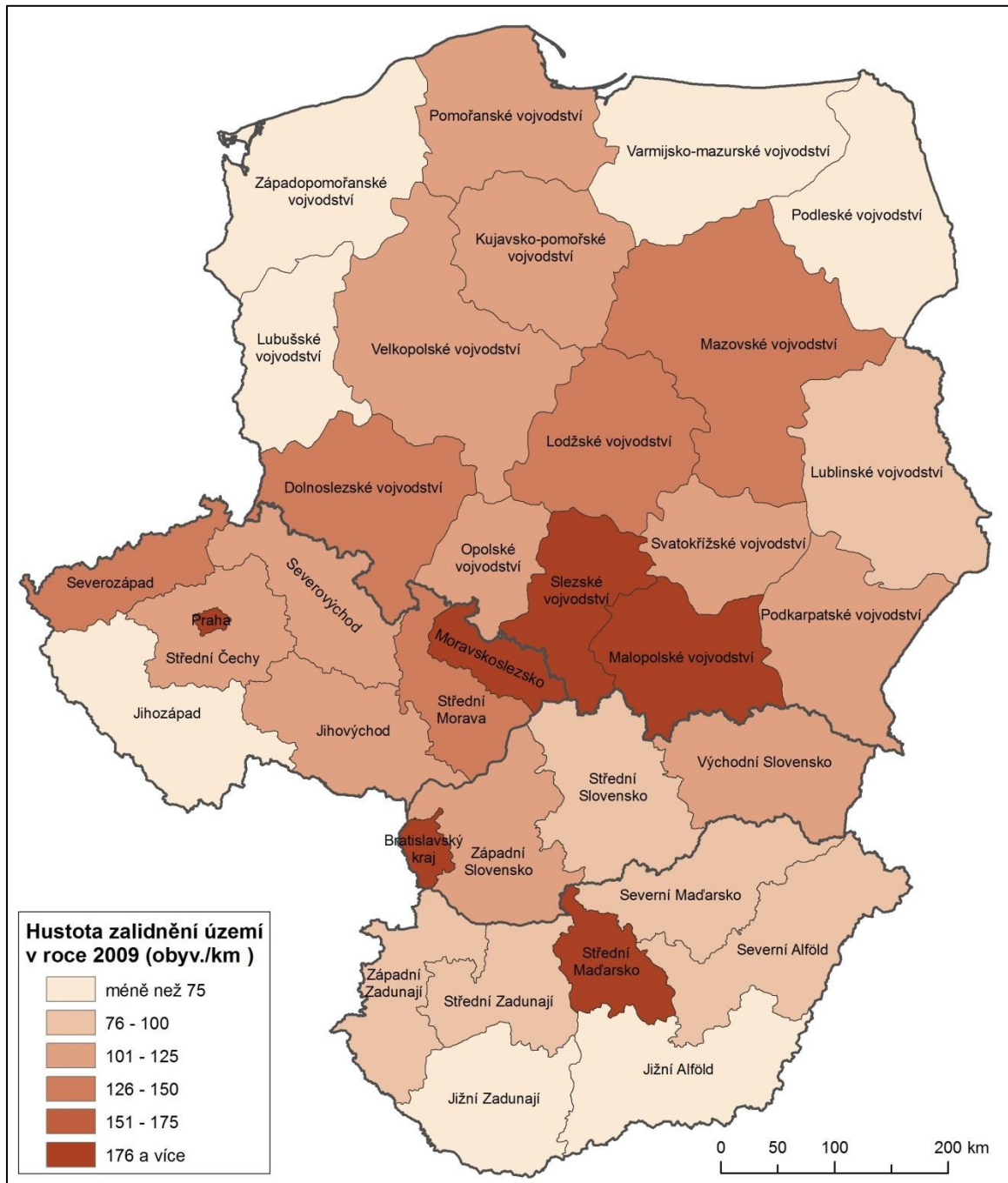
Příloha 14: Naděje na dožití při narození v letech 2000-2004 v regionech NUTS 2
(zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

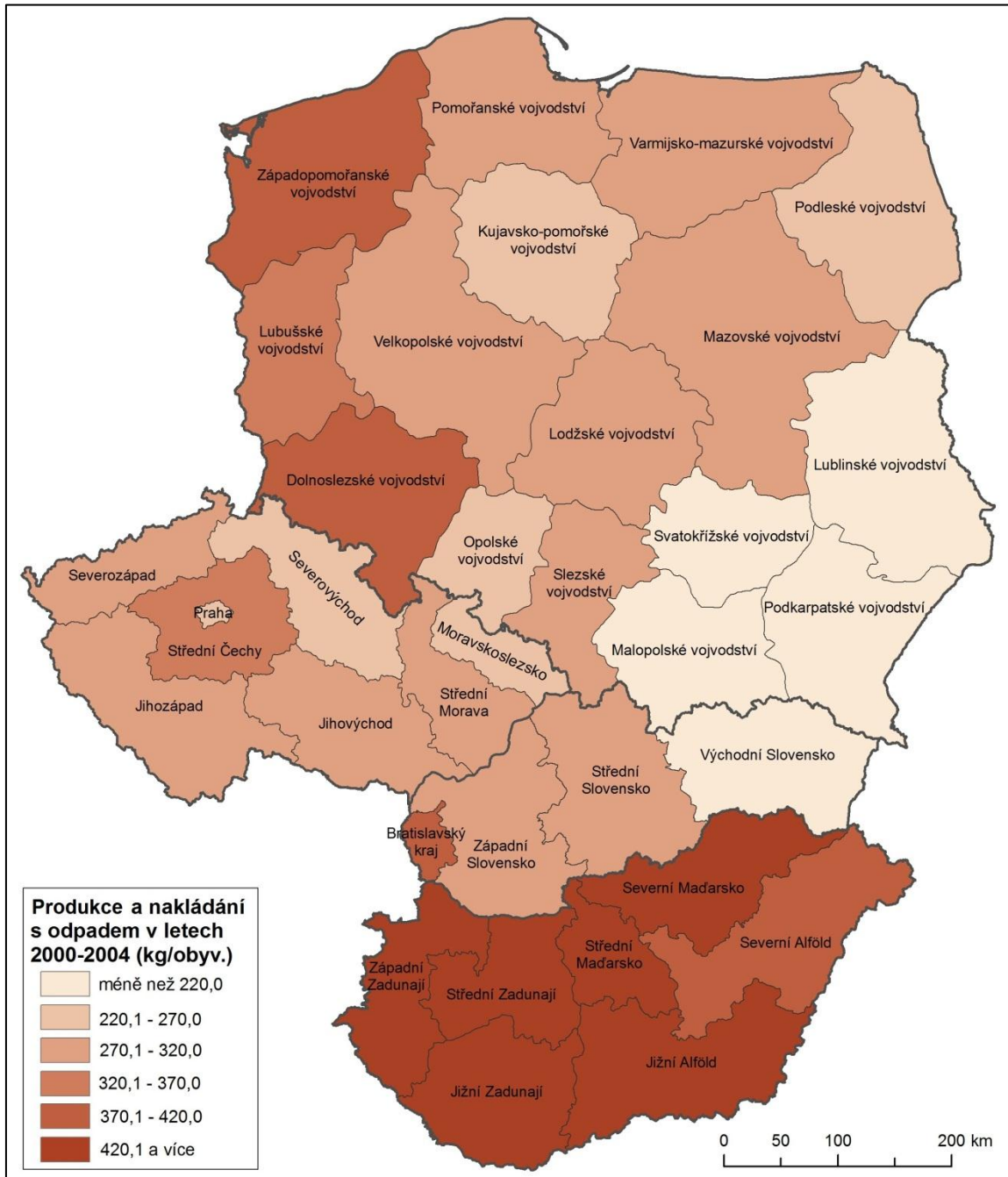
Příloha 15: Naděje na dožití při narození v letech 2005-2009 v regionech NUTS 2
(zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

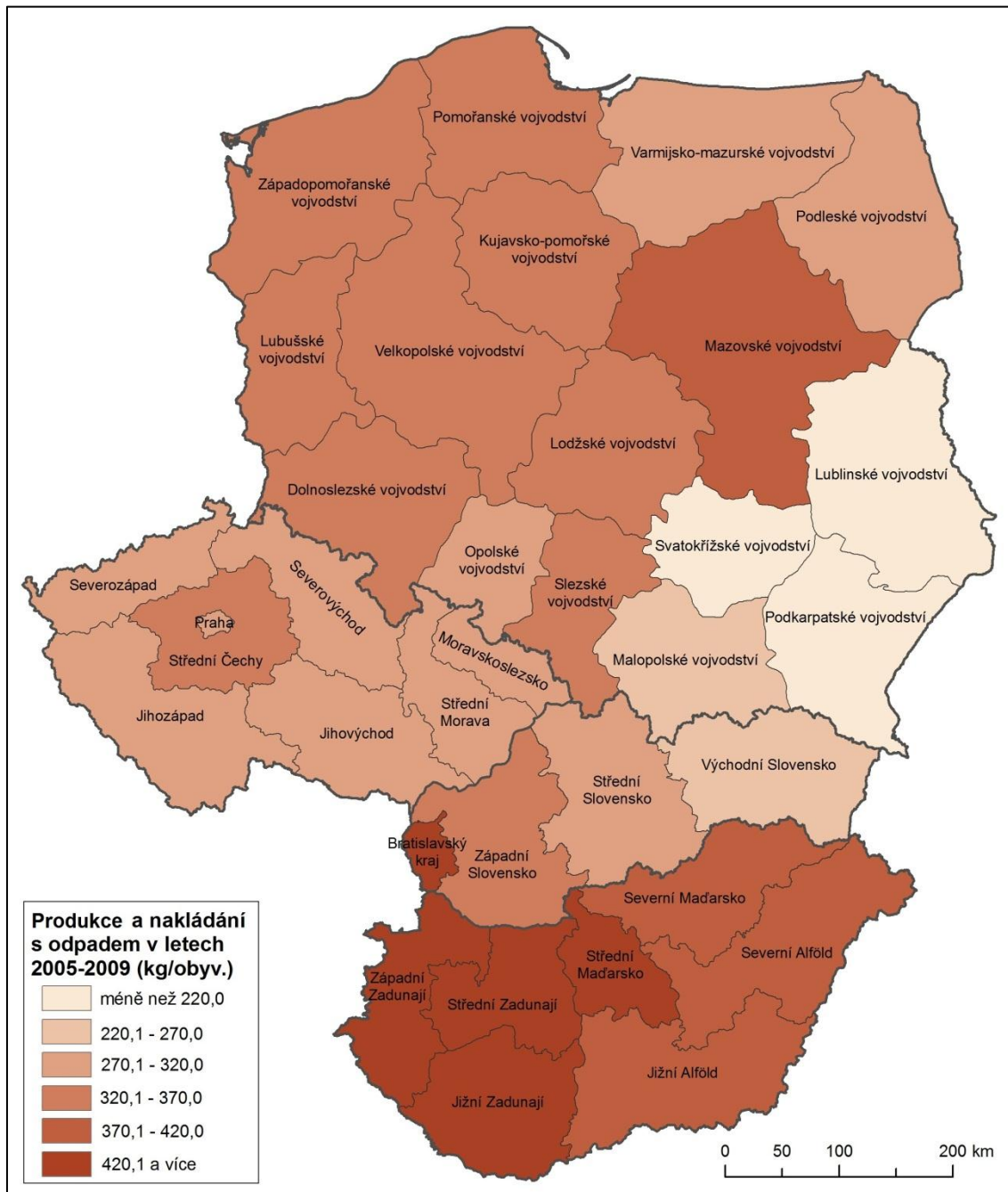
Příloha 16: Hustota zalidnění v roce 2009 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

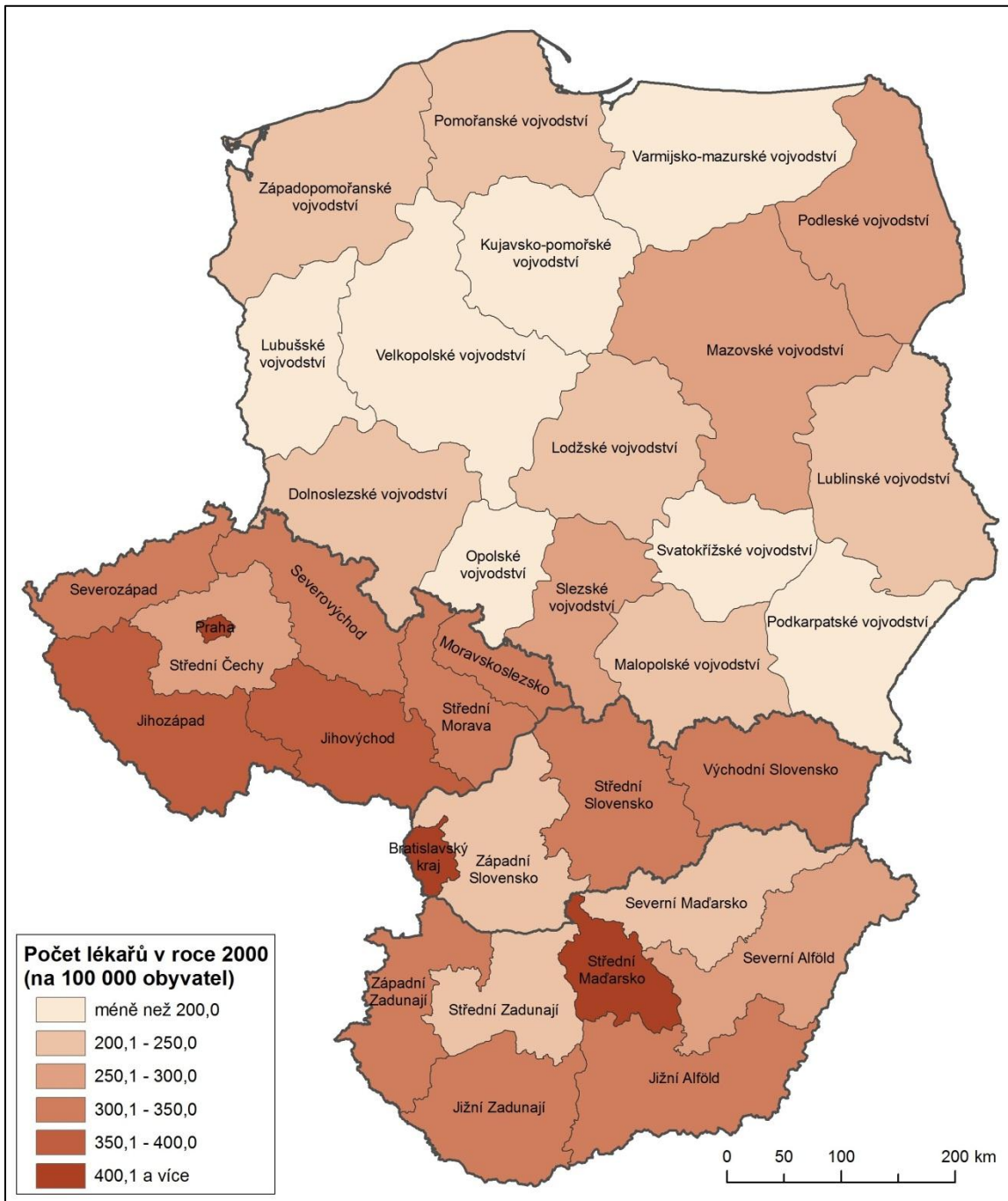
Příloha 17: Produkce a nakládání s komunálním odpadem v letech 2000-2004 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

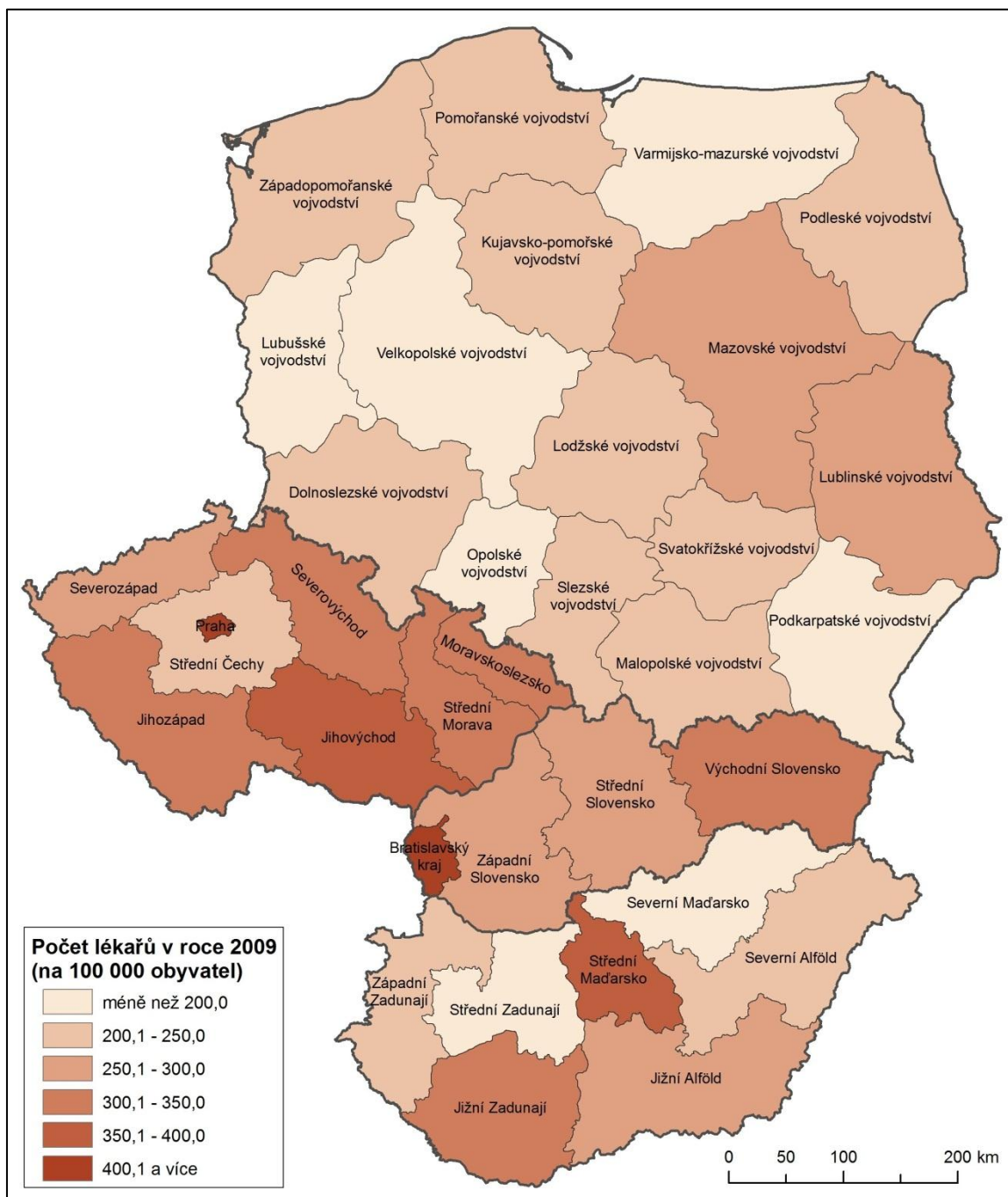
Příloha 18: Produkce a nakládání s komunálním odpadem v letech 2005-2009 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

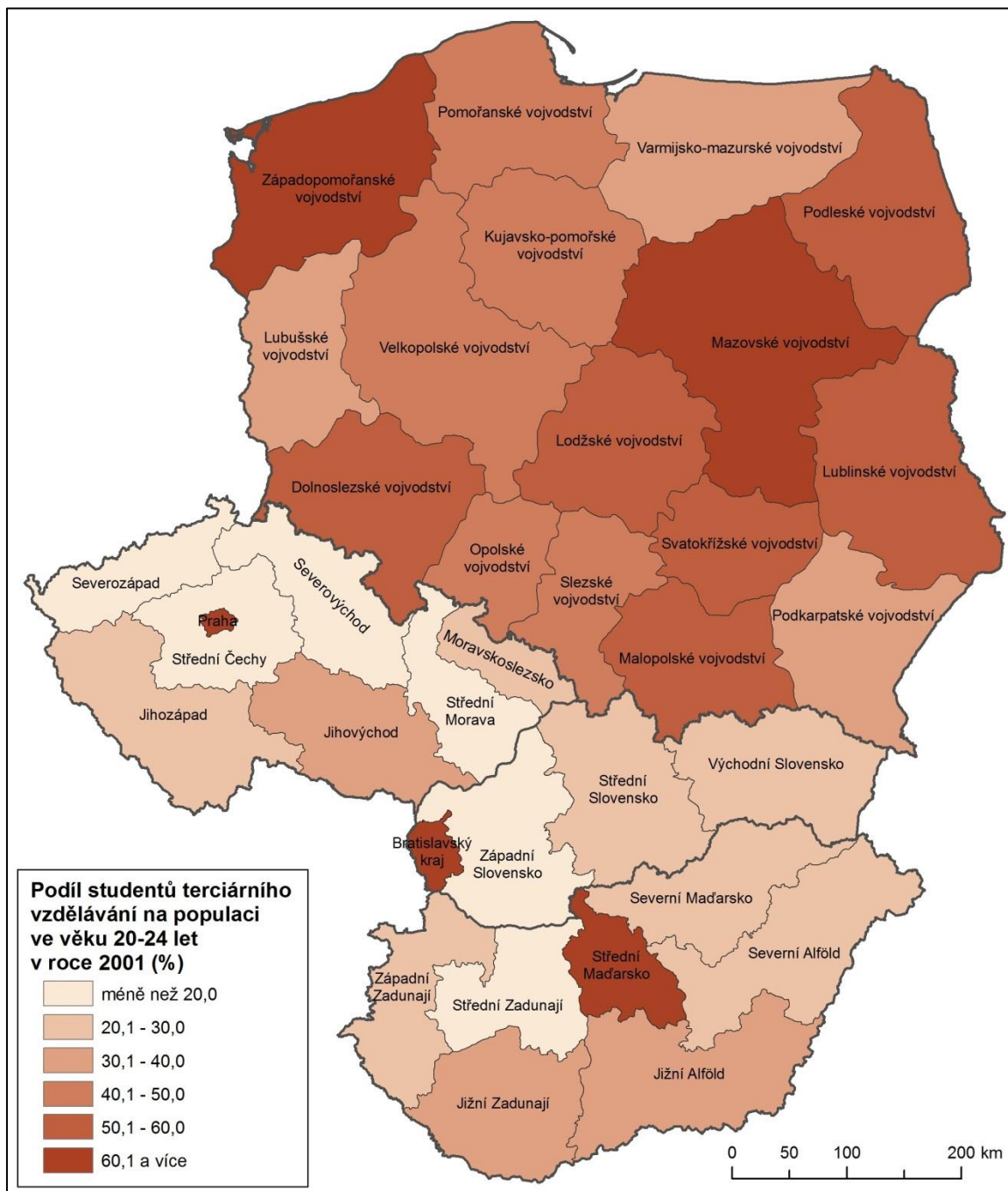
Příloha 19: Počet lékařů na 100 000 obyvatel v roce 2000 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

Příloha 20: Počet lékařů na 100 000 obyvatel v roce 2009 v regionech NUTS 2
(zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

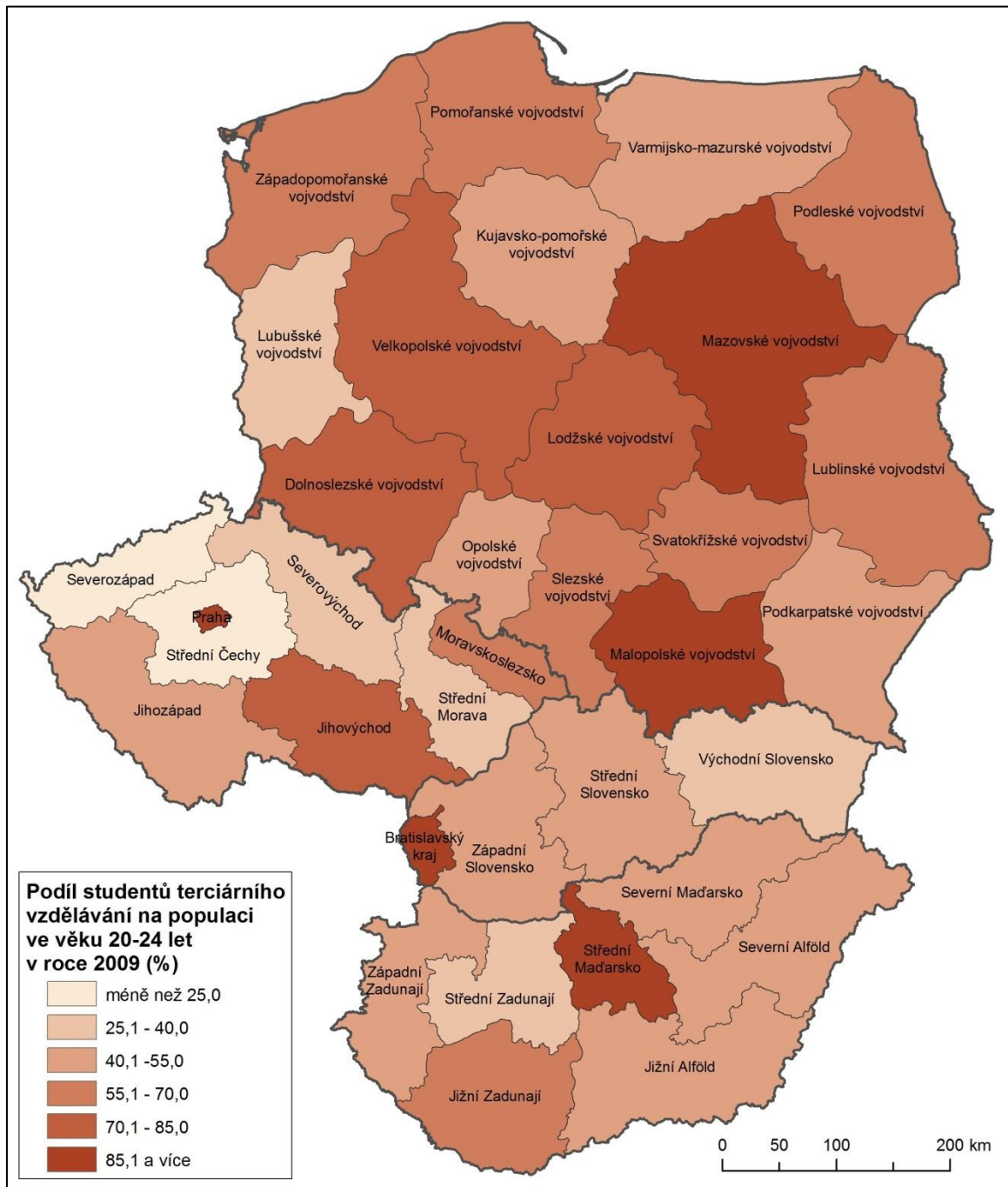

Příloha 21: Podíl studentů terciární úrovně vzdělávání na populaci ve věku v roce 2001 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

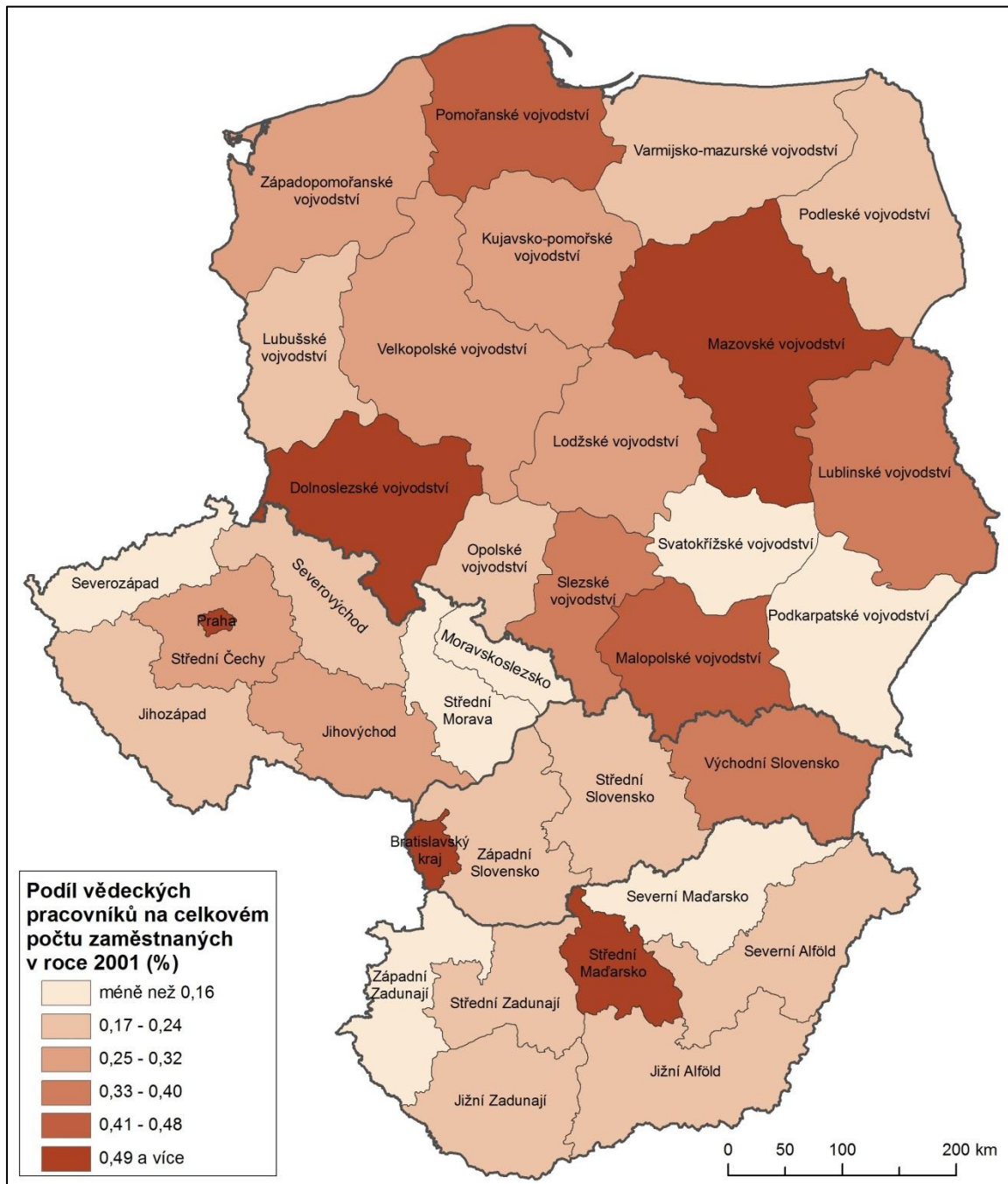

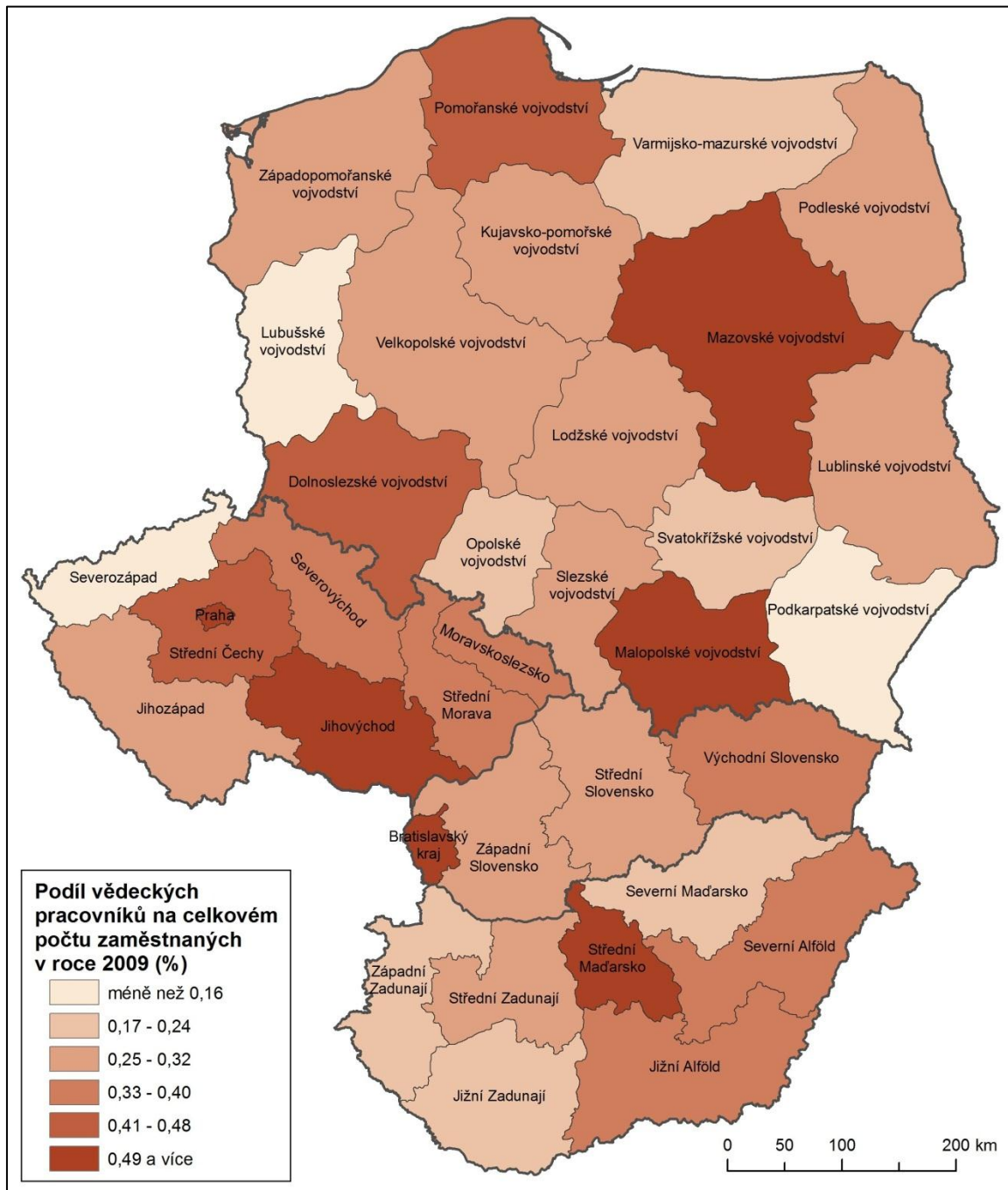
Příloha 22: Podíl studentů terciární úrovně vzdělávání na populaci ve věku v roce 2009 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

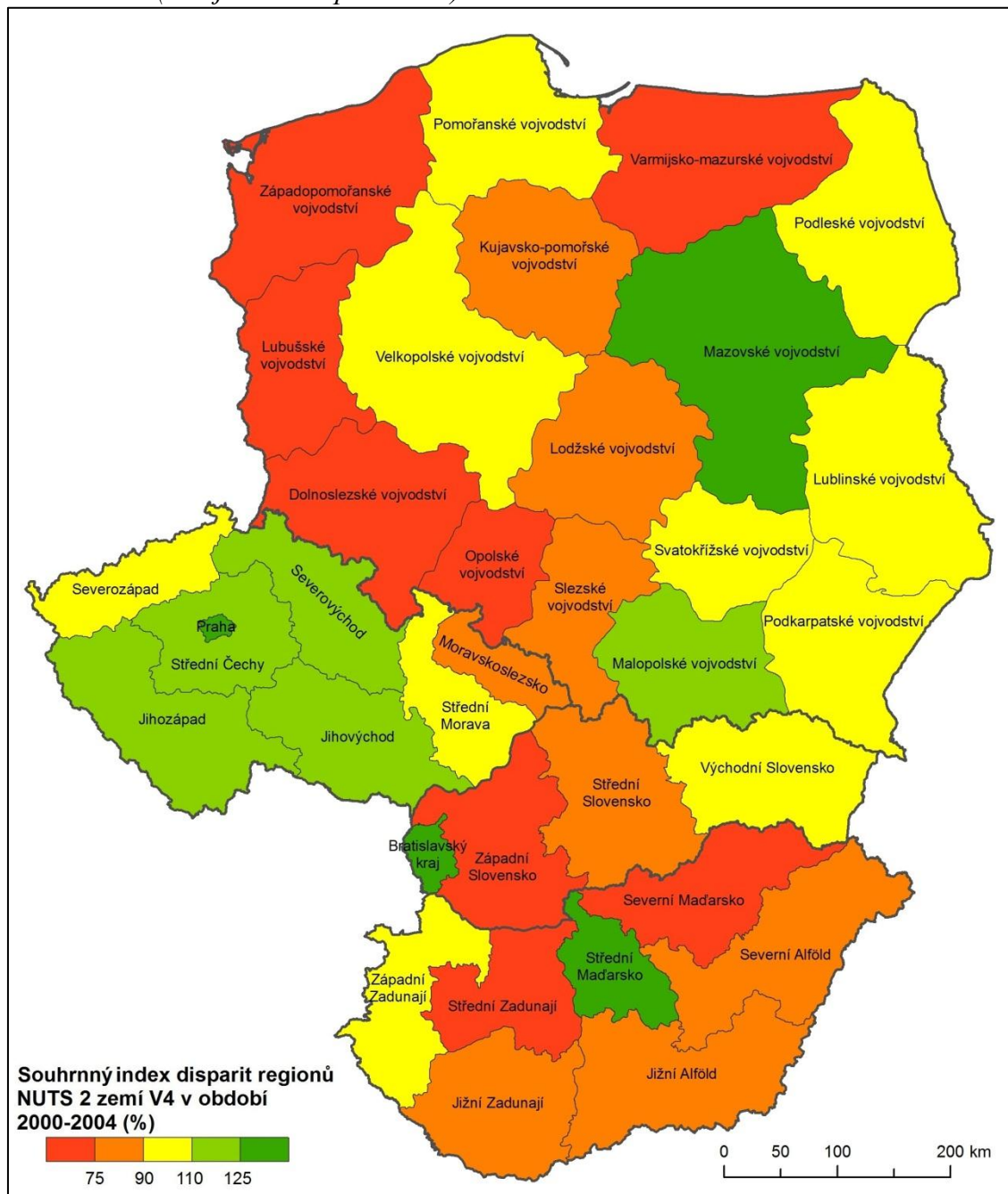
Příloha 23: Podíl vědeckých pracovníků na celkovém počtu zaměstnaných v roce 2001 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

Příloha 24: Podíl vědeckých pracovníků na celkovém počtu zaměstnaných v roce 2009 v regionech NUTS 2
 (zdroj: vlastní zpracování, zdroj dat: Eurostat, 2012b)

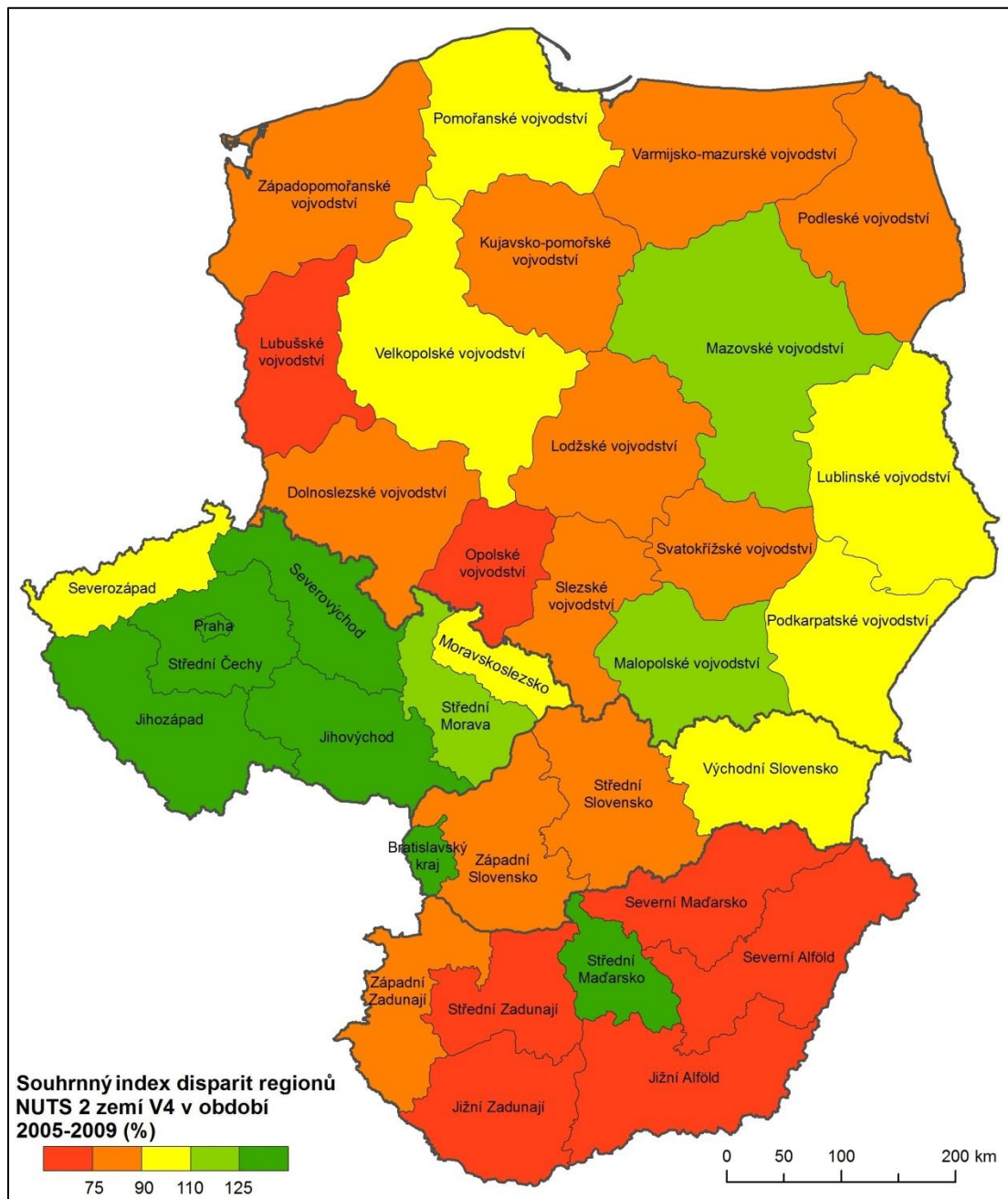
Příloha 25: Souhrnný index disparit regionů NUTS 2 zemí V4 v období 2000-2004
(zdroj: vlastní zpracování)

Poznámka:

Metodický postup k souhrnnému indexu disparit lze dohledat v kapitole 4.4 (na straně 17), popis jednotlivých kategorií regionů u souhrnného indexu disparit v období 2000-2004 pak v kapitole 8.1.1 (na straně 53).

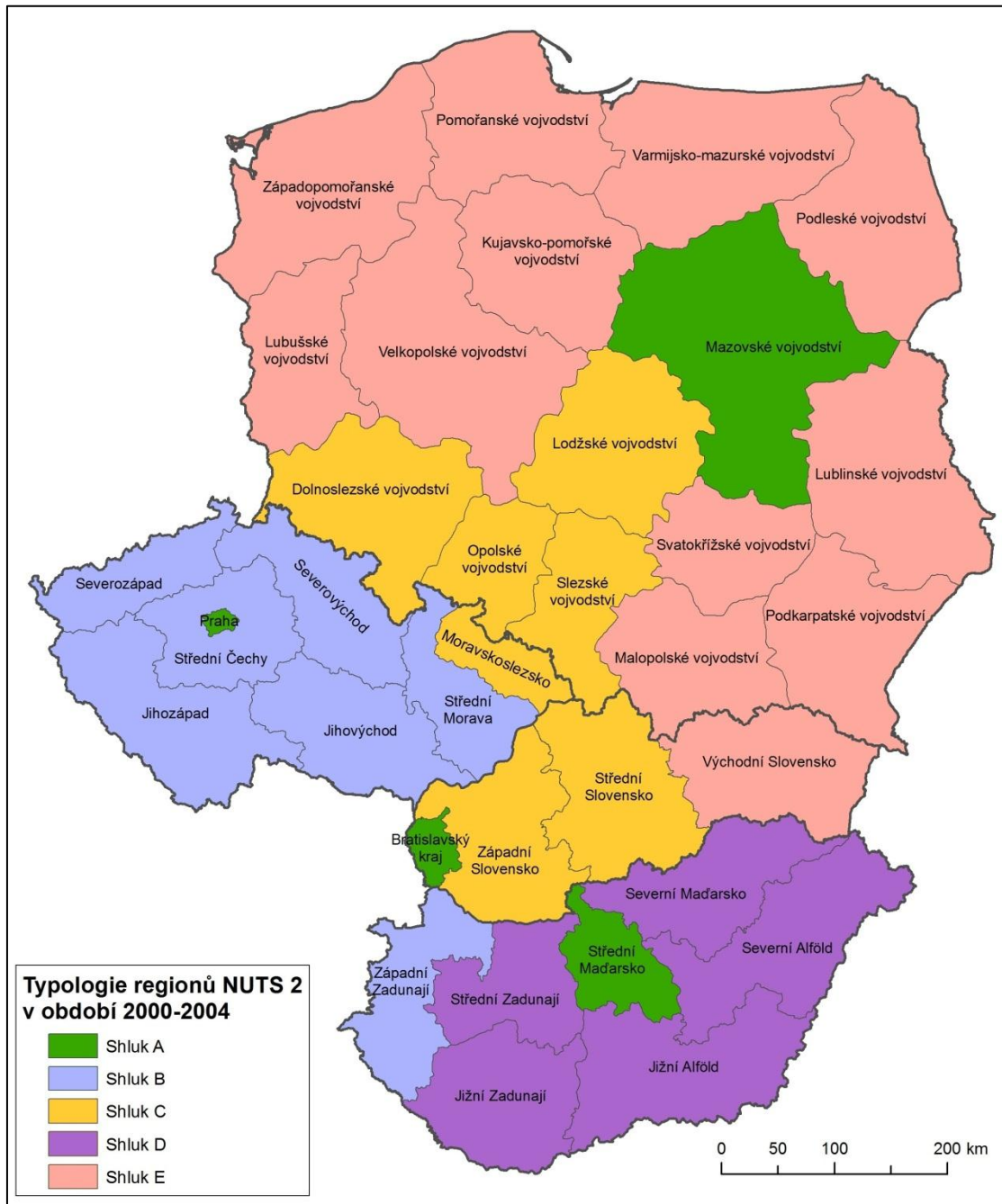
Příloha 26: Souhrnný index disparit regionů NUTS 2 zemí V4 v období 2005-2009
(zdroj: vlastní zpracování)

Poznámka:

Metodický postup k souhrnnému indexu disparit lze dohledat v kapitole 4.4 (na straně 17), popis jednotlivých kategorií regionů u souhrnného indexu disparit v období 2000-2004 pak v kapitole 8.1.2 (na straně 56).

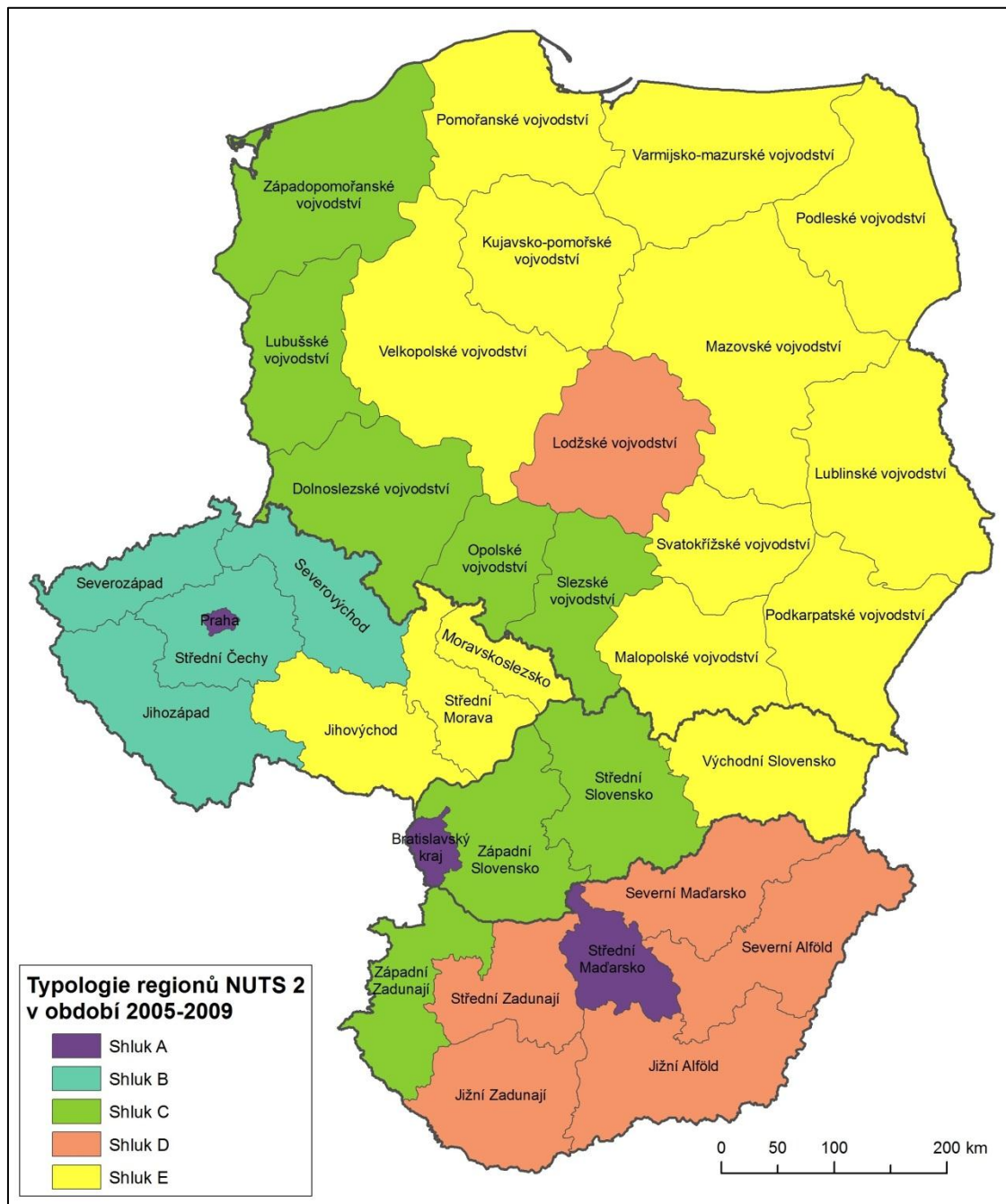
Příloha 27: Typologie regionů NUTS 2 zemí V4 v období 2000-2004
(zdroj: vlastní zpracování)

Poznámka:

Metodický postup ke shlukové analýze lze dohledat v kapitole 4.5 (na straně 18), popis jednotlivých shluků v období 2000-2004 pak v kapitole 8.2.1 (na straně 59).

Příloha 28: Typologie regionů NUTS 2 zemí V4 v období 2005-2009
(zdroj: vlastní zpracování)

Poznámka:

Metodický postup ke shlukové analýze lze dohledat v kapitole 4.5 (na straně 18), popis jednotlivých shluků v období 2005-2009 pak v kapitole 8.2.2 (na straně 60).